

TARTALOM

Szépíráás

Gál Sándor: *Még a szívverés, Előtűnik
olyankor a tegnap, Miért a vállalás* (versek),
A megmaradás ösztön-stratégiája
(esszé) 3

Bíró József: *Vírvasztások idején, Felhők felett
kék madár, Három* (versek) 26

Kulcsár Ferenc diákkori naplójából
(részletek) 29

Kenéz Ferenc: *Transiting, the Japanese
grade teacher, Átutazóban, a japán
tanítónő..., Otherwise just like that,
Különbén úgy, Outside the Door, Kívül
az ajtón* (versek) 35

Szabó Zoltán Attila: *Világok harca,
avagy Berci és az Interkozmosz*
(novella) 42

Zsille Gábor: *Dobronya vára (1), Dobronya
vára (2), Dobróvávalja, Felsőszemeréd (1),
Felsőszemeréd (2), Vágkirályfa*
(versek) 49

Doncsev Toso: *Kávé, Határvonal, A gyűlölet
hasznáról, Ábrándozás, Unalom, Banzáj*
(kisprózák) 52

Zsigmond Elemír: *Miért?*
(novella) 56

A fordítás varázsa (Részletek
Magdaléna Keresztesová Karol
Wlachovský műfordítóval készült
életútinterjúból (interjú,
Tóth Ozsvald Zsuzsanna
fordítása) 58

Láthatár

A marasztaló kocmaasztal – Egon Bondy
rímeiből: *A régi várlepcsőn, Vladimírral
inni járok, Részeg voltam ma is, A francba,
Szarok rá, Sírfelirat* (versek,
G. Kovács László fordításai) 72

Dominika Moravčíková: *Európa, Fly Dubai,
Tinktúra* (versek, Végh Zsoltos Péter
fordításai) 75

Tanulmány

Tóth László: *„...annyi forró láz gyümölcse”* –
Fábry Zoltán és Forbáth Imre
levelezése 1956–1967 – 3. rész
(tanulmány) 78

Könyvek között

Gyürky Katalin: *A „Bermuda-négyszög”* –
*David Grossman: Csak játszik velem
az élet* (kritika) 85

Jancsó Péter: *Nincs baj a humorral* –
Duba Gyula: Baj van a humorral
(kritika) 88

Bese Bernadett: *Szemet behuny, hasat behúz,
asztán ugrás! – Koncz Csilla: Mélymerülők*
(recenzió) 90

Küszöb

Gažik Viktória: *A teremtés aitiológiája,
tápláléklánc* (versek) 92

Csóka Zsófia: *alaprajz* (vers) 93

Pastorek Veronika: *Amőbatánc*
(vers) 94

Papp Viki: *Lolita* (vers) 95

Matuš Lilla: *Most visszszámolok
háromig* (vers) 96

Marton Máté: *Sötéttarka*
(vers) 97

A SZMÍT és a szerkesztőség

hírei 99

Drámapályázat – Felhívás 99

E számunk szerzői 100

ELŐZŐ SZÁMUNKBAN (2021/2)

Belinszki Zoltán, Jana Bodnárová, Ferdinandy György, Gyürky Katalin, Vlagyiszlav Kondratyev, Mórotz Krisztina, Mlčúch Brenda Nicole, Sárközi Mátyás, Százdí Sztakó Zsolt, Z. Németh István prózái – Dobosy Tímea, H. Nagy Péter, Niels Hav, Kövesdi Károly, Ollé Tamás, Pál Dániel Levente, Szabó Dárió versei – Molnár Imre, Tóth László tanulmányai – HOGYA György, Tamási Orosz János, Végh Zsoldos Péter könyvismertetői – Gyürky Katalin, Tóth Ozsvald Zsuzsa, Végh Zsoldos Péter fordításai – Nagy Judit zománcái

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBAN

Csillag Balázs, Csikós Attila, Csibrányi Zoltán, Dufek Mária, Fehér Enikő, Fiala Ilona, Finta Viktória, Filep Tamás Gusztáv, Jakubecz Márta, Juhász Kornélia, Kabdebó Lóránt, Kovács Jolánka, Száraz Pál, Tamási Orosz János írásai – Fellingner Károly, Hertelendy Ágnes, Juhász Zsuzsanna, Papp Attila, Ternyila Pál, Varga Imre, Zsirai László versei – HOGYA György, Tóth László és N. Juhász Tamás tanulmányai – Gyürky Katalin, Morva Mátyás, Vasi Szabó János könyvismertetői – Bodnár Gyula, Gyürky Katalin, Tóth László, Végh Zsoldos Péter fordításai

A lap megvásárolható a következő helyszíneken:

Budapest: Írók Boltja, Andrásy út 45.

Dunaszerdahely: SZMÍT, Duna Palota, Galántai út 658/2F, 1. e. 5.

Komárom: Diderot könyvesbolt (Piactér 4810)

Pozsony: Artforum könyvesbolt, Kecsekapu utca (Kozia) 20.

13. évfolyam, 3. szám (június)

Felelős kiadó: Hodossy Gyula

Főszerkesztő: Jancsó Péter (A szerkesztő a Petőfi Irodalmi

Múzeum Oláh János-ösztöndíjasa)

Szerkesztő: Végh Zsoldos Péter

Főmunkatárs: Tóth László

Tanácsadó testület: Balázs F. Attila, HOGYA György, Lackfi János

Korrektúra: Tóth Ozsvald Zsuzsanna

Tördelés és nyomdai előkészítés: Rácz Éva

Szerkesztőség: Duna Palota, Galantská c. 658/2F, 1. e. 5, 92901

Dunajská Streda, www.szmit.sk, E-mail: szerkesztoseg.opus@gmail.com

Nyomta: TAMA Solutions Kft., Budapest

Megjelent 2021 júniusában 700 példányban.

Megrendelhető a kiadó címén.

Regisztrációs szám: EV 5895/20

13. ročník, 3. číslo (jún)

Vydavateľ: Spoločnosť maďarských spisovateľov na Slovensku

Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479, IČO 30806372

Sídlo spoločnosti: Galantská c. 658/2F, 92901 Dunajská Streda,

Vydavateľ: Gyula Hodossy

Šéfredaktor: Péter Jancsó

Redaktor: Péter Végh Zsoldos

Hlavný spolupracovník: László Tóth

Poradný zbor: Attila F. Balázs, György HOGYA, János Lackfi

Korektúra: Zsuzsanna Tóth Ozsvald

Sadzba a predtlačová príprava: Éva Rácz

Redakcia: Palác Duna, Galantská c. 658/2F, 1. posch. 5, 92901

Dunajská Streda, www.szmit.sk, E-mail: szerkesztoseg.opus@gmail.com

Tlac: TAMA Solutions Kft., Budapest

Vyšlo v júni 2021. Náklad 700 ks.

Registračné číslo: EV 5895/20

ISSN: 1338-0265

i r o d a l o m - m ű v é s z e t

OPUS

MEGJELENIK KÉTHAVONTA

Kiadja a Szlovákiai Magyar Írók Társasága

Tel: +421/911 239 479

**KULT
MINOR**
FOND NA PODPORU KULTURNÍ MĚNOŠTĚVÝCH MENŠIN

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Megjelent a Szlovák Köztársaság Kisebbségi Kulturális Alapja és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával – Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín a Nemzeti Kulturális Alap

Még a szívverés

II

nem a látvány
hanem a folyamat
lélegzetvétel és névtelen lüktetés
s a néma szívdobbanások
vagy a megnevezhetetlen
fájdalom *hatalma*
ím a fényes uralkodó
trónus és jogar
aranya egynemű
s nincs tér egy lépésnyi se
és az sem tudható még
hogyan honnan-hova
mint a köd
hajnalt oszlató csendje
mire is gondolsz közben
ebben a bizonytalan
lét- és halál-menetben
amikor szemedben
nem ébred fel a fény
a keleti napsugár
mindig-megújuló titka
s bár a harmathullás
arcodat mossa
maradéknak a ráncok
évtizedeid szerint igazodnak
ha nem nézed is
látod a változatlant a változóban
hát hiába a kérdés hogy *meddig*
mert ami kérdés lehetne kettétörök
s megint minden végtelenné simul
s összevegyülvén a vérkörök

az aorta pulzálva énekel
a vénák pedig csendben
szerteáradnak
kinek az arcát festik sötétre
nem tudni már a belső utak
és járatok régi titkos rendjét
ha magadra nézel
hegek árnyékai vetülnek
szétdarabolt tested szöveteire
amikor a látható
estéli csend elérkezik

Előtűnik olykor a tegnap

III

előtűnik olykor a tegnap
jégzajlás idejét jelezve
amikor a reménység kiterjed
s folyóként hódít alkonyidőn
lehetett volna áradás ma is
amely a télen megfagyott katonákat
sodorta volna magával
így tavaszelőn
micsoda csend volt akkor
a jegenyék álltak
súdaras fekete gyászban
s azokból a délutánokból
nem csak az élők hiányoztak
s a betemetett árkok szívverése
késői ódák magasába emelkedett
jól emlékszem a pillanatra
voltak madarak is
otthont keresve újat
miként újat kerestek az emberek is
a romok között
s újra tanultam élni némán
kérdő magamat látom mindig

ebben a szülői tájban
hogy milyen adósságom
maradt még elvégzetlenül
és elévülhetetlenül
a mélységek ölében
hogy odafönt az ébredező
csillagok között
velem itt maradt még
néhány emelkedő
vagy távoli síkság
megíratlan csendje
valamit áthozni-menekíteni
az egykori *volt*-ból
lehet hogy csak ennyi volna
a maradék *feladat*

Miért a vállalás

IV

miért a vállalás elmondani
az időtlen mindenség tényeit
hazát építeni gátakat a hullámok elé
legyen bizonyosság minden mozdulatban
ahogy a fatörzsek súlya
a holtak hamvai előtt
visszahozni a visszahozhatatlant
az *egyet* és az *egészet*
akik szétszéledtek vagy elmaradtak
s akiket vittek
vagonokba zárt ártatlanok
akiknek sehol egy fakereszt se jutott
az utódoknak főhajtásnyi béke
s bár látom hogy szívdobbanásukban
most is megmaradt az anyai föld
s odafentről legörög néhány aranylón sárga agyag
így lesz változatlan ami változó
írás is szól erről

s magasztos beszédek
szélben szálló igék
és csonka állítmányok
rend van hát ami így látható
bár a hullafoltok
átsugároznak a csenden
s visszavetülnek az élők emlékezetének
partjaira

A megmaradás ösztön-stratégiája

Meglehet, a tudományban ilyen szakterületet nem ismernek, azonban én hittelt hiszem, hogy valahány élőlény – növény és állat, így az ember is! – születése pillanatától magában hordozza, génjeiben eltárolva, s folyamatosan átörökíti az utódokra.

Következésképpen a huszadik század közepe táján már én is rendelkeztem ezzel az előbb említett „stratégiával” – ám csecsemőként – tehetetlenül. Tehát amit az akkori otthon mivoltáról, jelesebb eseményeiről, és a szűkebb értelemben vett otthonról tudok, azt már később, akár a mesékben, a „megtörténhető” szájhagyomány alapján ismertem meg.

Visszahátrálva a harmincas évek második felére, azzal kell kezdenem, hogy szülőfalum, Búcs házai nádfüdeles házak voltak. (Az építkezések hagyományos módjáról korábban már írtam, s hiteles érvénnyel, hiszen apai nagyapám a legidősebb Gál Sándor sárfal-arakó mester volt.) Még az 1951-ben épített „újtelepi” házunkat is nagyapám rakta össze „rövid-ágú” vasvillával... És áll ma is, bár elhagyatottan...

Visszatérve: azok a régi, század eleji házak pedig mind nádtetősek voltak, és nyáridőben „vigyázni kellett rájuk”, mert ha valamelyik szikrát kapott, s kigyuladt, akár a fél falu is „leéghetett”.

Mint ahogy 1938 nyarán is megtörtént, mégpedig aratás idején, amikor a falu munkára fogható része kint aratott a tágas határban.

Én alig egyévesen dédnagyanyámmal – Szabó szülével – otthon voltunk, sikándriai házunkban. Törvényszerűen a mi házunk is égni kezdett, s engem az égő házból Noszkai József – Noszkai úr –, falunk pékje mentett ki bölcsőstül-mindenestül a közeli kút melletti szilvafa védelme alá...

Mire az aratók hazaértek, a fél falu leégett.

Itt most kihagyok néhány oldalnyit e tűzről való történetből, s azzal folytatom, hogy a leégett tetőt a sárfalakkal együtt szétbontották, és helyére egy szoba-konyhás, cseréptetős új téglaház került, de csak a konyhát sikerült bevakolni...

A „szoba” még a háborút is vakolatlanul vészelté át.

És Noszkai úrnak soha nem sikerült megköszönnöm, hogy megmentette az életemet, hogy nem égtem porrá... Merthogy szépen tudott hegedülni, amiként apám is, így hát később „bevették” a csapatba harmadiknak Bielokosztolszky ácsmestert, akinek tangóharmonikája is volt, s amikor a műhelyében nem volt sürgős munka, felült a gyalupadra és muzsikált a kocsikerekeknek, a majdani, fejfáknak való akácfarönköknek, meg olykor nekem is, ahogy ott ültem a gyaluforgácsok között a csodálatos melódiák áradását hallgatva. (Később még Gatyás Imre – valóban ez volt a neve – csatlakozott hozzájuk – de erre még később majd visszatérek – mert Imre bácsi muzsikus-zseni volt...)

Rövidre fogva: tudtam én azt a szülétől, hogy az égő házból Noszkai úr hozott ki, s bölcsöstül a szilvafa alá menekített, de ilyesmiért nem járt köszönet, s különben is a pékségben – akár zenekari ügyben is – Noszkai úr első dolga az volt, hogy a kezembe nyomott egy friss, ropogós kiflit, s ilyenkor örömben meg se tudtam szólalni.

Most egy nagy zárójelet illene idepingálnom, hogy utolérjem magamat az „időben”, amit még *akkor* – a '40-es években – elhittem, hogy van, csak azt nem tudtam, hogy hogyan lehetne megfogni. Mármint az *időt*.

Aztán jött ránk a háború, ami ennél a mesébe illő egykori tüzet emberi és állati hullákkal jelölte – én az egészet három kicsi szilánkkal megúsztam.

S ebben már egy láthatatlan jelzés is utalt – belülről – az „öszton-stratégiára”...

*

Most csupán annyit írok ide, hogy majdnem sikerült az ISMERETLEN ÚT-at rendbe szerkeszteni.

Az utolsó résznek – ha sikerül befejeznem, ez a most- és az elkövetkező napokban-hetekben (?) írtak lesz a folytatása... És ha még lesz hozzá erő és türelem, majd hozzá illeszttem, ahogy annak idején a századfordulón, sárfal-rakó Gál nagyapám a háborúkat elbíró sárfalakat egybefogta – három „rakodásból” álltak össze a házfalak! Arra jöttek a gerendák, s végül a nádkévék – a nádtető...

Szóval oda kéne az előttem lévőkben elérni – „rögzíteni” a falak magasságát és szilárdságát...

Hogy elbírájk a tetőt.

*

Egész nap az ISMERETLEN ÚT szerkesztésével foglalkoztam. Sikerült rendbe tenni a kéziratot...

*

Mert egyéb tennivalóimat igyekeztem elrendezni, ez a sűrű vonalazású füzet elő se került az íróasztal fiókjából... Vagyis az elmúlt napokban elvégzettek mellé idesorolandó az, ami *hiány lett*. Feltehetően nem is voltak nagyon fontosak, így a hiány súlya nem nyom agyon...

Más, hogy a gólyánkat két nappal ezelőtt láttam utoljára... A fagyos éjszakák, úgy tűnik, „magukkal ragadták” a gólya-mennyországba. Ha van ilyen.

A mi mostani vírusos valóságunk „halálos abszurdításával” együtt ilyen...

Tegnap teszteltek bennünket – valahányan „negatívak” vagyunk.

Sándorék ma délben Bősre utaztak, az ottani házukban is tudnak dolgozni.

Most várom a hívásukat, ahogy megérkeznek. Utoljára Losoncra hívtak.

Ha a szemem bírja, holnap hozzálátok az egybeszerkesztett kéziratok átszálalásához, s amit sikerül kijavítani, azt elvégzem. Aztán már csak egy kiadó kell, hogy valami erősítse ezt a hétköznapi ösztönstratégiának gondolt napi, tegnapi, sok évvel ezelőtti eseményeket iderögzítve – megőrzés végett.

Hogy mindezt hogyan győzöm, az rejtély, vagy csoda, lehet világitani vele, akár a hangos beszéddel is a félhomályban... Tudnivaló, hogy ez is a létezés része – a pillanat megtartó ereje – hát majd innen folytatom.

*

A síkság békéje – s ami belőle idevándorol hozzám, egyszerre emelkedőben és süllyedőben az egész zöld-fekete – havas valóság – a tocsogókban – egykori kicsike tavakban jéggé merevedve, a kora reggeli és délutáni távolságaiban...

Víruseszt: mindketten „negatívak” vagyunk.

*

...Ma délután itt, a „kisszobában” rosszul lettem, előbb enyhe szédülés, s utána, ahogy fölálltam, elsötétült előttem minden, egy „sötét villámlás” volt az egész, aztán az eszméletkihagyás, amelynek az idejét nem tudom meghatározni, de nem tarthatott sokáig – a világosság visszatért a szemembe, újra láttam, s képessé váltam arra, hogy – ha nehezen is – de talpra álljak... Nagy szerencsém volt, hogy estemben nem zuhantam neki az íróasztalnak, vagy a szoba falának.

Most már délután van, s enyhe szédülést érzek még most is, de tudok egyenesen járni és írni is – így! –, ami még olvasható is. Vagyis az „esemény” leírásának tényét – megmaradását – hitelesíti.

Vagyis: én győztem!

Éva segítségével az AHOGY VOLT S AHOGY LETT-et megkíséreltük tegnap véglegesíteni. A tartalom alapján megkeresni, mi s hol van a számítógépben, s egy-két kivételtől eltekintve munkánk eredménnyel járt. Így, ha Satyáék visszajönnek Bősről, véglegesíthetjük a kötet anyagát.

És ez, amit most ide írok, lehet egy következő – utolsó? – kísérlet a megmaradásra, amiről már korábban is írtam... De hát „az ismétlés a tudás anyja”, vagy mint most, a cselekvése, vagy a szándéké. Persze, ha olyan délutánokat kell megvagy túlélnem, mint a tegnapelőtti, akkor egy bizonytalansági tényezőt elhatározásaim közé kell iktatnom – lehetséges rendszerességgel.

Most pedig megszavazok magamnak fél pohár bort, a mai havas nap emlékére.

*

A legfontosabb: sikerült ma véglegesíteni az AHOGY VOLT S AHOGY LETT szerkezetét és teljes szövegét. Amit pedig éppen most írok, a HÉTKÖZNAPOKAT, vagy – a szándékot pontosítva – „A megmaradás ösztönstratégiáját”, ami egy új kalandnak és erőfeszítésnek a szándéka – bő életrajzi emlékeket megidézve, ha mód lesz rá, hozzáigazíthatom az előbb említett és késznek mondott „második” lezárásaként.

És ma azon is eltöprengtem, hogy a bennem folyamatosan érzékelhető „lassulással” a kint-lévő cselekvéseimet is átváltoztathatom – a hátralévő „ismeretlen” *földértésére* – a szellemi és a fizikai tennivalók fékezésével...

Már ha erre képes – vagy alkalmas – leszek...

*

JANUÁR 27. A mai napot ünneppé emeltem. A posta meghozta Budapestről a NÉHÁNY LÉPÉS AZ UDVAR KÖVEIN-t.

Nagyon szép könyvvel ajándékozott meg a KORTÁRS KIADÓ!

Örülök neki!!!

*

A tegnapi „gyarapodás” öröme még ma is bennem van... A könyvekből néhányat elpostáztam, szerencsém is volt, mert e vírusos borzalom ellenére nyitva volt a postánk. Holnap pedig a magyarországi küldenivalók sorát juttatom el a Kiadóba, ezeket továbbítják majd az ottaniak. Vagyis a kötet szerkesztője, Horváth Bence, aki – nem mellékesen – kitűnő munkát végzett!

...Ha összeszedtem magamat, akkor dédnagyapám, Szabó József szövőszékéről írok le minden emlékemet, meg dédnagyanyámról, Szabó szüléről...

Most – bár több alkalommal említettem már dédnagyanyámat, a „szülét”, egy tágasabb és méltóbb emléket is illik összefoglalnom róla – a „csodáról”, aki ismerete a fákat, a virágokat, s tudott velük beszélgetni, meg a csirkékkel, kiskacsákkal...

*

Egy nehéz nap.

Vagyis amit elgondoltam le- vagy megírni, elakadt, s holnapra vagy holnaputánra maradt, mint ahogy a leírtak gépbe-másolása is... A koronavírus tesztelése – két *negatív* bizonyosság. Ami ugyan abszurdnak tűnik, de nem az!

Az új házi feladat: visszaállítani a korábbi rendet és rendszert: délelőtt a másolás, délután és este pedig „folytatni” a még meglévő leíratlanul maradottakat. De amint látom, már magammal szemben is látom, hogy „nem jó ez így”, meg *amúgy se!*

Be is fejezem. Havas eső esik.

*

Míntha eltévedtem volna ebben az estéli sötétségben – alig találtam meg a „folytatáshoz” szükséges szakaszt, mert van, amit már bemásoltam a számítógépbe, s van, ami még csak a papíron létezik, vagy csak ott van „jelen”. Szóval holnap délelőtt a „folytatható” ráadást kell megtalálnom, s ebédre elkészíteni az őzpörköltet. Aztán ott folytatni, ahol felépült a „sikándriai sárházunk”, aminek csak az emléke maradt meg – a háborút túlélte *rom!* (Ide még később visszatérek).

*

Az átmeneteket elég nehéz s egyben bonyolult felismerni a létezés teljességében.

Létező és volt- vagy alig-felismerhető szakaszok követik egymást... Olyanok, melyek felismerése vagy pihekönnyű, vagy sziklasúlyú. Egy-egy élethelyzet vagy váratlan élmény döbbenetet okozhat olykor, hogy „van, ami volt”, vagy esetleg ellenáramlatként fölkavarja (-hatja) a volt és a lesz közötti ürességnek hitt tartományokat...

Szóval úgy ítélt meg eddig – s ma is igaznak vélem –, hogy amíg az embernek folyamatosan nő a haja, a körme, s behegednek a kisebb sebei stb., addig a vénségben is bizakodhatok, bizakodhatunk – szervezetünk folyamatos működésében(?).

Csak hát, mi van akkor – vagy: hogy vagyunk magunkkal, ha ilyen apróságokra nem tudunk odafigyelni?! De ha odafigyelünk és a hiányokat látjuk, képesek vagyunk-e a romlás nagyságát, kezelhetőségét értelmezni, vagy megoldani?! Mert

nem biztos, hogy minden úgy zajlik, ahogy az előbb ideírtam?! Például, ha valakinek 30 éves korában kihull a haja?!

Szóval a *bizonyosan* van némi „bizonytalansági” tényező is! Amit, ugye, nem hagyhatunk figyelmen kívül...

Úgy vélem, hogy megtudni valamit magunkról, az az egyik legbonyolultabb szellemi kísérlet, s egyben a legbizonytalanabb is.

Mert így, túl a nyolcvanon, a világosság se úgy „világosság”, mint mondjuk harminc évvel ezelőtt...

Bár ezt tudja az ember, de *nem hiszi* el.

Pedig tudnia kell, hogy beroskadnak a lehetséges, megújító ÁTTÉTELEK is.

Mindaz, ami kivédhetetlen.

Természetesen semmit se tudok bizonyítani, mert ami „lehetséges”, még mindig az *elmúlás előtti egész*.

Hát ettől van bennem a maradék kétely!

*

Temetésen voltunk Kassán, nagyon átfáztam és elfáradtam. Ma a „ráadás” napi porciója: fele kínlódás és fájdalom, a másik része pedig öröm és holnapi biztonság.

Jó lenne, ha holnapra úgy rendbe jönnék, hogy folytathatnám a másolást, mert igencsak elmaradt a *tervezett ritmus*.

Még annyit, hogy az idén aligha lesz tavasz – hiszen a földből már előbújtak a tulipán levelei, és a síkság tavaszi-zöldben tündököl.

Sajnálatos, hogy a gólyánkat a fagyos éjszakák elpusztították, vagy hogy legyöngült állapotában valami ragadozó fölfalta, mert már nem tudott repülni-menekülni...

Az előbb Satyával beszéltem – szép nyári bútort vettek a bősi házuk erkélyére.

Mondtam is neki, hogy majd kipróbálom...

Csak hát Bős iszonyúan messze van!

De majd meglátjuk, hogy mire jutunk...

Hogy mire *jutunk tavasz nélkül!*?

*

A tétovaság különös változatokat eredményez(-het). Vele vagy benne – elvész a biztonságérzet, s az ember előbb-utóbb eljut a „semmittevés zónájába”. Mintha az öregedés szerves napjai-órái szabadulnának el, s temetnék egymást.

Velem együtt!

*

Különös állapota a létezésnek: vagyok, de ebben a „nem-vagyok” is felismerhetően jelen van.

Hát ilyen belső, nemkívánatos történések felett kell újrat teremteni magamban – magamat.

Nem könnyű szórakozás öregnek lenni...

De nem ám!

*

Este óta hideg lucsok az egész Kanyapta-mente, és a cserháti dombság is. Az itthoni pincében pedig egy lépcsőfoknyi magas a talajvíz... Nem bánom, mert ha kiszivattyúzom, újra megtelik. Talán majd holnap... A természet törvényei ellen nem érdemes hadakozni.

A Frontera kerekét használhatóvá pumpálta az autószerelő mesterünk. Ha jobbra fordulna az idő, akár vadászni is kimehetnénk Satyával.

Szóval mindent feltételes módban kell – vagy lehet – csak megfogalmazni. Veszett fejsze nyele – ez lehetne az egyetemes összefoglalója ennek a kívül-belül elromlott emberlakta űri-égi – kóbornak...

Hát igen – a Földüknek.

*

Farkas Árpád hetvenhét évesen távozott...

És az „Alagutak a hóban” beomlottak.

Most február van és szikrázó hótakaró borítja be az éjszakát, meg a nappalt is.

Így, ha Árpádot idézem magam elé, akkor a gyász lehet hófehér szemfedő – akár a költészet emelkedő magasságainak reánk hulló üzenete – hogy legyen „békesség és jóakarát” a maradék számára...

*

Hirtelen nagy tél lett, és mintha minden *lelassult volna* – szemben a jéghideg északi széllel... Én pedig elfáradtam benne, s ha a holnapi Rozsnyóra való utazásra gondolok, akkor a Szoroska régen látott kacskaringói riasztanak, lehetséges hófűvéseikkel, esetleg egy árokba csúszott kamionnal megtetézve. Merthogy a koronavírus megölő vakcinát a rozsnyói kórházban bökik a karomba... A tűszúrástól nem félek, csak lehetséges következményeit nem látom, sőt, nem is sejtem...

Különben Kopócs Tibor lepett meg egy „életrajz-albummal”, amelyben, nem kis örömömre, a II. Szenczi Molnár Albert Napok megnyitójának a szövegét, ötven évvel ezelőtti írásomat fedeztem fel. Amit pedig felhasználhatok az ötvenedik rendezvényre írt köszöntőm mellé – hitelesítve a történeteket, történelmünket is egyben...

(Egy zárójel erejéig: a Szenczi Molnár Albert Napokat minden alkalommal egy-egy szlovákiai magyar képzőművész alkotásainak bemutatójával kezdtük. Az első Nagy János volt, őt követte Kopócs Tibor, aztán jött Nagy József és Barta Gyula... Aztán a többi alkalmat elvitte Kassa, a Thália Színház megalapítása...)

*

Ma csak a szikár tény: megkaptam a rozsnyói kórházban a vírus elleni injekciót. A másodikat majd ezután bökik a karomba. Most fáradt vagyok, ami mindennapi tény – és nincs semmiféle távlat benne...

Azonban ma már bennem fénylik az oda- s a visszautazás a havas tájban. Évek óta nem jártam a Szoroska felé. Ami most mesebeli csoda volt, és az alatta húzódo sötét hasadékok, a tornai vár magasában, s a közöttük lévő „ellentmondás” teljessége...

Miután a vírus elleni vakcinát a bal karomba pumpálta az orvosnő, s magyarul, kicsit palócosan ejtve a szavakat, mondván, hogy a váróteremben üljünk le egy negyedórára, mert a vakcinának olykor pár perc elmúltával kellemetlen utóhatásai lehetnek. Vártunk tehát egy kicsit, de, mert sokan voltak a váróban, abban állapotunk meg Satyával, hogy biztonságosabb itthagyni a tömeget... S úgy lett!

Alig egy óra elmúltával aztán már otthon is voltunk, s meg is ittuk a soros feketekávét... Azazhogy „kávécskáztunk”!

Rövidre fogva: szinte semmi se változott, még a biztonságérzetem-tudatom se rezgett meg. Minden a régi – nincs semmi ok az ismétlésre.

Nézem ezt a „vastag” (terhes?), füzetet, amelynek a 15-ik oldalára írom ezt a borzongató „kötelességemet”, hogy mert átlapoztam – több mint tízoldalnyi másolnivaló vár rám, holnap reggeltől számítva.

Az egész mögött pedig ott a még nem létező „folytatás”! Ami feltehetően ugyanennyi – talán... Hát, ha mindent összevetek, „ott állok, ahol a part szakad...”

De ez csak föltételezés, mert-hisz például meg is halhatok közben, vagy a szemeim mondják fel a szolgálatot – elfelejtenek látni. És ebben az a sajnálatos tény, hogy nem válogathatok, hanem kénytelen vagyok elfogadni a természet visszavonhatatlan és egyszeri döntését.

Lényegében oda szeretnék kilyukadni, hogy létezésem mostani állapotában el kell fogadnom az *elfogadhatatlant*.

Csak hát a kételkedő elme önös cáfolatokat vet a felszínre, amelyekkel az égvilágon semmit se kezdhetek.

Így továbbra is minden úgy növekszik, hogy *fogy* – vagy fordítva...

Kint pedig tél van, amely leér a Kanyaptáig, s elveszik benne árnyéktalanul – hozzám hasonlóan.

*

Úgy tűnik, a koronavírus elleni vakcina mára aktivizálódott, szédülés, egyensúlyzavarok és egyéb bajom lett, és délelőtt újra meg újra megismétlődtek-ismétlődnek, csak mostanra már – este lett – csökkennek valamelyest... Tény az, hogy nem elviselhetetlenek, de kellemetlenek és zavaróak.

...Délelőtt nekiláttam – ahogy elterveztem – folytatni a korábban leírtak másolását, de kénytelen voltam abbahagyni a munkát. Rosszul látok, s csak többszörös erőfeszítés árán jutok előbbre.

Holnapra majd kiderül, hogy mire megyek magammal.

És most a tegnapi zárómondat után azt kell ide írnom, hogy semmire se jutottam, pedig már újra öreg este van.

Amiről még el kéne tőprengenem, az az, és annyi, hogy mindenre másként kell figyelnem, mint ahogy eddig tettem. A lépések, a mozdulatok – ami e pillanatban felsorolhatatlan. Most kora reggel van, új nappal, odakint friss hóval, s a „folytatás” teljesen bizonytalan...

II. RÉSZ

Most valóban stratégiai kérdés lett számomra az a láthatatlan kettősséget jelölő zóna, amelyről az előzőekben megkíséreltem valami használhatót napvilágra segíteni.

De: teljesen bizonytalan vagyok abban, hogy kísérletemben meddig jutottam el a *vélt* és a *valós* lehetőségek egymás elé, vagy mögé rendezésében: történetesen mi a használható és mi a felesleg, vagy használhatatlan...

És hogy ez tárgyasítható-e?

Ha igen, akkor milyen az iránya, anyaga – mozgása, netán mozdulatlansága?

Már az is elgondolkodtatott olykor, mint most is, hogy este írok, amikor a korai sürvedést a sötétség követi – és nem *reggel*, amikor a fölemelkedő napkorong megérinti az udvar melletti fenyőfák zöld csendjét, és egy-két seregélyraj átsuhog felettük...

Szóval: miért nem a reggel?!

*

...Persze, ha naplót írnék – de ezek a gyorsjegyzetek nem a dátumok jelölése okán „mások”, hanem azért, mert a napló sokkal több „bizonyosság tartalmat” fog egybe – pár óráról vagy eseményről, napszokról stb. Míg ezek a jegyzetek inkább a „belső” mozgás és esemény párhuzamosai, önmagukat – vagy ha úgy tetszik – önmagunkat jelölik jól-rosszul – mikor s hogyan...

De lehetnének versek is – vagyis szabadság az egymásmelletti mozgástérben. De akár novellák, vagy karcolatok is.

Nagyok a távolságok. Vagyis mindez megvalósulhat benne. Egyféle szabadság, a mozdulatok harmóniája, vagy a hangoké akár... Ahogy a ma reggelt egy gerle burukkolása tette emlékezetessé... Pedig még csak február van – s ez a hónap még nem a fészekrakás ideje... Mint ahogy arra sincs magyarázat, hogy hová tűnt el a „karácsonyi gólyánk” ...

Vigyázni kéne már az évszakokra is!!!

*

Mozgalmas volt a napunk – azzal, hogy végre utolértem magamat az „ösztönstratégia” másolásával... Aztán Jancsó Péter hívott a „paralellák” véglegesítése okán – gond volt a „járómszöggel”, meg a „párhuzamosok” „poétikai” szerepével.

Aztán a Jogvédőn keresztül eljutottunk egy zeneszerző hölgyhöz, aki megzenésítette a „Szárnyakat gondoltam karjaid helyére” című, édesanyámnak ajánlott versemet, s el is küldte – végighallgattam, s hallgatható muzsikának találtam... Végül Zsille Gábor hívott, hogy a szerkesztőségben megkapta a verseskötetemet.

Még annyit, hogy Jancsó Péterrel megállapodtunk, hogy a most befejezett jegyzetsort – A megmaradás ösztönstratégiáját –, miután kijavítottam a szövegben lévő hibákat, elpostázom a következő OPUS-számba.

*

Nagy, sűrű ködben vezettem az autót Csécsre, oda, s vissza. Megkaptam a szokásos – szükséges – havi vitamininjekciót. Aztán bemásoltam a gépbe a SÖTÉTE-DIK c. új versemet, s ebéd után próbáltam pihenni, de nem sikerült elaludnom...

*

Nem tudom mitől, de van, amikor semmi se folytatható. Lehetséges volna, hogy a megfáradt értelem – az emberi agy – saját vagy sajátos önkontrollal bír, s amikor „baj támad”, kikapcsolja a cselekvés belső indítógombját.

Nem tudom pontosabban megítélni magát a pillanatot, csak sejtem, hogy valami belső erő még szinte a levegővételt is rövidebbre fékezi, s elakadnak a fölsejlő gondolatok...

Szóval van miről faggatni magamnak a gyönyörű fényel ragyogó távoli holdat!

...Hogy a nyári napomnak maradjon nyoma, elküldtem Z. Németh Pistának a Sötétedés c. verset. Jancsó Péternek pedig, az OPUS-ba a Hétköznapiak második részét, vagyis A MARADÉK folytatását.

*

Hogy senki se számolja az egymást követő hagyományos évszakokat, arról az az őszi – vagy már téli? – esemény sor győzött meg, amely az itthon maradott egy szál gólyánkat pusztította el. Hosszú ideig küzdött, itt az ablakommal szemben lévő fészkében, de amikor rá szakadt a januári meleg éjszakákat követően néhány fagyos nappal és éjszaka, nem jött vissza a fészkébe... Nem volt élelme, legyen-gült, s valószínűleg valamilyen ragadozó fölfalta...

A mai nap pedig elvitte a maradék hótakarót is a síkságról, én pedig délelőtt hozzáálltam a lugas megmetszéséhez, és azt tapasztaltam, hogy ha gyöngén is, de a venyigékben megindult a nedvek áramlása, s a „nagy-lugas” alatt pedig kibújtak a földből a tulipánlevelek...

Vagyis ebben a mostani, járvány-verte világban semmi sincs úgy, mint pár évvel ezelőtt. Megélni vagy túlélni az ilyen kozmikus méretű, egyetemes tragédiát, s annak krónikásaként az ismert s az új jelenségeket erről az „egészről” egybefogni – hátborzongató vállalkozás... Tudatosítani és megörökíteni napról napra!

IGEN!

DE KINEK?!

Utoljára jó tíz nappal ezelőtt láttam az almafánkon egy cinkét, s ma délelőtt egy vadgalambot hallottam burukkolni... És tavaly már fecskéink se voltak!

Amikor az este ideültem az asztalhoz, még ragyogóan sütött a Nap, az egykor volt kicsi tavacskák visszaverték az alkony ragyogását...

Mostanra pedig sűrű köd ülte meg az egész Kanyapta-mentét.

Hát aki teheti, ne induljon útnak!

*

Véglegesen bebizonyosodott, hogy a bal szemem felmondta a szolgálatot – csak néz, de nem lát. Ez a fél mondat nem egy negatív, légből kapott metafora, hanem egyszerű és megmásíthatatlan tény, vagy ha úgy tetszik: valóság. Mostantól tehát ehhez kell igazítanom a nappalaimat, amíg lehet. Megszabni az írás, az olvasás, a másolás idejét – ahogy a jobb – a látó – szemem elbírja a terhelést.

És ami ezután következik be, arról még érdemben nem gondolkodtam.

Nem, mert nincs értelme – főleg nincs használható megoldás a „belső sötétség” feloldására...

...Szóval itt nincs „felvilágosodás”, ami a meglévőt újjá tudná reparálni. Csak kérdéseim vannak, ám azok is bizonytalanok.

A mindenség ismeretlenségét kellene emberi nyelvre fordítanom!

De ha az is elvész, akkor mi a tennivaló (-ma)?!

Az éjszaka kint voltam az udvaron, a magasban a telihold ragyogott a felhőtlen égen, de Szent Péter nem hegedült... Pedig Szabó születől tudom, hogy Neki ez volna a dolga...

...Hát akkor mire valók volnának a majdani kérdéseim, ha csak a holdsugarak csendje hullna rájuk??

*

Lehet már annak ötven éve is, hogy ezt a mondatot leírtam egy versbe: „nem félek a haláltól, mert az élettől se félek”. Azóta megbizonyosodott bennem, hogy az élet döbbenetesen kockázatos, ha összevetem, mondjuk, a létezésen túli csenddel – se gond, se gondolat, de még egy szikrányi fájdalom, se kínok.

Hát persze! Mondani, leírni gátlások nélkül efféleket megtehet az ember...

Azonban az egész mögött a legközönségesebb titok áll (?), aminek valóságáról sejtelmünk sincs...

Mert: mi végre születik az ember, mi végre cselekszik meg ezerfélét, ha minden vele és általa válik semmivé egy nehezebb lélegzetvételt követően: kiszáll belőle a lélek... És – mert gyerekként láttam ilyet – csak az ismeretlen és felfoghatatlan csendre emlékszem.

Azonban az is lehet, hogy valamit azóta már elfelejtettem...

Szóval a halálban a csend békéje lakozik – egy messzeség, amely megismerhetetlen...

*

Azt a tényt írom ide, hogy véglegesítettem a majdani „emlékező kötetem” szerkezetét. Így véglegesítettem a címét is. Tehát:

AHOGY VOLT ÉS AHOGY LETT

Ez így megnyugtató estéli pillanat – a szerkezete pedig „műfajilag” összetett, és mégis egységes. Még ezek a mostan írt részek is kapcsolódnak az egészhez. Ha lesz kiadó, akár még az idén könyvvé szervezülhetnének. Az egész „kétesélyes”, de nem a Kant-i „vagy-vagy” rendjében, vagy rendszerében, hanem csak „úgy”, szabad áramlásban, ahogy a nyelv meg- s megújítja önmagát: nem ítélkezik, csak megőriz...

Szóval ez lehetne a refrénje egy ilyen estéli áradásnak is, ami sajátos lüktetésű *visszhang* is egyben. Valamiféle bizonyíték arra, hogy valóban itt vagyok, s ami itt olvasható, azt ÉN ÍROM – s ami *itt* már *múlt idejű*.

Vagyis kortalan!

*

Jól elfárasztott a lugas metszése, amit az is nehezített, hogy az erős napfényben a metszőollóval többször „eltévesztettem” a levágni szánt szőlővenyigét – s csak a

semmit „nyisszantottam el”. Szóval maradt tennivalóm holnapra is. Amit az nyomósít, hogy a tavaszi ültetvények alá is el kell készíteni az ágyásokat, ami legalább 2-3 napi munkát igényel...

És igen! Ezenközben lett egy új versem is. A címe: „Alatt vagy felett” (Előbb a „VAGY-VAGY”-ot gondoltam, de hát ez Kierkegaard egyik fő munkájának a címe, hát nincs jogom birtokolni más tulajdonát... Egyébként is a vers közötti két „tér” emelkedik és süllyed – vagy áramlik, vagy vet hullámokat...

*

Hosszabb távú öregség – öregkori, hajnali messzeségek a márciusi ezüst-horizont csendjében...

És felkészülni az *egész* megértésére – amikor már a *kevesebb a több*.

Nem kell mindent kimondani – megélni kell a maradékot, azt, ami használható és szilárd „anyagú”. (Ezt egy cetliről másoltam ide, amelyen ez áll: Részletek az „Omega kísérlet” kéziratából.) Lehet, hogy kimaradt, de az is lehet, hogy ott van. Ám, hogy emiatt az egészet átlapozzam, arra nincs se elszánás, se idő.

*

(Olyan bizonytalanságra ébredtem, amely makacsul belém költözött, s bár próbálok, de nem tudok tőle megszabadulni. Mintha elveszett volna „minden előttem való”, s ez egyben értékvesztés is lehet akár...)

Sándorék éjfél után indulhatnak csak – pontosabban egy órakor – a karanténi zárlat miatt. Hát tele vagyok aggodalommal, mert a vírusos éjszakában bármi megtörténhet...

... Egész nap szédelgek csak, így minden fontosabb munkára alkalmatlan vagyok – voltam.

Az imént arra gondoltam, hogy még elérhet az is, amikor még ennyire se futja majd egy-egy nap végén...

Ugyan milyen lesz az a *bizonyos a k k o r*?!

*

...Volt egy régi-régi szándékom, amiből mindeddig egy betűt se írtam le. Ma pedig már ott tartok, hogy módom se lesz rá.

Nos-hát az volt az elképzelésem, hogy ha „majd megöregszem”, végigolvasom a magyar költészet javát, úgy a Halotti Beszédtől kezdve mindazt, amit fontosnak látok és érzek, s amihez hozzájutok... A névtelen szerzők mellé odaillesztem a nevükön szólíthatók máig erő javát – folyamát.

Csak hát ez a szándékom legalább ötvenesztendő, de az elképzelés mellé mindmostanáig semmire se jutottam magammal – magamban. És sajnos már a reménység se látszik egy ilyen lecke „felmondására”, hiszen a bal szemem már „nem lát”, olykor gond a leírt szöveg gépbe másolása is... Vagy, mint tapasztalom, az írás hétköznapi gyakorlása –itt és *most!!!*

...Hogy majd délutánonként kiülök a lugas alá a szőlőlevelek árnyékába, előttem az asztalon pohárban búcsi vörösbor, s a szél-rezzenésben egy-egy eltévedt napsugár a lugas levelei között megcsillan a borospohárban – újhegyi vagy pincessori nemes nedű aranykarikája... Szóval volt(ak) ilyen romantikus pillanataim is, de azokat a későbbi történések szele messzire sodorta, vagy még most is sodorja valahol a végtelenség terein...

De a lugas megvan ma is, lehet legalább százesztendő, és még tavaly is bő termést hozott, mintha biztatott volna: a venyigékben már a tavasz ígéréteinek halványzöld rügyeit-jegyeit véltem megjelenni egy március eleji délutánban...

...Végül a *szándék* ma sem hiányzik, csupán a hétköznapiak között már kicsi a *látható valóság*.

*

Ma, március 12-én megkaptam a rozsnyói kórházban a második vírus elleni vakcinát. Délután – ahogy jelezték – egy kicsit rosszul lettem, de mostanra – úgy érzem – eljutok *holnapig*... Nem egy kis szórakozás túlélni ezt a mostani veszedelmet. Néha oda jutok magammal, ha erről gondolkodom, az az egészsnek a fő oka, hogy sok az ember ezen a Föld nevű bolygón... S így a „tömeghatás” nem fog, hanem folyamatosan növekszik.

Rozsnyón ma ennek a tanúja lehettem. Így csak a holnapot és a holnapután kell átvészelnem...

Hát persze!

Mert március 15-én nem illik meghalni!...

*

Vilma húgom mai „jó híre”, hogy Dunaszerdahelyen még van magyar könyvesbolt, ahol az érdeklődők majd megvásárolhatják a „Néhány lépést”, ha vége lesz a vírusos világnak.

Ha elérem a nyarat, Sándorunk elvisz Bősre, s ha ott leszünk, Szerdahelyen is körül kell egy kicsit nézni. Valamikor régen gyakran megfordultam itt. Emlékezetes számomra, hogy itt találkoztam Veres Péterrel, aki akkor járt erre először, Czine Mihály volt a kísérője... Nevezetes pillanata volt a találkozásnak egyebek mellett, hogy vacsora előtt az étteremben izgalomban Cselényi Péter bácsi csizmájába öntött fél deci konyakot...

Nos-hát, ha ott leszünk Csallóköz fővárosában a nyáron, majd körülnézünk, hogy mi maradt meg, s hogy mi hiányzik – (meg: kik!) a régiek közül... Sokan, bizony sokan...

*

Most pedig, a „szuper-vírus” elleni *második* szérum után egy kicsit legyengült fizikummal, az foglalkoztatott egész délután, hogy aztán most merre és meddig ér a bejárható világ... És Éva is megkapta ma az első védőoltást, jól viseli, s eddig még „következményei” se mutatkoztak...

Délután Dini unokámmal tárgyaltam: az iskolában egy „családfa” összeállítása a házi feladat. Ezt beszéltük meg, telefonon. Szóval Gál Mihály ük-ük-nagyapánktól egészen máig érően összeírtuk a „kilencágú névsort”. De Dininek a nagymamák is kellettnek... Megígértem, hogy a többit is összerakom, hogy használható olvasmány legyen... Végül eléggé bonyolult volt, de megoldottuk, s a szándék után jól „olvasható” a három főággal bíró családfa.

Most pedig megyek „gyógyulni”.

Lassan tavaszodik, hát nekifogtam a kert rendbetételéhez. Igyekszem „laposra” gereblyézni a kertet, hogy a borsó- meg a többi ültetvény megfelelő mélységbe kerüljön... Sok múlik ezen! Még a vízelvezetést kell megoldanom, mert némi szerepe annak is van ...

*

(Azon gondolkodtam, hogy itt az „Ahogy volt és az ahogy lett-et bezárom, és azzal folytatom, hogy:

VALAMI MINDIG KIMARAD

Szóval inentől nem irányt, hanem „helyzetet, helyzeteket” raknék egymás mellé. S nem válogatva, mert minden betű, minden szó fontos lehet.

Az írás hatalma a mindenkori maradéknak.

Ebből következik, hogy folyamatosan azok az egykori események, amelyeket megéltünk, túlélünk, elkövettünk, vagy elviseltünk, *helyet követelnek* maguknak... Azonban, mert ez a többszörösen összetett mondat sem a kérdést, sem a megoldást nem fedi le – minden *csak úgy áll* a maga tehetetlen mivoltában, egyféle „folyamatos bizonytalanságban”.

Ha pedig az *egész* összefoglalására gondolok, megborzongat ennek az „elszámolásnak” a sokfélesége: nappalai, éjszakái, a távolságok, a találkozások, a kivédhetetlen betegségek és egyéb kockázatai a létezésnek, amikor semmi se bizonyos, vagy éppen semmi se bizonytalan, mert-hogy még ilyesmi is előfordulhat.

Következésképpen nincsenek illúzióim, hogy innen hova jutok el, vagy – pontosítok: hová juthatok el?!

Létezhet „második valóság is”?

*

Most egy „piszkozatot” másolok ide, amit tegnap késő este firkáltam le, azzal a szándékkal, hogy majd átnézem – megnemesítem – olvashatóvá teszem – ha sikerül... De csak lemásolom, hogy láthatóvá váljék egy „első fogalmazvány” minden porcikája – tehát:

„Tehetetlen” öregember lettem.

Hogyan fogalmazható létezővé a többszörös halálközeli állapot – Billoth II. (kétharmados gyomor-reszekció), vagy a rákkal való „szembenézés”. Hogy fekszem valami „gurulós” ágyfélén, félig bódultan már... És morbid a gondolat, de tényként tudatosul, hogy *nincs tovább!*

És azzal mit kezdekhettem volna *akkor*, hogy esetleg „van tovább?”

Ha pedig most ezt nem írom le, akkor mi változik!? Több mint egy évtizede nincs használható válaszom a kérdésre... Vánszorgok az udvaron tehetetlenül, dülögelve, ha valaki lát, hát részegnek is vélhet. Pedig nem is emlékszem arra, hogy mikor ittam utoljára bort, vagy buzitai „nemesterkőt” ...

(Nem biztos, hogy ez „stiliztikai bravúr”, de ez így már nem marad ki – hanem *megmarad...*

Persze – nincs gyomrom!!!)

*

Nagy János is jobblétre szenderült.

Fogy a harmincasok korosztálya.

Az Első Szenczi Molnár Albert Napokat János kispasztikáiból való első önálló kiállítást én nyitottam meg a régi szenci könyvtárban... Szóval ritkul a nemzedékem. Ma is emlékszem a csodálatos Kő-Vénuszra, amelyet János Duna-csiszolta „kavicsokból” varázsolt elő, életté, még a kezdetek kezdetén... Vajon merre lehet most az alig húsz-harminc centi magas csoda?

Utoljára Budapesten, az MMA tanácskozásain, rendezvényein találkoztuk olykor.

Egyik monumentális alkotása a kisdudai búcsi emlékparkban, szülőfalumban áll: Bultsú vezér égbe induló bronz lovas szobra... Szenczi Molnár Albert emlékműve pedig Szenc város díszese...

*

Tegnapról való hír ez is: Czita Béla, egykori gadóci osztálytársam hívott, Sándor-napi köszöntővel, s azzal, hogy Nagy Laci meghalt... Nagyszerű, vaslogikájú barátot veszítettem, veszítettünk...

Hát nem könnyű megélni az ilyen napokat, mintha minden folyamatosan távolodna önmagától...

*

Az este még egy rövid „visszalapozást” tartottam – belelapoztam a 20-30 évvel ezelőtti írásaimba, s oda jutottam, hogy volna értelme néhányat ma is – újra – kiadni, mert némely régi dolgozatom aktualitása megsokszorozódott... Vagy a Keleti Napló idején Turczel Lajos bácsi levelei, vagy a „néprajzos” gyűjteményem, a Liliomos kürtök... De: legalább 2-3 ezer oldalnyi szövegemet kellene átszálalnom, de arra már aligha jut időm...

*

Mintha „böjti szelek” ideje volna, nem március közepe – borzongatóan hideg napokat élünk. Délelőtt a havi, kötelező vitamininjekció, orvosságok pótlása, Csécsen... Igen elhasználódtam az éjszaka, s egy ideig bizonytalan voltam abban is, hogy az autót el tudom vezetni a rendelőig meg vissza. Mostanáig se javult sokat az állapotom, nincs étvágyam – szóval romlik minden, s nem csak körülöttem, hanem bennem is.

Nem is folytatom ezt a „felsorolást”, mert nincs se értelme, se haszna.

Csak viselni nehéz és – *leírni*...

*

Ahogy ígértem, Görföl Jenőnek elküldtem a Nagy Jánost búcsúztató-méltató emlékezőt. Nagyon nehezen íródott, hiszen több mint ötven esztendőt kellett – pontosabban: annak fragmentumaiból kellett – megidézni magamban... És sikerült bemásolnom a számítógépbe is...

A délutánom pedig megint elromlott, s oda jutottam, hogy le kéne zárnom mindenféle munkát – a szellemi és a fizikai is. De végül is, ha lezárom a még működő belső zsilipeket is, akkor mit kezdek magammal a maradék időmben?!

Ha elgereblyézem a felfagyott szántást a kertben, s ha borsót ültetek, vagy elkészítem a reggelit – az mind haszonnal jár, vagy azzal járhat. S ha alkalmas vagyok egy vers vagy egy ilyen estéli jegyzet megírására, ez is értelmezhető – ha jó! – egyféle szellemi haszonként...

Szóval: „tenni, vagy nem tenni?”

Kérdés *holnapra*.

*

Dicsekvésnek tűnhet, de ma délután borsót ültettem, meg hónapos retket. Harmadiknak pedig salátamagokat „ágyasztam be” – hogy legyen palánta... Csak délutánra megbetegített a *munka*. Tapasztalom, hogy a gyakori hajlongást fájdalom követik.

Hiába! A kimetélt szervek is *működnek!*

*

Mert esett pár szem eső az éjszaka, délelőtt a kertben dolgoztam – palántanevelő elszánással... Remélhetően lesz látszatja a munkámnak.

Esetleg... Vagy talán...

Végül is ez legalább 30-40 évvel ezelőtti naplórész után való „valami más”, olyan történet- és történelemsor, amit rajtam kívül aligha is írt „itthoni” sortársam... Hát persze! Nem is írhatott, mert nem járt ott, s főleg nem élte át azt, amit én... Dicsekvésnek is tűnhet, de közülük ki járt a Csendes-óceán partjainál (igen!), s cipelt végig Amerikán néhány óceán-csiszolta vulkáni követ, amelyek itt vannak, alig karnyújtásnyira tőlem – most is! – onnantól *hazáig*...

Igen... Este van és elfáradtan. Ennek ellenére a napi jegyzetből az elképzelt sorozatot elkészíteni megkísérlem, ha belegebdek is...

Ami pedig fontos: a téli fagyokat túlélő golyánk visszajött a fészkébe – csodájára a természetnek!...

*

Oda jutottam – már megint –, hogy nem férek el az íróasztalomnál. Ősrégi tapasztalat, hogy egy idő után a legtágasabbnak vélt íróasztal is „megszűkülhet” holmi telefirkált papírlapokkal, tollakkal és egyéb feleslegessé vált kacatokkal. Úgy vagyok ezekkel az elhasznált lapokkal, hogy kidobnám valahányat, de ezt a szándékot übereli az a mindenkori gondolat, hogy „mégse”, mert hátha valamire mégiscsak jó lesz – hát ma is ide jutottam...

Végül is csak azzal van gondom, ami holnap, vagy holnapután szükséges lehet...

Akár már holnap reggel is...

*

Az embernek sokféle *bizonyossággal* kell élete során szembenéznie, amelyekre van elfogadható megoldás, járható út, vagy ilyen-olyan újrakezdésre is marad ereje, ideje vagy megoldása... A különféle kérdéseket követhetik az elfogadható – mondjuk így – sikerélmények... Ízes étel, kellemes ital, néhány jó szó, vagy zenei élmény akár...

Tudvalévő, hogy a *születés is nagy élmény*, de csak félig bizonyosság... Az életkezdetben benne van a lét kockázata is... Mert bármikor bekövetkezhet akárhány pusztító esemény.

Amikor elért hozzánk a háború 1944-ben, szétlőtte egy T-34-es harckocsi a házunk tetejét – a légnyomás a tűzfalnak nyomott, kicsit megsüketültem, egy kicsit vérzett a fülem – de megmaradtam... Amikor pedig hat hét után a németek visszaszorították az oroszokat egészen a Garamig, torokdiftériám lett – fertőző toroklobb... Egy prágai német katonaoorvos hiper-mangános vattával tágitotta ki a torkomat, hogy lélegezni tudjak...

Nem szaporítom tovább – csupán egyet még: amikor kötelező katonai szolgálatra be kellett vonulnom a csehszlovák hadseregbe, fél éves kiképzés után három T-34-es harckocsi parancsnoka lettem, s az maradtam a Karib-tengeri válság végéig. Így esett meg, hogy egy hajnali „éles” gyakorlaton elszakadt a masina dobfeke – s mi tankostul-mindenestül belebukfenceztünk egy nem egészen kellemes szakadékba... Különösen nagy bajok nem is támadtak, csak a lövésünk – egy nagyszombati gyerek – egyik karja törött el.

Van róla egy kisdob fotográfiám is – emlékeztetőül – a „mi időnkéből”.

Szóval a mai világveszedelem – a bolygónk elleni mennyei merénylet veszedelmei között egyértelművé vált számomra, hogy csupán *egyetlen bizonyosság* létezik. Ami ugyan kimondható – de számomra ma már nincs, inkább *az elfogadás hogyanja a lényeg!*

*

Április kilencedike van, s ha naplót írnék, azzal kellene folytatnom, hogy a délelőtti ragyogó napsütést egy váratlan pazar hóvihár követte! Le, egészen a Kanyaptáig – ez egy itteni patak neve – a tavaszi-zöld árpatábla percek alatt „megőszült”, s még most is szakad az áprilisi égi áldás...

Ezenkívül egy cinkepár fészekrakó szorgalmáról tudok beszámolni a visszatérő Nap csodálatos, alkonyati sugaraiban – vagy: azok ragyogó, havas áradásában...

És még a Tornai Magas fényei is visszaverődnek az előtűnő felhők mögül...

*

A garázs és a „kóceráj” mellett, ahogy felfelé igyekeztem, hirtelen eltűnt a FÉNY, térdre rogytam, s egyszeriben *nem volt világosság – nem volt semmi...* Az egész néhány másodpercig tarthatott – így: feltételes módban! – csak, mert lassan kivilágosodott előttem minden. Megpróbáltam felülni, de elsőre nem sikerült. Aztán, bár szédelegve, mégis csak féltérdre-, majd lábra álltam és beszédelegtem a konyhába, majd Éva segítségével a szobába.

Röviden: *ennyi lehet az a választóvonal, amely a létezés pillanatát jelöli.*

És azt hiszem, hogy újfent sikerült *visszaszerezni!*

AMIT CSODÁNAK IS NEVEZHETNÉK.

Bizony mondom: az is!!!



Pásztor Ádám: Krisztus Bolognában

Virrasztások idején

(- emlékezés Csoóri Sándorra -)

:

néhányszori biztatásod vidéki
életidőmben megváltással felérő

:

angyalszárnyak érintése immár'
hátaltemen gondolhatom törődés

:

kri zan tém
fe hér lik

(- emlékezés Sütő Andrásra -)

:

dühödtre vedeltetvén ótvarcsöcselék
hazugságoktól holdtalanná vakuló

:

utcaforgatagban csupáncsak akkor
mégsem kakasülős színházjegyért

:

si ká tor szür ke
hét vé gé ken

(- emlékezés Fekete Gyulára -)

:

térközépről bágyadtan odaint
keserves magány veritékezve

:

rekkenőhőség aszalja tikkadt
redőit mélyülő szarkalábait

:

kéz fo gás
u tol já ra

Felhők felett kék madár

(- *Nur Saalim Wen Lee emlékére* -)

világszerte

gitárszólók

:

s r n k

:

finnszági összebarátkozásunk

:

1900valahányban

:

aztán

:

böjtöltető esztendők

:

kimondhatatlan árvaságdöbbenet

:

2000tizenkilencben

:

gyász

:

gyász

:

gyász

:

s r n k

:

gitárszólók

világszerte

Három

(.)

minél bölcsebbé válsz – :
örömed annál kevesebb / életes
kifosztottságod / terebélyesedik

(..)

ideje lenne ráébredned – :
nem tudsz semmit / *csupáncsak*
visszhang vagy / kérészéletű

(...)

nem lehet nyugvásod – :
halálod halála / *felfoghatatlan*
mennyei örökidőd / reménybeli



Urbán György: Őzkaraván

Kulcsár Ferenc diákkori naplójából

1966. XI. 27.

Egész nap legkedvesebb dolgaival, az irodalommal foglalkoztam. Egyszerre három könyvet olvasok: Sienkiewicz Quo vadis-át, szlovák nyelven, hogy gyarapítsam nyelvtudásomat, mert az ipari elvégzése után filozófiát szeretnék tanulni Pozsonyban; Shelleytől A megszabadított Prométheuszt, s Hemingwaytől a Vándorünnepet, mely az író, illetve az „elveszett nemzedék” párizsi éveiről szól. Most már este 11 óra van, a szobatársaim (Kertész Imre, Koczur Gyula, Majoros István, Pál Tibor) mélyen alszanak, csak én dolgozom. Valahol olvastam, a tudás erőfeszítést és szenvedélyt kíván, s én ezt tartom szem előtt, s ő tart engem ébren. Nagyon sok munkám van. Szinte úgy érzem, bűn lefeküdni, mikor itt várnak rám köröttem az elolvasatlan könyvek. Valami állandóan azt súgja: olvass, tanulj, javadra válik; az irodalom, a tudás az egész életemet követeli. Holnapra, a holnapi órákra keveset készültem, de nem volt több időm, olvasni kellett – hát olvastam.

1966. XI. 28.

Az iskolát ma megúsztam – nem feleltem. Délután elmentem a magyar könyvesboltba, melyet örömmel látogatok (ha van pénzem), s megvettem Byron Don Juan-ját, melyben a költő visszataszítónak festi le a szabadságot eltipró világot, s amelyen a szellemnek felül kell emelkednie. Legfőbb vágyam, hogy idővel egy szép kis könyvtárra tegyek szert, világirodalmi rangú írók, továbbá magyar, illetve csehszlovákiai magyar írók műveiből. Vettem még egy verseskötetet Batta Györgytől (Virágot nyit a puskacsó). Ma érkezett meg a Prágából rendelt könyvem, Rousseau Vallomások-ja, gyönyörű kiadásban, mely óriási örömet szerzett nekem. Így tehát pénz dolgában most eléggé gyengén állok, mindössze tíz koronám maradt. Különbözik ez velem mindig így szokott lenni, ha pénzem van, elköltöm könyvekre, s utána, míg nem kapok a szüleimtől támogatást, „szegénykedem”, mint a templom egere. De nem nagyon bánom, mert a könyv minden vágyam kielégíti. Úszom a boldogságtól, ha egy kis időm marad az olvasásra. Holnapra elég jól felkészültem az órákra, így nyugodt vagyok. Most már éjfél elmúlt, becsukom a naplót, és pihenni térek.

1966. XI. 29.

Ma mechanikából ötöst kaptam, nem sikerült az írásbeli gyakorlatom, így majd javítanom kell. Orosz nyelvből viszont egyest szereztem, Lomonoszovból feleltem. Nagyon tetszik nekem, hogy ez a parasztszármazású fiú a tudomány örököse lett, aki fizikával, kémiával, matematikával, költészettel, történelemmel, filozófiával, nyelvészettel egyaránt foglalkozott. Talán azért is tetszik mindez, mert én is parasztivadék vagyok. Ma Ki mit tud? versenyt rendeztünk, s nekem

az ipari „versmondójaként” két verset kellett előadnom a rendezvényen (Juhász Gyula: Anna örök, Balassi Bálint: Idővel paloták). Vacsora után hozzákezdünk a mérésbeszámoló elkészítéséhez, ami éjfélig elhúzódott, így holnap készületlenül megyünk iskolába.

1966. XI. 30.

Hétkor már megkezdődött a mérés, s mivel nem tudtuk leadni a beszámolókat, utasítást kaptunk, hogy december 10-ig pótolni kell a hiányt, különben szekundát kapunk. A mérést Varga tanár elvtárs tanítja, egy mosolygó, göndör hajú, elegáns fiatalember; szemüveget visel, ami a sok tanulást juttatja az ember eszébe. Szeretjük őt nyílt szívéért, kedves humoráért, modorában a különösen figyelmes és nagyon művelt embert lehet felfedezni. A mérés után másfél óra szabadunk volt, így én szokásom szerint elvonultam a technikai könyvtárba, újságokat és folyóiratokat olvasni.

1966. XII. 1.

Reggelre nagy hó esett, s fúj a szél, december méltón köszöntötte, fehérbe pólyálva, a világot. Iskolába menet mindig megveszem az Új Szót, de ma reggel 7-kor még nem lehetett kapni – s ez különös módon többször is előfordul. Az iskolában sok a hiányzó, járványos betegség van. Délután a testnevelésen 3 km-t futottunk a friss hóban, ami nagyon tetszett nekem. A testnevelést egy Szovjetunióból jött, Csobán nevű tanár tanítja, aki ökölvívásban könnyűsúlyú bajnok volt. Alacsony, zömök emberke, s nagyon kedveljük a beszédéért: az aztánt osztánnak ejti, a kettőt kettűnek, a sepregetnit serpegetninek, a fehéreket fehereknek. Vacsora után készülődtünk a tánciskolába, amelyet csütörtökönként 7-től 9-ig tartanak. Eddig megtanultuk a bluest, a rumbát, a csacsacsát, a lettkist, az angolkeringőt. Ma este a bécsi keringőt és a „dzsajfot” tanultuk. A lányok 15-18 év közöttiek, tehát kilencedikesektől másodikos gimnazistákig: 60 lány, 60 fiú – így a tánciskola utáni izgatott fiúdumák az intrin soha nem maradnak el. Ezután még tanulni is kellett éjfélig a szlovákokat és a gépeket.

1966. XII. 2.

Ma nagyon jó kedvem volt. Amúgy zárkózott természetű vagyok, nemigen társalkodom, helyette inkább olvasok, töprengök, írok – így érzem jól magam. Ma az iskolában jegyet vásároltam Molière Dandin Györgyére, a MATESZ adja majd elő. Az Új Ifjúságot is megkaptam ma, amelyet az iskolában rendeltem meg; ez az egyetlen lap, mely a csehszlovákiai magyar ifjúsághoz szól; a Látóhatár rovatában a magyar írókat mutatja be, egykori királyhalmeci igazgatóm, Tolvaj Bertalan tollából.

1966. XII. 3.

Reggel váratlan öröm ért, az Új Szóban megfejtett keresztretjvényért Romain Rolland Pierre és Luce című regényét kaptam ajándékba, mely két fiatal szerelmét írja le, ami sokban emlékeztet a mi bimbózó s nemegyszer virágba boruló, vergődéseket is gyakran okozó fiú-leány kapcsolatainkhoz. Délután az Irodalmi Szemlét olvastam, benne a Csehországban „rekedt” Forbáth Imre verseivel, akinek alábbi ijesztő sorai eléggé megviseltek: „Ó, jaj! mit vétettem én, / Hogy embernek kell csúfolnom magam.” Összefüggésben lehet ez a kisebbségi sorssal, vagy a 20. század tragédiái születték őket?

1966. XII. 4.

Írtam a szüleimnek, pénzt kértem, mert már csak karácsonyra megyek haza. Utána a gépeket kellett rajzolnom, a Becher-féle emelőt – éjjél után két órára készítettem el vele. Paul Valéry írja: Az igényem az én erőforrásom.

1966. XII. 8.

Gépelemórán új tanárunk, Albert Sándor megígérte, hogy ha a Vasas megveri az Internazionalét, hétfőn nem felelünk. Sajnos, a Vasas 2:0-ra kikapott. Este a tánciskolában több volt a lány, mint a fiú, mert a fiúk inkább a futballmérkőzést nézték a tévében. Ma este a polka volt soron. Tánc és meccs után rajzolni kezdtünk: éjjél után fél háromig dolgoztunk, persze csak titokban, az ablakot pokróccal letakarva, a konnektorba pedig égőt szerelve.

1967. XII. 9.

Ma az osztályunk siralomházhoz hasonlított, az éjszakázás valamennyiünket kimerített. Este úgy éreztem, mintha egy viharból vagy véres csatából menekültem volna meg – bele a meleg ágyba.

1967. I. 16.

Ma életem egyik nagy pillanatát éltem meg – megjelent az első írásom, a Nőben. Az újságban kinyomtatott nevemet látva úgy éreztem, csodálatos dolog történt velem: álmaim kezdetének jelét vélve a történetekben.

1967. I. 18.

Délután angyalként repültem az iskolába: Batta György költő, egykori iparista volt a vendég. Miután felolvastam egyik versét, ő meg az irodalom és az újságírás „titkairól” mesélt, aztán közölte, hogy rövidesen Budapestre utazik, Illyés Gyulához és Sinkovits Imréhez. Szomjasan hallgattam szavait.

1967. V. 18.

Konsztantyin Szimonov versével megnyertem a Puskin versmondó verseny járási első, a kerületi és az országos verseny második helyét. Az általános vélemény szerint nagy sikersorozat volt, köszönet érte Fedorjak tanár elvtársnak.

1967. V. 19.

Osztályfőnököm, Kováts Miklós unszolására elküldtem verseimet az Új Ifjúságba, mondván, ne csak az ipari újságjában, az Acéltollban közöljem őket. Félek. Mi lesz, ha lebeszél a versírásról az Új Ifjúság szerkesztője, Tóth Elemér, akinek a verseit A halak a mélyben úsznak és a Ketten című kötetéből ismertem és szerettem.

1967. V. 25.

Mától újra tanulni kezdek németül, olyan vasakarattal, mint még soha.

1967. V. 26.

Politikai gazdaságtan órán a Legmélyebb élményem az iskolaévben témában egy lány iránt érzett vonzódásom titkairól írtam, úgy érzem, nagyon finoman, érzéketlenül. Kíváncsian várom az egyik leginkább tisztelt tanárom, Putankó Emil véleményét, aki különben nagyon egyszerűen, majdnem hogy hanyagul öltözködő, művelt, megértő, jószívű, „demokratikus” ember.

1967. V. 28.

Ma hat és fél órán át írtam a gépekből elmaradt hiányzásaim 28 oldalát – éjfél után fél kettőig. Fáradt vagyok, úgy érzem, a fáradtság rozsdás, ronda dög.

1967. VI. 5.

Bánatos vagyok, komoly gondok borítanak: anyagi gondok, szüleim anyagi gondjai, a szegénység terhe. Lázaadok értük és miattuk.

1967. VIII. 7.

Most, két hónappal később felszabadultabb lettem. Bebarangoltam közben Németországot és Magyarországot. Ma Rousseau-t olvastam, s kétségek gyötörnek, koromhoz képest eléggé színvonalasan írom-e a naplóm.

1967. IX. 5.

Az iskolában sok a csinos, új lány, az elsősök... Egyébként csendes és komoly voltam egész nap – ennek örülök. Lassan kitisztul, „kristályossá” válik a jellemem. Este gyönyörű filmet láttam: Francois Lelouch rendezésében az *Egy férfi és egy nőt*, elbűvölő képsorokkal. Mindig erre vágytam, ilyen mélységre és örök egyszerűre.

1967. X. 9.

Ma van a születésnapom, Örülök, hogy ebben az iskolában, az „ipariban” múlt el gyermekségem, s itt lettem „felnőtt”, a világ „legidősebb embere”, 18 éves. De azért fáj egy kicsit az elmúlt gyermekkor, az „ékes és édes”, az égbolt csillagmilliárdjaival, az éjszakák és a nappalok meséivel, a mennydörgésekkel, záporokkal, villámlásokkal és gyermeki istenfélelemmel.

1967. X. 30.

Közeledik az érettségi. Ez bizony érződik. Álmunkban is csak szerkesztünk, vonalak simulnak egymáshoz, gömbölyödnek, olykor még gúnyosan mosolyognak is – hej, de meggyötörnek! Sorstársaim még éjjelente is feljajdulnak, szakkifejezésekkel suttoják el izgalmaikat, félelmeiket.

1968. I. 10.

Közelednek az egyetemi felvételik. Tökéletesíteni kell a szlováknyelv-tudásomat. Talán még a naplót is szlovákul kellene írnom egy ideig. Drága magyar nyelv. Szeretlek, mint gyermek az anyját, méh a virágot, hű kutya a gazdáját. Egy rövid időre megválok mégis tőled, hogy utána még jobb legyen úsznom vizeidben, álmodnom egeidben.

1968. V. 1.

Dél előtt a város május elsejei „ünnepi” zaja tört be a szobámba, és én csendesen mosolyogtam rajta. Minek ez az egész? És még örültem is, hogy a felvonulókat később – mint a lovasrendőrség a tüntetőket – szétkergette az eső. Ilyen „gondokkal” indulok holnap az írásbelire. Rettegek. Sikerül? Négyévi munka súlya nyom. Csak fel a fejjel, egészen magasra.

1968. V. 2.

Az első akna semlegesítve. Mintha egy istennő segített volna, fel-felbukkanva boldogítón, örök-szép fejével a képletek fullasztó levegőjében. Csak holnap ugyanígy legyen.

1968. V. 3.

„Vége! A függöny legördült!” Négy évem betetőztem – győztesen. Az „istennő” újra velem volt – fürtös szép feje, aranylóbor-színű szeme végig rajtam nyugodott az írásbeli során. Istennőm, virágom, csak megmaradj nekem, kedvesem, a szóbeli vizsgákra is.

1968. V. 5.

Gyönyörű napom volt. Úgy éreztem, magasztos, megtisztító és megrendítő rend van a szívemben. Komolyság, munka, írás, kedvesség. Holnap már BALLAGÁS.

Mennyire kedves, kívánatos, könnyű szó. Szeretem mondani, hallani magánhangzóit, mássalhangzóit, ritmusát. S mily felkavaró mindaz, ami mögötte van: befejezés, csúc, érettségi, ünnep, búcsú, szomorúság. Anya, Apa, holnap megölelhetlek benneteket. Istenem, add, hogy sokáig együtt lehessünk. Nagyon-nagyon hiányoztok: erőtok, öleléseitek, fenyítéseitek – mindez nagy-nagy erő, boldogság most a szívemben: a tudat, hogy mindent megoldhatok, ha bennem maradtok.

1968. VI. 12.

Lezárult az érettségi. Vége. Vége. Vége. Sikerült. Nagyszerűen. Különös, furcsa, kimondhatatlan hangulat ölel. Felszabadító és fájdalmas. Odaadó és megindító. Vár az egyetem, a tudás, az, amivel egy idő óta tele van a levegő: az emberarcú jövő. Úgy érzem, tanulni fogok örökre. Tanulni.

1968. VI. 13.

Csend van. A szobatársaim már mind alusznak. Olyan kedvesek. Legyen gazdag előttük az út. A fehér takaró tüzes, fiatal testükön, kalandjaik, szorongásaik, reményeik angyalaival vesződnek álmaikban. Csak én írok itt tépetten, kócosan. Drága szüleim, tanárain, barátaim, mennyi szépet, jövő-reményt, kétségbeesés nélkül, bátor napbanézést „kaptam” tőletek. Érettségi bizonyítványom itt fekszik az asztalomon, s itt körmölök az éjben, és hiszem, hogy engem is végigkísér majd életemben, amit nemrég Pilinszky Jánostól olvastam: áldott, ki az éjszakában tolat fog és papír fölé hajol.



Urbán György: Begy

KENÉZ FERENC

Transiting, the Japanese grade teacher...

to László Király

Did you have a Japanese grade teacher under the bed?

Yes, I had one, sir.

Did you have only one teacher, or several?

I had only one, sir.

Was she fully under the bed?

Half way only. She must've dropped down and crawled that way.

What is a Japanese teacher looking for here, in our country?

She was looking for my children. She was playing with them.

You don't say!

I won't say then, sir.

But you just did! You think I'm stupid?

Yes, sir, no, sir, I don't.

You better keep this in mind! So...?

That's it...that's all I can tell you... at the moment...

At the moment?...

The head, of course, was under the bed, wasn't it?

No, I didn't have my head under the bed.

Not your head, the Japanese teacher's head!

Oh, hers, yes it was.

She must've flopped down and crawled that way. Her feet were sticking out, though.

But you had your kids under the bed too!

Yes, they were there, sir.

Was their entire body under the bed?

Well, they were...they were underneath... but they are so small, sir.

And just like that, the teacher too...

She must've dropped down on her tummy, and like that...

Are you absolutely sure that you had only one Japanese teacher there?

Absolutely certain, sir.

There were only two feet sticking out...

And you didn't find this a little bit suspicious?

No... I didn't suspect anything then...
That you had a Japanese grade teacher under your bed?
If I would tell you to go under that bed now, would you be still smiling?
I don't think so, sir.
You see, you see!... You can leave now.
Yes, sir.
*Be vigilant! If you see a Japanese teacher under your bed again—
come and warn us!*
Understood.
And tell your kids too!
To come and report, I say! –
Oh yes, sir!

Átutazóban, a japán tanítónő...

Király Lászlónak

Volt-e japán tanítónő az ágy alatt?
Volt, kérem.
Egy tanítónő volt, vagy több?
Egy volt, kérem.
Egészen benn volt az ágy alatt?
Csak félig. Lehasalt s úgy, kérem.
Mit keres egy japán tanítónő itt nálunk az ágy alatt?
A gyerekeimet kereste. Játszott a gyerekekkel.
Na ne mondja!
Nem mondom, kérem.
De mondta! Azt hiszi, hogy én hülye vagyok?
Én igenis, kérem, nem.
Ehhez tartsa magát! Szóval...?
Ennyi... Ennyit tudok mondani... momentán...
Momentán? ...A feje, az persze benn volt az ágy alatt?
Nem, nem volt benn a fejem.
Nem a magáé, hanem a japán tanítónőé!
Annak benn volt. Lehasalt, s úgy. A lábai kilógtak.
De a gyerekei is benn voltak az ágy alatt!
Azok is benn voltak, kérem.

A gyerekei benn voltak teljes egészében az ágy alatt?
Benn... benn voltak... még kicsik, kérem.
S csak úgy a japán tanítónő is...
Lehasalt, s úgy...
Biztos abban, hogy csak egy japán tanítónő volt ott?
Biztos vagyok kérem. Csak kettő láb látszott ki...
S nem volt ez magának gyanús?
nem... ott akkor nem gondoltam ilyesmire...
Hogy egy japán tanítónő van az ágyuk alatt?
Ha én magát most beküldeném az ágy alá, lenne kedve mosolyg-
ni?
Nem hiszem, kérem.
Na látja! Most hazamehet.
Igenis, kérem.
Csak vigyázni! Ha még egyszer meglát egy japán tanítónőt az ágya
alatt
– jönni és szólni!
Megértettem.
És szóljon a gyerekeknek is!
Jönni és szólni! –
Igenis, kérem!



Urbán György: Kukucs

Otherwise just like that

I don't know how I should live.
I don't know how I'm supposed to think.
I don't know how I should write.

“Just as always!”

someone might say, someone who is not
in the habit of sitting down
at my kitchen table.

“Just as always!”

-- sounding somewhere, from some
unidentifiable loud-speaker,
or rather coming from a distant shore
where I would land only as a castaway,
all exhausted and breathless.

Just as always –

“Only a little bit more modestly!”
“Only a little bit more responsibly!”
“Only a little bit more compliantly!”

“Otherwise, just as always!”

the words resound

while from afar through my kitchen window
my hands are illuminated by
the snows of the Kilimanjaro,

and there, between past and future
lies a stretched out
leopard.

Különben úgy

Nem tudom, hogy kell élnem.
Nem tudom, hogy kell gondolkodnom.
Nem tudom, hogy kell írnom.

„Úgy mint eddig!”

mondhatná valaki, olyasvalaki,
aki nem szokott leülni
a konyhaasztalom mellé.

„Úgy mint eddig!”

hangzik valahol, valamiféle
lokalizálhatatlan hangszóróból,
de mégis mintha egy túlsó partról,
ahova csak hajótörökként
vetődhetnék, kifulladásra.

Úgy mint eddig –

„Csak egy kicsit igénytelenebbül!”
„Csak egy kicsit felelősségteljesebben!”
„Csak egy kicsit szolgálatkészebben!”

„Különben úgy mint eddig!”

hallani

miközben a konyhaablakomon át
messziről kezemre világít
a Kilimandzsáró hava,

s a múlt és jövő között
kinyúlva fekszik
egy leopárd.

Outside the Door

You will become a great man, if you
do what I tell you to! – said Society.
Then it began to work on my head.
It copied my hometown barber's routine.
It took me in his impetuous care
at once, clacking the scissors
around the sensory organs first,
my eyes, my ears, my nose,
telling me how to talk to the girls,
how to behave with the teachers, and
why we should respect our elders.
It kept talking, sharing all
the stuff that even Society couldn't
remember when it used last.
Then ripping off the barber's cloth,
it slung us onto the streets.
„You are done!”
We looked around helplessly,
fumbling about our heads.
Today we can't believe our eyes:
fifty years have gone by!
Our teachers had been summoned
to the Highest Court already,
the rowdies sport a hip
haircut every other day,
and the girls don't give
a rat's ..s about poetry.
Only the scolding of our departed
parents comes through the fog:
„Sonny, couldn't you tell Gino
to give you a more decent cut?!”

Kívül az ajtón

Nagy ember lesz belőled, ha rám
hallgatsz! – mondta a társadalom.
S aztán munkába vette a fejemet.
Úgy tett, mint a nagyszalontai Jenci borbély.
Munkálkodni kezdett sebbel-lobbal
rajtam, iszonyatosan csattogtatta
a szépészeti ollót az érzékelők,
a látó-, a szagló- és a hallószerveim
közeliében, elmondta, miként kell
bánni a lányokkal, hogyan
viselkedjünk tanárainkkal, s miért
kell tisztelnünk az öregeket.
Teledumálta a fejünket
mindazzal, aminek ő már semmi
hasznát nem vette. Aztán
hirtelen kikapta nyakunkból a
fehér kendőt, s kipenderített
az utcára. „Készen vagy, kisfiam!”
Gyámoltalanul nézünk körül,
tapogadjuk a fejünket,
s nem akarunk hinni a szemünknek:
eltelt ötven év!
Tanáraink óvatossággal állnak
a végső ítélszék előtt,
a vagányok régóta egészen másfajta
frizurát viselnek, a lányok meg
tojnak a költészetre.
A túlvilágról szüleink riadt
korholása hallszik: „Kisfiam,
miért nem mondtad Jenci borbélynak,
hogy kicsit szolidábbra vágja a hajad?”

Világok harca, avagy Berci és az Interkozmosz

„Az űrhajózásban soha nem érzi úgy az ember, hogy mindent tud, csakis a hitét tudja magában erősíteni, hogy minden tőle telhetőt megtett a siker érdekében.”

(Farkas Bertalan – űrhajós, Szójuz-36)

Nem mindegy, hogy a csend körbeölel, vagy körbevesz. Nem mindegy, hogy menedékhelyet kínál, vagy üldöz, mint valami prédát. Nem mindegy, hogy beszédes-e, informál-e, segít-e, vagy süket, ormótlan, terebélyes, vészjósló. Berci úgy érezte, neki a csend egyre inkább az ellensége. Fojtogatta őt. Úgy érezte, nincsenek eszközei a lopakodó, sötét csend eltiprására.

Nem mert szólni. Nem mert üvöltöni. Ütni mert volna, de valamilyen erő mégis meggátolta dühe szabad kiáramlását. Bénultságot érzett. Szorítást. Saját magát műanyag pezsgődugóhoz hasonlította. Mint amikor már megmoccan a kupak, de még mindig létezik egy erő, egy kéz, amely részint visszatuszkolja az üvegyakba, részint feszegeti, csak apránként segítve-szabadítva ki a palackból. A külső erő célja, hogy ne robbanjon ki hangosan a pezsgődugó, csak halkán, neszelve, biztonságosan; úgy, hogy az ezüsttálcát tartó pincér (az Isten?) mindvégig kontroll alatt tartsa a külvilágra bombaként rászabadulni kész eszközt.

Valahogy így megy ez a suliban is – töprengett, mialatt oldalt cserélt a walkmanjében.

A tanár visszatuszkol, erőltet, présel. S az iskola, amely kezdetben szerethető helynek mutatja magát, börtönné alakul. A foglár: az osztályfőnök. A tanárok – merengett Berci, miközben a B-oldal második felvételéhez tekerte a szalagot – örült pincéreknek is beillenek, bár a húsfeldolgozó ipar ugyancsak büszke lenne rájuk. Kiválóan zsigerelnek, tömnek. S ha arra van szükség, ollókkal esnek neked. Ha valamelyik diáknak a megengedettnél terebélyesebbre nő a szárnyfesztávolsága, a felesleget akkurátusan lenyisszantják. Mondják, nem mindenhol.

Vannak jó sulik is – állítólag...

Bertalan pontosan felmérte, hogy nem ő a hunyó. Hogy a többiek, az osztályában veszteglő nagy többség a bőre alatt, a húsa mélyén holt lelket bújtat, s hogy egy indián némán, a lovaskocsi kerekéhez kötözve is kitart, kibírja a rothadó világ bűzét, elfogadja, ha leköpi, ha gúnyal illetik, megalázzák.

Mert megalázták, kiközösítették Bercit. A megalázott persze, amennyiben van benne tartás, lélekerő, úgy se bírja elfogadni az igazságtalanságot; a megaláztatást

azért viseli jobban, mint azok, akik talán valamelyest ki is érdemelték a dicstelen, áldozati szerepet, mert tudja: ha ő kerül „feljebb”, ha a sors felkínálja majd neki is a megalázotti helyett a „cséplőgép”-státuszt, lesz ereje visszautasítani a nemes kegyet, s nem gondolkodik majd úgy, hogy *háhá, végre eljött az én időm, most megmutatom, hogy én is tudok olyan kegyetlen lenni, mint amilyenek velem voltak a kínzóim...*

Bertalan álmai színpompásabbak voltak, mint másoknak az egész leélt élete. Végtelen világokat fedezett fel, az időt kiiktatta, miközben az időutazást lehetővé tette a maga számára. Alkotott egy álomgenerátort, ami töltést alig igényelt. Néhány csendesebb perc is elegendőnek bizonyult a „szerkezet” 100 százalékos állapotba hozására.

Gyakran járt az ókori Rómában. Gladiátorként. Máskor szerelmes lovag volt, feltaláló, költő, dalnok, gólgyáros, filmrendező, nemes lelkületű állatgondozó. Ám legjobban az űr vonzotta. A magasság. A messzeség.

A Tejút.

Űrhajósna állt. Vállalta a veszélyt, „megtapintotta” az ismeretlent. Érzékelt, hogy az ember egyszerre semmi, űrpiszok, kozmikus ganéj, de – ha kitart az álmai mellett – akár teremtő erővel is bírhat, legyőzheti a távolságot, az ismeretlent; fényt hozhat-vihet. Névrokona alteregójává vált egyben. Közösen képviselték az Interkozmosz-programot!

Igen, az anyakönyv szerint is minden stimmel. Nemcsak a keresztnév, de a vezetéknev is. Farkas Berci, a gimnazista, és Farkas Berci, az űrhajós létező személyek.

Tavasz

Vajon meglehet még az a kerékpár, amit a „nagy” Farkas Bertalan kapott a Csepel Művekben tett látogatásakor, miután hazatért az űrhajós túráról? – mélézött el Berci a matematikaórán.

Cofi – így hívta az osztály a háta mögött az osztályfőnököt, aki a matekot és a fizikát is vitte, s aki bármikor képes volt gyilkos mondatokkal földbe döngölni néhány kiválasztottját – most nem észlelte a kimaradást, Berci tudatállapot-változását. Valami egyenlettel bíbelődött a táblánál, mialatt fehér poliészter blúzára „kiült” a tavasz. Ez mindig így volt, de azért most is mosolyt fakasztott a látvány. Cofi minden volt, csak vonzó, ifjú tanerő nem.

Nem is kilesni akarták a suhancok, hanem minél hamarabb elfelejteni őt. Leginkább azt a méltóságteljesen nyújtózó, mind tekintélyesebb izzadtságfoltot, amely utalt a napi átlaghőmérséklet jelentős emelkedésére, az időjárás kedvező változására, s ami azért is fejlődhetett a hónap alatt akkorává, mint a Ladoga-tó, mert rendre helytelenül választott magának ruhadarabot.

Igénytelenége több, az iskolafolyósón fogant viccet eredményezett. Jellemző, hogy az egyik osztálykiránduláson az őt elkísérő Bodolay tanár úr is el-elsütött

egy-egy, a nemrég még a tanárképzőn izzadó, első osztályát a vágóhidra kísérményi igyekvő kollegina öltözködési szokásait célba vevő ironikus félmondatot, amelyeken persze jót derültek a kölykök; egyedül Cofi nem kapcsolt soha.

A legszörnyűbb látvány a strandon tárult a kamaszok elé. Cofi ugyanis nekivetközött, amit Bodolay tanár úr sajátosan reagált le; hiszen mit tesz Isten, éppen ekkor jutott eszébe hosszabban ecsetelni Bundás nevű kuttyája eresz alá szorulásának tanulságos történetét kiskunfélegyházi kertjükben.

Az osztály Faye Dunaway-hasonmás hippilánya, aki, ha csak tehette, éppúgy, mint Berci, az álmaiban lebzsel, s valahogy mindenki sejtette azt is, hogy titkon az osztály „úrhajósába” szerelmes, a tanár úr beszédes poénját tovább fűzve egy Topó Neurorock-dalt kezdett énekelni: „*a tükörbe belenézek, önmagammal szembe nézek, / Eztet mondom én: / Hej, te bunkócska, te drága, / Másszál fel a katedrára, / Onnan mondd el mindenkinek, / Akik téged nem értenek, / Jaj, azok a bunkók. Bunkók! Ja, de nagyon bunkók. Bunkók!*”

Az akkor, ott a strandon is messze járó, ám az éneket hallva váratlanul viszsztatérő Berci pedig kontrázott: „*Maradj velem meghasadó értelem / Ne engedd, hogy legyűrjön a félelem...*” Cofi ekkor a nagymedence tusolójában igyekezett elfordítani a csapot. Sikerült az attrakció, pillanatok múltán elmerült a habokban...

Vajon milyen lehetett a Földre való visszaérkezéskor, az elsők közt elviselni a 45-50 G-s túlterhelést? – kalkulált magában tovább Berci a matekórán, s közben a Rotring ceruza grafitcsikóját visszagyömöszölte az irón fémtestébe, hogy így tudjon jeleket vésni az iskolapadra.

Sötétben

Doni volt mind közt a legrohadtabb alak – vélte Berci, aki éppúgy tesztelte osztálytársait, mint azok őt. A fickó pont úgy nézett ki, mint egy kacsa. Precízebben: mint a rókafejű réce (*Aythya valisineria*). Tekintélyes orra és a szája szinte egységet alkottak, szemei aprók, gyakran véreerek voltak.

Doni művésze volt a megúszásnak. (Na persze egy kacsától ez igazán elvárható.) Néhány tantárgyra ráerősített, s ezek – minő véletlen! – az osztályfőnök tantárgyai voltak. Az erős négyest félévről félévre, esztendőről esztendőre hozta is, a többi esetben egyszerűen „belőtte” a 2-es, 3-as szintet. Úgy lett Cofi kedvence, hogy az osztályközösségnek közben – persze csakis gondosan megválasztott időpontokban és helyszíneken, tehát szigorúan tanármentes közegben – szívesen hintette fanyar megjegyzéseit: *a) az osztályfőnök tavaszi ruhatáráról, b) a jólelkű, ettől fogva sebezhető, nem éppen szálfatermetű tornatanár ügyetlenségéről a kosárpalánk alatt, c) a párhuzamos osztályban tévelygő, túlsúlyos csaj általa elképzelt szexuális vágyálmairól.*

Persze, kedvenc témája Berci sutasága, vélt butasága volt. Mindig azokat pécezte ki, akik akkor, ott, valamilyen meghatározhatatlan vagy éppen nagyon is világos okból, képtelenek voltak visszaszólni, visszaköpní, visszavágni, visszaütni.

Doni a maga lelki rusnyaságával, nárcisztikus nácizmusával, amivel a világra és társaira tekintett, sosem szembesült. Nem úgy Berci, akit érzékenysége, megélt szenvedései, édesapja korai halála képessé tettek az emberi gyarlóság, a formálódó gonoszság felismerésére, így mint egy röntgengép, úgy látott át Donin is. Aki ezt megérezte. Ettől fogva még fondorlatosabban igyekezett fogást találni Bercin.

Meg kell hagyni, Doni tudott hatni arra a csapatra, melynek úgy lett a vezére, hogy igazán csapattagnak se volt tekinthető. Elvértve járt el velük ultizni. Súlyt emelni. Diszkózni. Lerészegedni. Doni általuk inkább csak üzent. A piszkos munkát Kenderék látták el. Ők inzultálták, ha nem is pofonokat osztva, inkább erőfölényükre utalva, Bercit is.

Nem voltak okos gyerekek, így azt sem vették észre, hogy Doni katonáivá, szolgáloivá, talpnyaloivá züllöttek 16 éves korukra. Berci már csak ezért se tudott zsi-gerből haragudni rájuk. Szánta őket. Egyébként is, mint egy fekete lyuk, úgy gyűjtötte magába a koromsötétet, az aljaszürkét. Abban mégsem hasonlított a téridő e gyilkos tartományára, hogy nem nyelt be, nem tett semmissé mindent. Taktikája kíméletlenebb volt. Visszatükrözte a hitványságot, olykor egy finom grimasszal is érzékeltetni tudta, hogy a vele szemben álló, erősködő pojáca a világ nagy egészében jelentéktelen tüsszentés csupán. Nem ment öltre tehát, holott sejtette: az osztály brigantijából csak kettővel nem tudna elbánni, a többit – beleértve Donit is – simán a földre vinné.

Bertalan nem volt gyenge. Jól bánt a labdával, izmait ő is fejlesztette, igaz, nem az iskolában kialakított edzőteremben, hanem egyéni elképzelései szerint, ott-hon, a kis szobában. Az ágya alatt tartott tárcsákat válogatva-csavarva-rögzítve tréningezett.

Szobája falán a Képes Újság kiragacsozott címlapja díszelgett – 1980 májusából. A képen Valerij Nyikolajevics Kubaszov, szovjet úrhajóskapitány, és Farkas Bertalan tekint bizakodóan a jövőbe. Tőlük negyedméterrel arrébb, már egy másik poszterről Pataki Ági, sztármodell fürkészi a férfiember éhes tekintetét. Kifésült haj. Csöppnyi sárga melltartó, még csöppnyibb bugyi, és egy MK-27-es magnetofon, amelyet oly' édesen ölel magához a Budapesti Rádiótechnikai Gyár nap-tárfotóján...

Karate

Berci szerint Kender végtelenül egyszerű lélek volt. Szőke haja alatt lángosszerű pofa kerekedett, zömök volt, de kigyúrta magát, izmaival büszkélkedett a lányoknak. A lányok mégsem rajongtak érte, nem simogatták a bicepszét, harsány

beszólásait legritkább esetben követte elismerő pillantás, csábos ajakbiggyesztés, netán: kuncogás.

Kender tartott a lányoktól. A nagy hang sebzett kislíut rejtegetett, aki szeretne végre egy barátnőt – ahogy ő mondta – *felszedni*. Kender abban a tekintetben nem volt ügyetlen, hogy úgy-ahogy felmérje a lehetőségeit. Szíve hölgyének a kislánycora óta rendőrnői előmenetelről álmodó Gyöngyvért tette meg. Gyöngyvér pedig – gondolná a kívülálló – illet hozzá. Mellei szépen gömbölyödtek az elmaradhatatlan fekete kapucnis mackófelsőjében, vádlijai tekintélyt parancsoltak volna még az amerikai futballválogatottban is. „Csak” a nőiesség, az elegancia, a csábos érzékiség hiányzott belőle, nagyjából úgy, mint Trabantból a V8-as motor.

Kender az osztálykiránduláson azért bepróbálkozott nála. Ivott, ahogy szokott, pillepalackból vodkát, és hát nekibátorodott. Gyöngyvért a sarokba szorította, a nyakába lihegett. A leányzó kis ideig tűrte a rajongás eme sajátos megnyilvánulását, majd lágyéktáji karakterúgással padlóra küldte a vastagnyakú gúnárt. Kender lassan egyenesedett ki újra, akkor pedig azt mondta, amit a szíve diktált: *nagyon ott vagy, te ócska, kis kurva!* Ez újabb hiba volt. A szeretett hölgy jobbcsapottal jutalmazta a kedves beszólást, végleg földbe döngölve a hím önbecsülését.

Az osztály röhögött. Kender első dühében azt se tudta, mit tegyen. Picit balra mozdult, majd kettőt jobbra sasszézott, s a vesztére ott ácsorgó Bercire mordult: *mit vigyorogsz itt, paraszt?*, azután elrohogott. Néhány óráig nem látta senki. Amikor végre feltűnt a hiánya, már esteledett. Az addig a turistaházban védelő briganti mentőrsöt alapított – Kender örök cimborájával, Tubival az élen!

Nem kellett messzire zarándokolniuk hittestvérükért. Kender, terebélyes odvast választva társul, békésen szunyókált a közeli erdőben. Amikor – már vele! – visszatértek, mindahányan diadalittasan, teli pofával hahotáztak. Úgy tettek, mintha Gyöngyvér lett volna a hunyó, a bárdolatlan női szeszély, aki idővel úgy is meggondolja magát...

Utazás

Riporter: 1980. május 26-án – magyar idő szerint 20 óra 20 perckor – indult a világűrbe a Szojuz-36 űrhajó Bajkonurból kétfős legénységével: Valerij Nyikolajevics Kubaszov parancsnokkal és önnel. Mi volt a legnagyobb élménye odafent?

Farkas Bertalan: „A start pillanatától kezdve minden. De talán a legeuforikusabb érzés az volt, amikor leváltunk a harmadik rakétáról és megkezdtük kozmikus sebességgel a Föld körüli keringést, a súlytalanságban kinéztem az ablakon: a Szovjetunió keleti partjait és Japánt láttam, távolodtunk. Az is felemelő érzés volt, amikor a világűrből megpillantottam kis-nagy hazámat. De a napfelkelte is. Repültem vadászpilótaként kétszeres hangsebességgel is, de ezek mások voltak: leírhatatlan érzés.”

Leírhatatlan érzés volt, ahogy a kirándulás másnapján, némi késéssel (hatásszünet?) Cofi az osztályterembe tévedt. Az aktuális, már-már bensőséges hangulatú lélektiprást, ami éppen a kamaszok közt zajlott, nem reagálta le. Úgy tett, mintha nem látna, nem hallana semmit. Egyébként se zavarta, ha osztják egymást a gyerekek. *Divide et impera*, ugyebár. Lassan rendeződtek a sorok. Mindenki a padja mellé csámborgott, igaz, pici lökdösődés együtt járt az újrendeződéssel. Kender ezt sziszegte Bercinek: „folytatjuk, folytatjuk, buzikám!”

Cofi – *in medias res* – az előző óra anyagára utalt. Testekről mesélt. Szárazan, lélektelenül. Közben potenciális áldozatait fürkészte okuláréja rejtekéből. Újabb vérrontásra készült. Donit persze kimentette a bajból. Tőle azt tudakolta, meddig jutottak az előző órán, védenca pedig készségesen felelt, a védettségre tehát bizvást számíthatott.

Nem úgy a *kis Faye*. Bár Cofi tudta, hogy a kicsike nem buta, nem lesz könnyű csapdába csalni, azért a rafinált terve megvolt. S megvoltak az eszközei is. Lassan, szívós gonoszsággal terelte a kis hamvast a témakör oly' pontjára, melyről tudta: az aknákkal körbezárt terület számára. Amint megérezte a kiscsaj zavarát, belefogott a kínzásba. A lány tűrte. Úgy lehetett vele, így talán hamarabb szabadul...

Úgy is lett. Egy kettessel és néhány életre szóló sebbel zárta a kalandot.

Cofi ezután a táblához sietett. Képletekkel köpte tele a termet. A feszültséget, amit az óra előtt történtek, majd az óra alatti „aknakeresés” tovább szított, mint valami függönyt, úgy használta. Hol szét-, hol összébb húzta. Mi több, Cofi csontos ábrázata, az arra vízszintest húzó szemüvegkeret, s a hosszú, imitt-amott őszülő haja, ami ritkán látott sampont, önmagában is félelmet, undort keltett. De Cofinak ez nem fájt. Cofi nem tűrte ugyanis a szépet. Kifinomult érzéke volt a nemes gesztusok, az érzékiség, az apró, jóindulat szülte rezdülések leszaggatására. Olyan volt, mint egy örült kertész, aki a virágot lenyesi, a dudvát élteti.

Berci közben lopva a lányra sandított. A megalázott teremtség lassan eszmélt, de egyszerre csak észlelte „Farkas Bertalan, 2/A. osztályos gimnáziumi tanuló” kíváncsi, együttérző pillantását. Úgy nézett vissza rá, mint Faye Dunaway abban a kávézóban Warren Beatty-re; vágyva a fiú figyelmére, de valamelyest meg is rettenve tőle. A kezdetben ridegnek ható, feszült tekintet azután hamar megszélidült, mosoly kandikált ki a vállig bomló, üde samponban fürdetett hajtincsek alól.

Berci azonban újra csalódást okozott. A figyelme elillant. Az ablak felé nézett, s megint az álmaiba menekült. Képletek záporoztak. Berci a *Dire Straits Private Investigations* dalát vélte hallani. Ahogy Mark Knopfler, úgy tekintett ő is balra fel, a festmény fölé. Igaz, az a satnya repró eredetileg Leonardo *Az isteni arányt* megjelenítő férfialakját ábrázolta.

Mást képzelt oda.

A Tejútrendszer spirálszerkezetét.

Azután a Tejútra rávetítette Knopflert, aki a gitárját pengeti, s jött az a lány is abból a klipből... Az angyal, aki tejfehér padlón oson. Azután táncol, perdül, libben, majd összegörnyed. És Berci látta az angyal nyomorult kistévéjét is, amin átkapcsolni szeretne, valahová máshová. De megint ott az a fránya labirintus, melyben Romeo bolyong, s a lány az ablakkeretben, tétován figyeli őt. Rágó a szájában. Megváltozott. Elérhetetlen?!

Knopfler meg csak énekel, mint egy kobzos: „*Júlia, a kocka kezdetől fogva cinkelt volt / Én eldobtam, és te berobbantál a szívembe / És elfelejtettem a filmbéli dalt...*” A lány újra táncol. S mintha a labirintus egérlyukakból állna. Mintha a lány maga is egérré válna. Újságpapír száll utána, ő meg eltűnik. Ám ahogy a szél erősödik, úgy fújja el a koszt, a port, a kártékony pollent is.

Tisztul a kép. Kapcsolás a Wembleyből. Live Aid, ezerkilencszáznyolcvanöt. Knopfleren vörös hajpánt, fura ing. *Kurva magabiztosnak tűnik a faszi!* Egyenesen a mikrofonhoz lép, (...) s közli, hogy: „*Jó éjszakát, ideje hazamenni! Mi vagyunk a szultánok, a Szving szultánjai...*”

A pódium fényárban úszik.

Júlia az első sor közepén. Libben. Perdül.

Romeó se vérzik. A kameraman térdre rogy.

Feed the world.

*

„*A repülés után minden megváltozott körülöttem*”
(Farkas Bertalan – űrhajós, Szozuz-36)



Simon Attila

Tranzit Felvidék

Dobronya vára (1)

Zólyomtól nyolc-tíz kilométerre
egy dombtetőn állt a vár, hajdan a
rettegett tartományúr Csák Máté,
később Károly Róbert tulajdona.

Egyszer felmáshztam hozzá: mára csak
két fal maradt. Háborúk és portyák
pusztították, megmaradt köveit
a helybéli parasztek széthordták.

Dobronya vára (2)

Romfalon lőrés. Kinézett rajta
Csák Máté is, a megátalkodott
rabló, bár a domborzat hétszáz év
alatt bizonyára sokat kopott:

nem ugyanazt látta, amit most én.
A táj testén történelmi hegek,
a zöld várdombon egy névtelen sír.
Világháborús áldozat lehet.

Dobróvárálja

Aprócska falu, néhány száz lakos
a vár tövében, Dobróvárálja,
Krakkó felé tartva közel Zólyom,
a Tátra, az utazó már hallja,

sürget az erdő a kanyaron túl,
át kell suhanni rajtad, Várálja,
futni, míg műemlék haranglábad
a jelent árulással vádolja.

Felsőszemeréd (1)

Elvadult park az országút mellett:
valaha mesés arborétum volt
egzótákkal, kertésszel, sétánnyal,
az ágak közt örökös nyár tombolt.

Nyilván a Szemerédy nemzetség
fészke. Hűlt nyomok, semmi érzelem.
A romos kastélyt egyszer sem láttam.
Valahol bentebb van, úgy képzelem.

Felsőszemeréd (2)

Egyszer mégis láthattam a kastélyt:
egyedül utaztam, tudtam, Varsó
megvár – leparkoltam az út szélén,
s besétáltam. Élveztem, hogy harsog,

minden négyzetméteren mélyzölden
nyüzsög az elvadult májusi park.
A kastély rom, földéme sincs már. Ám
jó tudnom, hogy a természet kitart.

Vágkirályfa

A község határában megálltunk
– mert minden kaland búcsúba fullad –,
egy út menti rétre besétáltunk,
és lefotóztam a nagylábujjad.

Ültünk a derékig érő fűben,
az erdőn túl gyerekeid, férjed.
„Itt most már ne hemperegjünk” – mondtad.
Indultam, hogy Pestre hazaérjek.



Simon Attila

DONCSEV TOSO

Kávé

„De ha tél szele rázza a lombtalan ágat
s rád támad az esti világ,
s szobádba vihogva kísértetek, árnyak
néznek be az ablakon át, -
hessentsd tova az ifjú álom
hőfödté halottseregét,
és főzd kis, csorba masinádon,
főzd lassan, a feketéd.”

(Hriszto Szmirnenszki: *Feketekávé*; ford.: Szabó Lőrinc)

1956 januárjában tizenkét évesen Szófiában ittam először valódi kávé. Nagynénémék szomszédasszonya az ajándékba vitt olasz import szemes nyers babkávéból főzött csorba, nyeles rézibrikben törökös italt. Nagyapámmal együtt öten ültük körbe a hófehér abrosszal megterített ebédlőasztalt, Bojanka néném koros társbérőnője készítette a várva várt varázslatos nedűt. Személyenként egy-egy mokaáskanálnyi, lisztfinomságúra őrölt pörkölt kávé és pörkölt csicszeriborsót tett a fémedénybe, és piciny fejű fakanállal óvatosan újra pirította az elegyet, hogy az illóolajok belengjék a kis, közös lakás minden helyiségét. Aztán forró cukros vízzel felöntötte a keveréket, háromszor felfuttatta, persze folytonos kaválás mellett, nehogy kifusson az isteni, habos lé. Majd porcelán csészékbe szétporciózta. Metszett üvegtálcákon mézédesszirupban egészben eltett füge szemeket és fejenként egy-egy pohár vizet is szervírozott. Ezután vette kezdetét a meghitt szertartás: az illat, az aroma beszipantása félig csukott szemmel és a mennyei, forró, éjfekete lé hangos, lassú, élvezetesen szürcsölése.

Az idő tájt a szófiai cukrászdákban és éttermekben kétféle kávé szolgáltak fel: törökösöt vagy svarc kávénak csúfolt, bő lére eresztett barnás lötytyöt. Olasz preszógép csupán kettő csillogott a bolgár fővárosban, a Lenin téren lévő büfében és a Ruszki sugárúton honoló Magyar Intézetben. Az előbbi nem működő díszletként hívogatta a beavatatlan fővárosi lakosokat és az arra vetődő tájékozatlan vidékieket, ellenben a magyar felségterületen, a kiállítóterem főhelyén trónoló masina valóban gőzt és méregerős presszókávé lehelt ki pőfékelő gyomrából az intézet dolgozói és a bennfentes bolgár barátok számára. A minőségi kávé bol-

gárhonban a rendszerváltásig, majd a visszazavazott kommunista kormányzás idején is hiánycikk volt, ma már a törökös kávé számít annak, mert a pultos presszóslányok vagy a pincérek nem szívesen pepecselnek a politikai korrektség jegyében orientális kávénak becézett ital elkészítésével. A Bulgáriában végrehajtott reprivatizáció miatt az Intézet kénytelen volt új helyre költözni, mindeközben az olasz ipar hajdani fénylő büszkesége kézen-közön elillant, mint a csészéből szertefoszló pára.

Ritkán iszom ma már ízes török kávé. Ilyenkor felsejlik előttem őseim homályba vesző múltja és tovatűnt ifjúságom keserédes bódulata. Teletöltöm a tudóm az idő illatával és a jövődön merengek.

Határvonal

*„Leszáll az este, hold is világol,
széjjel az égen csillagok égnek,
zúg az erdő a szél rohamától,
búg a Balkánból hajduska ének!*

(Hriszto Botev: *Hadzsi Dimiter*; ford.: Nagy László)

Az ezredfordulón találkoztam először Lankó József tisztelendő atyával, Tiszivel, ahogy a hívei hívták az idő tájt és tudomásom szerint még manapság is. Saját szemmemmel akartam látni azt, hogy miként műveli a csodát, a cigány pasztorálást ez az újkori apostol Alsószentmártonban, a hajdani horvát településen, amely már a múlt század 70-es éveiben teljesen elcigányosodott. A korán megöszült, szakállas plébános volt az egyetlen nem roma a községben. Meggyőződtem arról, hogy eredményes és egyben újító módszere máshol nem alkalmazható, mert ahhoz Lankó Józsefnek kellett volna lenni, ugyanolyan tisztelendő meg nem volt fellelhető sem a Pécsi Egyházmegyében, sem másutt kicsiny hazánkban, sőt hasonlót is aligha találhattunk volna.

Tőle tanulhattuk a tényleges és tevőleges krisztusi szeretetet és irgalmasságot, a mindig jelenlévő támogatást, a segítséget és a töretlen találékonyságot a nehézségek leküzdésére. Hosszú, tanulságos beszélgetést folytattunk a piciny plébánián nemcsak a szegénységről, az elesettek gyámolításáról, az előítéletességről, de a világ számos kihívásáról a nyugat és a Balkán határvonalán élve-létezve. A

tisztelendő atya képletesen és érzékletesen úgy fogalmazott, hogy ott kezdődik a nyugati világ, ahol már a férfiak is mosogatnak. Más szavakkal szólva addig tart a Balkán, ahol a hagyományok, a tradicionális családi szerepek még elevenek, ahol még nem borult fel az évezredek szokásrend. A Drávától, vagy még inkább a Szávától délre kezdődik a Balkán, és magyarul ez nem hegységet és nem metaforaként őserőt, oltalmat, menedéket, hősi múltat jelent, hanem finoman szólva is rendezetlen állapotokat, zűrzavart, a tételes jog hiányát vagy semmibe vételét. De saját törvényeik és az ősi szokások alkalmazását, amiben méltóság, nemesség, igazság rejtezik, amit a Balkánt benépesítő emberek sejtene, sőt érzékelnek is.

A Balkán szó az ott élők számára erőforrást és büszkeséget, sorsot, tragédiák sorát sugározza, de mostanság már nekik is lemaradást és elmaradottságot jelez, ugyanakkor szenvedélyről és józanságról, évszázados tapasztalatokról, az emberi lét természetes értékeiről és élvezetéről, a mában folyton ható múlttól és a megújulás kimeríthetetlen tartalékairól szól.

És végül ne felejtjük, hogy az ókor hajnalán a Balkán-félsziget volt Európa szíve. Itt élt Orfeusz, a trák dalnok, aki mindmáig a művészet és a szerelem halált lebíró hatalmát jelképezi.

A gyűlölet hasznáról

A feléd áradó gyűlölet mindig önvizsgálatra késztesen, és szerénységre intsen! Alaposan és elfogulatlanul vizsgálj meg, hogy mi válhatja ki ezt az érzést, és mi táplálja. Milyen tulajdonságaid, milyen cselekedeteid okozhatják embertársaid erős ellenszenvét? Ha arra a következtetésre jutsz, hogy nem tettél a gyűlöltek ellen, ha nem sértetted meg érdekeiket, akkor tudhatod, hogy nem nemes harag szítja érzelmeiket, hanem erényeid vagy kimagasló teljesítményed miatt utálnak környezetet tehetségtelen, gyarló tagjai. Megnyugodhatsz, hogy talán személy szerint nem is te vagy a maró rosszindulat céltáblája, hanem mindazon magas szeszteszmék és kiváló tulajdonságok, nagyszerű teljesítmények, amelyek benned is tetet öltöttek. Ezek szülik az irigységet, a gyűlölet egyik jellegzetes és gyakori alfaját, amely a beteg lelkűek vélt vigaszául és szívbeli sebeik sanyarú flastromául szolgál.

Ábrándozás

„Az öregségben az a szörnyű, hogy ebben a korban már nem lehet ábrándozni” – állapítja meg keserűn Ilija Volen, a jeles bolgár prózaíró és aforizmaszerző.

Milyen igaz a megállapítás, hiszen ábrándozni vénséges vénként is lehetne, ám cseppet sem érdemes! Tudjuk, szemernyi esélyünk sincs arra, hogy a legszerényebb álmainkból is megvalósuljon bármi.

Ui.: Dr. Nikolaeva Maria szerint téves ez a nézet. Élete minden sikerét, beleértve a nyugdíjaztatása utániakat is, annak köszönhetné, hogy mert álmodozni. Vagyis ő maga és az életútja a borúlátás élő, eleven cáfolata, a Mazsaroff-ösztöndíj megalapítása és működése a legékesebb bizonyítéka állításának. Így igaz. Revideáalom nézeteimet.

Unalom

– Na, végre valahára! Hála Istennek! – sóhajt föl lélekben a ravatalon fekvő idős megboldogult. – Ezentúl soha többé nem kell temetésekre járnom. Úgy untam már az utóbbi időben, hogy álságos, ájtatoskodó, bánatos fizimiskákat bámuljak, és őszintén szomorú képet vágjak magam is, ha csak nem az elmaradt halotti tor miatt.

Banzáj

Még alsó tagozatos voltam, amikor egy tikkasztó, nyári délután nagybácsikám hűvös verandáján kiolvastam Alekszandr Kuprin kisregényét, a *Rybnyikov kapitányt*. A cselekmény az 1905-ös orosz–japán háború idején játszódik, amikor az orosz vezérkarban tevékenykedő, keleties vonásokkal megáldott századosról kiderül, hogy valójában japán kém. A nyilvános házban leplezi le magát, mert álmában többször banzájt kiált. Az idő tájt engem koromnál fogva nem az erotika fűlledt világa foglalkoztatott, meg már különben is túl voltam Kuprin közismert regényén, a *Jáma, a vöröslámpás negyeden*, hanem a tökéletes idegen nyelvtudás ismérvei érdekeltek. Gyermekeként rájöttem arra, hogy az anyanyelvi szintű tudás ellenére is kiderülhet az egyén valódi nemzeti hovatartozása, ha szexuális bódulat hatása alá kerül. Banzáj! – éljenzem Kuprin művészetét. Tízezer évig éljen a klasszikus orosz irodalom!

Miért?

No, végre szombat délelőtt van. Nagyon siettem, mert a hét elején megegyeztünk a barátnőimmal, hogy fürödni megyünk. Gyorsan összekapkodtam a holmim a tarisznyámba. Édesanyám, mikor elkészöntem tőle, csodálkozva nézett utánam, hogy hova sietek annyira. Nem említettem neki, hogy hova megyek, úgymint ellenkezett volna.

Csak *oda* ne menjek soha, de soha – bizonyára ezt mondta volna.

Már két udvarlóm fulladt bele a Dunából bekanyarodó mellékágba. Azóta is félek komolyabban megismerkedni valakivel. Valahogy nincs szerencsém egy rendes férfihoz, olyanhoz, aki mellett biztonságban érezhetném magam. Harminckét éves vagyok. Létezik egyáltalán olyan, hogy igazi? Pedig nem vagyok túl igényes, nem azt várom, hogy fehér lovon vágatsson felém a férfi, és megkérje a kezem.

Az első udvarlómmal négy évig jártunk együtt, majd hozzáköltöztem. Ödön öt évvel volt idősebb nálam. Egy hónap után valahogy azt éreztem, másodrendűnek tekint. Nem tettem szavá. A problémáimat az ágyban oldotta meg velem. Több mint fél év után azonban kezdtek fakulni a *mézes hetek* okozta érzések. Egyre gyakrabban éreztem magam egyedül.

– Megyek a borozóba egy hosszúlépésre, nemsokára jövök – jegyezte meg esténként.

Mindig éjfél előtt jött meg, spiccesen. Hogy tud minden este olyan sokáig egy borozóban ülni? Furdalt a kíváncsiság, aztán egyszer meg is kérdeztem tőle:

– Miért nem mehetünk együtt?

– Mit keresnél te ott velem a férfiak közt?

– Szóval azért, mert nő vagyok – válaszoltam kicsit indulatosan –, csak hallgassak és üljek itthon csendben? Neked sohasem jut eszedbe, hogy néha kettesben is elmehetnénk valahova? Színházba, moziba vagy abba a társaságba, ahova esténként jársz?!

– Hát nem is! Nem hiszem, hogy érdekelne a sok borozgató férfi véleménye. Biztos, hogy unatkoznál közöttünk!

– Gondolod? – és öltözködni kezdtem, háttal neki. A tükörben viszont láttam az arcán, hogy nagyon nem tetszik neki, amit mondok és csinálok.

– Ma az egyik kollégánk születésnapjára inni fogunk. Mit keresnél te ott? Nem lesz egy nő sem. Ne haragudj – nyomott egy puszit az arcomra és elment.

Attól fogva ilyen mellébeszélések voltak a napirenden. Így éltünk két évig.

Egy nap Ödön munkanélkülivé vált. Egyre agresszívebb lett, repült minden, ami csak a keze ügyébe került. Megrémisztett, de még így is szerettem őt. Azt gondoltam, majd csak alakul valahogy a helyzet, nem fog sokáig húzódni ez a munkanélküliség. Egy nap fürödni mentünk a folyóhoz, akkor is ittas volt. Még intett a távolból felém, aztán lemerült a víz alá. Azóta nem láttam. Nagyon megrendített az eset.

Ezek után nem adtam lehetőséget a férfiaknak, hogy akár csak egy üdítőitalra is meghívjanak. Viszont több időt töltöttem a barátnőimmel, színházba, moziba, kiállításokra jártunk. De család nélkül élni... elég szomorú.

Négy évvel később mégis megismerkedtem valakivel. A folyóparton labdázunk. A fejemről a szalmakalapot messzire befújta az erős szél a vízbe. Egy harmincéves srác hozta ki nekem, Ervin. Az édesanyjával élt, az apja rég meghalt. Beleszerettem. Az édesanyjának nagyon jó természete volt, rögtön befogadott, de valami nem stimmelt náluk. Jó pár hónap után kezdtem csak megvilágosodni. Anyuka egyetlen gyermeke kábítószerezik! Úgy tettem, mintha semmit sem vettem volna észre. Igyekeztem kivenni a részem a tennivalókból is, mert Ervin helyett mindent az édesanyja csinált. Rájöttem, hogy a szerelmem nem ért semmihez, és hogy még sohasem találkozott szemtől szemben igazi problémával. Szóvá tettem neki, hogy ilyen férfira nincs szükségem. Nagyon összevesztünk, és otthagytam őt. Majd egy hónap múlva hallottam, hogy ő is belefulladt a folyóba. Azon gondolkodtam, mi a közös a két kapcsolatban. Rájöttem, hogy egyedül én.

Azóta sincs nyugalmam, és még a koronavírus is keseríti az életünket.

Mit vétettem? Miért *ilyen* kapcsolatokat adott nekem a sors? – ilyen gondolatokon járt az eszem, miközben a folyó felé sétáltunk.

A parton egy ismeretlen, jóképű fiatalember köszönt oda nekünk.

– Menj férjhez harmadszor is, aztán költözz el jó messzire – sóhajtott fel az egyik barátnőm –, akkor talán megtöröd végre az átkot.

A fordítás varázsa

Részletek Magdaléna Keresztesová Karol Wlachovský műfordítóval készült életútinterjújából

Az idén nyolcvanéves Karol Wlachovský a szlovák–magyar irodalmi és kulturális kapcsolatok – a maga területén talán minden megelőzőnél kiterjedtebb és súlyosabb fordítói életművét létrehozó – történetileg is kiemelkedő személyisége. Fordításköteteinek száma meghaladja az ötvenet; számos 20. századi magyar íróat ő fordított elsőként szlovákra, s a klasszikus magyar irodalom átültetése, és részbeni újrafordítása és kiadása terén is kiemelkedő érdemeket szerzett. Kasán született 1941. május 20-án, gömöri szlovák család gyermekeként; a magyar nyelvet, jegyzi meg róla egy helyt Grendel Lajos, „felnőtt korában sajátította el, tanulta meg – nem középiskolás fokon”. Műfordító, irodalomtörténész, egyetemi tanár, kultúrdiplomata. Pályáját irodalomkritikusként és szerkesztőként kezdte a legrégebbi szlovák irodalmi lapnál, a Slovenské pohľadynál, ahonnan a Tatran Könyvkiadóhoz került (előbb annak gazdasági osztályára, majd a kiadó világirodalmi szerkesztőségének vezetője, később pedig az igazgatója lett). 1990–1992 között hazája nagykövetségi tanácsosa és a Csehszlovák Kulturális és Információs Központ igazgatója Budapesten, az ország kettéválása után pedig 1996-ig, majd 1999 és 2003 között a Szlovák Intézet igazgatója lett, s Szlovákia nagykövetségi tanácsosa ugyanitt. Emellett, illetve ezt követően több magyarországi egyetem és főiskola oktatója, illetve vendégtanára is volt (a fővároson kívül Piliscsabán, Szegeden és Békéscsabán). Írásaiból eddig két magyar nyelvű kötete jelent meg (*Belső világosság*, 1995; *Köztes szerepben. Párbeszéd a magyar és a szlovák irodalommal – közös dolgainkról*, 2001), az utóbbi két évtizedben írt tanulmányai, emlékező írásai és a vele készült interjúk magyar nyelvű kiadása azonban továbbra is várat magára. Munkásságát számos rangos szlovák és magyar kitüntetéssel, díjjal ismerték el; nyolcvanadik születésnapjára legújabb Kosztolányi-fordítása, az élete egyik főművének tekintett *Pacsirta*-átültetése (Škovránča) jelent meg a Marenčin PT kiadásában Pozsonyban.

Az alábbiakban, a nyolcvanéves Karol Wlachovský köszöntésére, jeles életjubileuma alkalmából, Magdaléna Keresztesovának a Mladá veda című szlovák folyóirat öt évvel ezelőtti, 2016/1. számában *Rozhovor s prekladateľom Karolom Wlachovským* címmel megjelent, terjedelmes életútinterjújából közlünk részleteket. Az eredeti interjú teljes szövege itt érhető el: http://www.mladvada.sk/casopisy/09/09_2016_01.pdf

(A szerk.)

– *Mi az, ami érdeklődését a műfordítás felé terelte?*

– Bár Gömörből származom (apám Turcsokon [Železník], Nagyrőce mellett született, én pedig az abban időben a Magyar Királysághoz tartozó Kassán, csupán azért, mert állítólag Felső-Gömörben nem volt olyan jó kórház), Pozsonyban, városi környezetben nőttem fel. Ez megmutatkozott a szlovák kiejtésben is, amelyben csak itt-ott jelennek meg a gömöri jegyek. (Máig előszeretettel lapozgatom Jozef Orlovský *gömöri* szlovák *nyelvjárási* szótárát, Osveta, 1982.) Irodalmi munkásságomat (kérlelhetetlen) recenzensként, kritikusként kezdtem (a Smena és a Večerník c. napilapokban). Megtanultam megkülönböztetni és megítélni az irodalmi értékeket. Első fordításaimat, a csehszlovákiai magyar írók (Duba Gyula, Dobos László, Monoszló Dezső) prózáit folyóiratokban jelentettem meg (leginkább a Slovenské pohľady-ban), ahol sajnos a lap szerkesztői nem tudtak magyarul (s én magam is sokat bizonytalankodtam még). Az említett prózáírók viszont készségesen átnézték velem a fordítás kérdéses részeit, s megvitattuk közösen a fordítói javaslataimat is. Igyekeztem továbbá olyan szövegeket, témákat, motívumokat választani, amelyek hiányoztak az akkori kortárs szlovák irodalomból. (És bevallom, ezt az elvet követem a mai napig.) Amikor később elgondolkodtam az első fordításaimon, arra a következtetésre jutottam, hogy leginkább Monoszló Dezső városi környezetben játszódó prózája állt hozzám a legközelebb (*Villamos alatt, Pod elektrickou*), s legjobban Dobos László *Földönfutók (Beženci)* című regényének nehéz, törőlmetszett mondatai kínoztak meg, melyeknél kínkeservesen tudtam csak előrehaladni. Ami egy életre tanulságul szolgált, s a továbbiakban elvből nem fordítottam teljesen falusi, paraszti környezetben játszódó műveket. Hiszen ez a próza hosszú ideig uralta a szlovák irodalmat egészen addig, míg meg nem jelent benne a városi ember alakja. És éppen ez a polgári vonal jelent meg (ismert és érthető történelmi okból) hamarabb (még az első világháború előtt) a magyar irodalomban és kultúrában, míg a szlovák irodalomban csak a két világháború között. Fokozatosan megismerkedtem tehát az ún. nagyvárosi magyar irodalommal. Akkoriban már a Tatran kiadóban dolgoztam, melynek nem volt a magyar irodalomban jártas szerkesztője. Nem állítom, hogy nem ismertem az ún. népi írók alkotásait, nem is becsülöm alá a műveiket, de ezt a területet másoknak hagytam, mert úgy gondoltam, hogy e tekintetben nem lennék képes hiteles műfordításokra. Egyszerűen meg voltam róla győződve, hogy nem felelnek meg az irodalmi műveltségemnek és műfordítói természetemnek. Egyre jobban kezdtek érdekelni a magyar urbánus, polgári írók (Kertész Imre, Mátyás Iván, Mészöly Miklós, Ottlik Géza, Örkény István). Ezek az írók alkották aztán a műfordítói palettámat. S az, hogy műveiket a szlovák olvasók is szétkapkodták, jelzi, hogy azok figyelmét is lekötötték (köztük nem egy íróét és irodalomtudósét), és magyar részről is elismerést hoztak számomra. 1976 őszén jelent meg átültetésemben (a mű tizenkettedik idegen nyelvű fordításként) Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényének szlovák fordítása (ma már hihetetlennek tűnő

10 000 példányban), s attól kezdve 1990-ig minden évben egy hónapot tölthetem Magyarországon a Magyar Köztársaság Kulturális Minisztériumának ösztöndíjasaként, miközben tökéletesíthettem a magyar nyelvtudásomat, bővíthettem a magyar irodalommal kapcsolatos ismereteimet, s kiterjeszthettem és elmélyíthettem személyes kapcsolataimat a kortárs magyar írókkal és a könyvkiadókkal. Ebben az időben fordult a figyelmem a klasszikus modern és a régebbi magyar irodalom felé (Csáth Géza, Kosztolányi Dezső, Mikszáth Kálmán), amelynek eredményeként megszületett a Csáth Géza 33 elbeszélését tartalmazó próza fordítás-kötetem *Matkovražda (Anyagyilkosság)* címmel (a pozsonyi Tatran és az újvidéki Obzor kiadó közös kiadásában), akárcsak Kosztolányi Dezső két legjelentősebb novellaciklusának fordítása *Večerné romance (Esti Kornél, 1984)* címmel. Amit általában első fordítói korszakom legsikerültebb darabjának tartanak. Ez valóban így lehet, hiszen harminc év elteltével is, a nagy visszhangot kiváltó Kosztolányi-regény, az Édes Anna fordításának (*Sladká vrahynä, 1985*) megjelenése után is sokan hivatkoztak rá. Mikszáth Kálmán viszont csak 2000 után került a fordítói látószögembe...

– *Régóta foglalkozik szépirodalom fordításával, emellett azonban tanulmányokat is publikál. Alapjában véve miben különbözik a műfordítás az irodalomtudományi munkáktól?*

– Számomra is hihetetlennek tűnik, hogy már több mint 50 éve foglalkozom a magyar irodalommal, történelemmel és kultúrával, és megközelítőleg ugyanennyi éve fordítok is, kisebb-nagyobb megszakításokkal, hiszen például a magyarországi diplomáciai szolgálatom alatt a fordítói munkára egyáltalán nem jutott időm. Örültem, ha a mindennapi munkám és a hatalmas információáradat mellett figyelni tudtam a szükséges irodalmat. Sajnálattal nyugtázom, hogy nincs pontos áttekintésem arról, mi mindent írtam, illetve fordítottam le, mert soha nem jutott időm arra, hogy pontosan dokumentáljam magam. Eddig megjelent köteteim kissé töredékes bibliográfiája azonban, amelyet visszamenőleg állítok össze, arról árulkodik, hogy kiadott könyveim száma meghaladta a hetvenet, aminek kétharmadát a fordításaim teszik ki. Ezek főleg a hetvenedik életévem után szaporodtak meg, amikor abbahagytam az egyetemi oktatást a magyarországi egyetemeken (Piliscsaba, Szeged). Azt mondhatnám, hogy amikor is kezdetét vette a Mikszáth-korszakom, bár továbbra sem lettem hűtlen a kedvenceimhez (Grendel Lajos, Kosztolányi Dezső), de helyel-közzel irodalmi kirándulásokat is tettem a fiatal írók műveibe (Kálmán Gábor, Szappanos Gábor).

[...]

– *Mint műfordító bizonyára sokkal mélyebben, alaposabban ismeri az írók gondolkodását. Ez előny vagy hátrány az Ön számára? Nem fordul elő, hogy az apró nüanszok ismerete esetleg befolyásolja a munkáját?*

– Túlzás lenne azt állítani, hogy ismerem (illetve ismertem) azoknak a szerzőknek a gondolkodását, akiket fordítottam vagy fordítok. A műfordító nem hatol be a szerző tudatába, csupán a végeredménnyel dolgozik. Az adott mű már kész, az

adott pillanatban már nem íródik tovább, tehát befejeződött, s inkább csak egyféle fikcióként létezik számomra. Más dolog, hogy (művészig) hiteles-e vagy nem hiteles. És az, ami a fordítással létrejön, nem lehet más, mint az eredeti szövegből eredő metafikció. A személyes jóbarátaim (Mészöly Miklós, Szappanos Balázs és Gábor, apa és fia) esetétől és a műfordítói munkámban teljesen különleges, valóban egyedülálló szerepet játszó Grendel Lajos műveitől eltekintve, amikor akár megjelenés előtt álló kéziratból is dolgoztam, minden esetben a végleges, kötetben vagy folyóiratban már megjelent szöveg képezte a fordításom alapját. Az alkotói folyamat a fordító esetében ahhoz hasonlítható, mint amikor az alagút végén megjelenik a fény: és megszületik az eredeti, szerzői szöveg átültetett változata. Ahhoz, hogy a fordítói folyamat kicsúcsosodásáról beszélhessünk, az eredeti művet új nyelvi, irodalmi és társadalmi kontextusba kell átültetni, s eszerint átkódolni, értelmezni. Ezek a folyamatok (fázisok) alkotják a fordítói munka alapját, nélkülük nem jöhet létre még egy gyengébb fordítás sem, amelynek azonban különböző okoknál fogva nem kell egyenlő értékűnek lennie az eredeti művel. Ebben az esetben viszont megalapozottan beszélhetünk a fordítás előkészítő fázisának az elhanyagolásáról. Ez a fázis (legalábbis az én esetemben) nagyon fontos és időigényes kutatómunka, amely nélkül nehezen tudom elképzelni, hogy a műfordító meg tudná fejteni a szerző gondolatmenetét, amely az alagút végén megjelenő fényhez elvezeti őt. Tény, hogy mindehhez fontos a fordítás elméleti alapjainak ismerete és az, hogy jártasak legyünk abban az irodalomban, amelyből fordítunk, és abban is, amelyikbe fordítunk. Ezt nap mint nap tudatosítanunk kell. Mindezt a saját bőrömmön tapasztaltam. A mai napig lelkiismeret-furdalásom van, hogy nem ismerem a magyar irodalmat teljes mélységében annyira, mint ahogy azt a néhány kiválasztott író, akikről minden a kisujjamban van. Tény, hogy amikor a Slovenské pohľady szerkesztője voltam, és fordítani kezdtem a Pozsonyban élő magyar írók műveit (Dobos Lászlót, Duba Gyulát, Monoszló Dezsőt), nagy előnyöm volt, hogy mindent, amit nem tudtam, nem értettem, esetleg nem jól értelmeztem, megbeszélhettem velük, mielőtt a végleges szövegváltozatot papírra vettem volna. A fordítói pályám e kezdeti időszakából legélénkebben Monoszló Dezsőre emlékszem, aki 1947 és 1968 között Pozsonyban élt, és szívesen töltötte az idejét a szlovák irodalmárok között (a Krym kávéházban, a Nagy ferencesek borozójában). Az ilyen alkalmakkor nemegyszer átbeszéltük az általam lefordított szöveget. Monoszló maga is tisztában volt a műfordítás problémáival, és teljes mértékben tisztában volt a szlovák nyelv sajátosságaival, hisz ebben az időben termékeny műfordító volt ő is (P. O. Hviezdoslav, Ivan Krasko). A fordításommal kapcsolatos megjegyzései mindig nagyon tárgyyszerűek és találóak voltak, s nagymértékben segítettek a szöveg véglegesre csiszolásában. Úgy gondolom, hogy ma sem kell szégyenkezniem a szóban forgó fordításaim színvonala miatt (folyóiratban a *Villamos alatt [Pod elektrickou]* című elbeszélését, könyvalakban pedig a *Tetovált angyalokat [Tetovaní anjeli]* jelentettem meg tőle

1968-ban). Az 1970-es évek közepétől a magyar írók egész hadával ismerkedtem meg nemcsak Magyarországról, hanem Erdélyből és az akkori Jugoszláviából is. Azokkal az írókkal, akiknek a műveit fordításra választottam, magyarországi, erdélyi és vajdasági útjaim során közvetlen kapcsolatot tartottam fenn. Ezeket az utakat és a tanulmányi ösztöndíjaimat a könyvtáram magyar irodalmi művekkel való folyamatos feltöltésére használtam ki. A szótárakon, az irodalomtörténeti és irodalomkritikai szakirodalmon kívül mindig igyekeztem az általam fordított szerzők valamennyi művét beszerezni, de azokét is, akiket ugyan nem fordítottam, de valami miatt megragadták a figyelmemet. Olvasás közben aztán megtanultam kiszűrni a lényegét, mindazt, amit tudni kell valakiről, és fel lehet használni a fordítása során. Ez egy mással pótolhatatlan iskolát jelentett a számomra. Ami engem illet, Márai Sándor példáját hoznám fel itt. Az ő úgyszólván beláthatatlan mennyiségű művei közül ez idáig csupán három esszéjét fordítottam le (*Magyar borok – Madarské vína, Igyunk bort – Pime víno és Kassa – Košice*), bár műveinek egy részét még az 1989-es fordulat előtt elolvastam, de akkor még az író nem engedélyezte, hogy írásai megjelenhessenek „a szocialista tábor országaiban”, így nem kezdhettem fordítani azokat. Márai Sándor életében több mint 100 könyvet jelentetett meg, és a róla szóló publikációkkal együtt könyvtáramban a neki kijelölt polcon körülbelül 150 kötet sorakozik, melyet a maga 200 kötetével csupán másik kedvencem, a „Mikszáth-polc” múl felül. Márai műveiből a pozsonyi Kalligram Kiadó 15 szlovák kötetet jelentetett meg (általában jó fordításokban, a szlovákiai viszonyokhoz képest kimagasló színvonalon), de nagyon bánt, hogy messze nem kapta meg azt a visszhangot, illetve visszajelzést, amelyet a szerző Szlovákiában méltán megérdemelt volna.

– *Feltehető a kérdés, hogy mi lehetett ennek az oka?*

– A válaszom tömör: a dilettantizmussal határos tájékozatlanság. Ami a publicisztikában mindenekelőtt az igazságtalan politikai rágalmak megjelenésével nyilvánult meg (mint pl. hogy eredeti, egyébként szepességi cipszer vezetékneve, a Grosschmid zsidó származására utal; hogy „emigrált” Kassáról, pedig onnan Budapestre távozott még 1918-ban, a Monarchia szétesése előtt; hogy a bécsi döntés értelmében visszacsatolt Kassán „üdvözölte” a fehér lovon belovagoló Horthyt, pedig nem sokkal később megírta, hogy Kassára visszatért a régi magyar álarisztokrata világ csökevénye stb.). Természetesen ezt nem lehet a szlovák kiadás szerkesztőjének rovására írni. De a művei végiggondolatlan kiválasztásának következménye az a tény, hogy szlovákul kiadott művei közül hiányzik az az opus, mely nemcsak érdekelhette volna, hanem meg is döbbsentette volna a szlovák olvasókat, és a naplóköteteinek szlovák fordítása is a nem teljes (a szerző által is cenzúrázott), régi kiadást vette alapul, és nem az új, teljes kiadást. S ugyanúgy figyelmen kívül maradt az is, hogy időközben lényeges elmozdulás történt Márai Sándor irodalmi hagyatékának értékelésében és befogadásában, és mind az olvasói, mind a kritikus figyelem egyre inkább a tényirodalmi műveire irányul.

Igaz, a sorozat szerkesztőjét felmenti a tény, hogy Szlovákiában aligha található olyan szlovák irodalmárt, aki kellőképpen ismerné Márai Sándor teljes életművét. (És csak zárójelben merjük megjegyezni, hogy sajnos lassan erre a sorsa jut a régi és a klasszikus magyar irodalom is, ha észbe nem kap valaki, aki fontosnak tartja majd ezt.) Ilyen körülmények között a fordítóra még nagyobb teher és felelősség hárul. Meg vagyok róla győződve, ahhoz, hogy hiteles fordítás szülessen, elengedhetetlen az adott mű komplex ismerete, amelyhez hozzátartozik a szerzőhöz kapcsolódó irodalmi, történelmi, társadalmi háttér is. Ez az előkészületi fázisban kezdődik, a fordítandó mű kiválasztásánál, amely a befogadó nyelvben és társadalomban másként hat majd, mint az eredeti mű a maga környezetében, és a fordítás befejeztekor a „mondatok szintjén” ér véget, amikor is a fordító már a munkájához szükséges felülnézetből elveti a kevésbé megfelelő jelentésváltoztatásokat, -eltolódásokat és -árnyalatokat.

– *Melyik mű áll Önhez legközelebb, és miért, s melyiknek a fordítása okozta a legnagyobb fejtörést?*

– Fordítói pályafutásom elején Milan Ferko, a Slovenské pohľady főszerkesztője egyszerűen kijelölte, hogy kit kell fordítanom, s én csupán az így meghatározott írótól választhattam, aki viszont maga javasolta, hogy mit fordítsak tőle, mert még nem volt áttekintésem a magyar irodalomról. A 60-as évek végétől, a 70-es évek elejétől viszont, amikor már otthonosan mozogtam a magyar irodalom határon inneni és túli részeit illetően is, főleg miután megismertem Mészöly Miklóst és Grendel Lajost, már magam választottam ki a fordítandó műveket azok közül, amelyek leginkább megfeleltek az irodalmi ízlésemnek, amelyekhez hasonlóak hiányoztak a szlovák irodalomból, s tematikailag kiegészítették annak kínálatát. Főképp urbánus irodalmi szövegeket választottam, mert ezek feleltek meg leginkább a nyelvi világomnak, hiszen, bár Gömörből származom, városban nőttem fel. Ezek a fordítások tulajdonképpen már az én „gyermekeim”. Az idő távlatából azonban már nem szívesen tennék különbséget köztük (nem is tudnék), mert a részletek már csak az emlékeimben élnek. S legszívesebben csupán azokat a fordításokat venném újra a kezembe, amelyekkel nem vagyok elégedett. Legelsőként a 20. század második fele magyar irodalmának egyik legjelentősebb művét, Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényét (1959) emelném ki. Amint az írótól megtudtam, a szlovák fordítás a mű tizenkettedik idegen nyelvű kiadása volt (Tatran, 1976). A Kalligram Kiadó tulajdonosa és igazgatója hajlandó lett volna újra kiadni, amire ígéretet is tett, ám miután meglátta, hogy elkezdtem belejavítani a szövegbe, ami új szedést jelentett volna, elállt a szándékától. Egyébként minden új könyvemet megszagolgom, és felteszem a polcomra. Soha nem lapozok bele rögtön, mert amilyen „szerencsés” vagyok, már rögtön az első felütésre talállok egy (néha elég kellemetlen) korrektori hibát, ami felbosszant, s amelyért végső soron mégiscsak a fordító a felelős. Ma, amikor már ősz szálak is megjelennek a hajamban, fordítói „égboltomon” három „állócsillag” található. Ezt a „szent-

háromságot” alkotja jobbról a „kopasz” Mikszáth Kálmán (egy szellemes szólása szerint „kevés haj, sok ész”), középen a „dús hajú” Kosztolányi Dezső, és balról a „tar” Grendel Lajos. E három szerzőtől megjelentetett fordításköteteim (néhány még csak kéziratban van meg) nem teljes fordítói bibliográfiám mintegy felét alkotják, s ők töltik ki a fordításra szánt időm nagy részét is, nem beszélve a köteteik olvasásával töltött időről (Grendel Lajos esetében leginkább az új műveiről van szó). Az én különbejáratú irodalomtörténetemben ez a szerzőhármás egyben a klasszikus és a kortárs magyar irodalom három fejlődési korszakát is képviseli, amely (természetesen) figyelmen kívül hagyja Közép-Európa trianoni határait: Mikszáth Kálmán a dualista Magyarország korát a 19. század utolsó harmadától a 20. század elejéig (a romantika lecsengésétől kezdve az anekdotaszerű realizmuson át a modern irodalom megjelenéséig), Kosztolányi a dualizmus alkonyát a 20. század első harmadáig (irodalmi expresszionizmus), Grendel Lajos pedig a 20. század utolsó harmadát egészen mostanáig (a relativizáló posztmodern szövegalkotástól a próza narratív jellegének megújításáig). [...]

– *Említette, hogy Grendel Lajossal szorosán együttműködnek. * Hogy zajlik a közös munkájuk? Hogyan tudná értékelni?*

– Az irodalom, pontosabban az azonos irodalmi felfogás, a hasonló irodalmi tájékozódás, az ugyanazon irodalmi példák megragadása, s nem utolsósorban a magyar kultúra és történelem egyforma látásmódja kapcsolt egybe minket, aminek hatására létrejött a Grendel–Wlachovský páros. Már csaknem 45 éve rójuk együtt az utat, szinte testvéri kapcsolatban, s hála Istennek, még nem értünk célba. A cél Grendel Lajos összegyűjtött műveinek szlovák kiadása lenne, mert 1986-tól ennek a próza- és esszéírónak a szlovák irodalomtörténetben is helye van. Ezzel kapcsolatban Károlyi Csaba magyar irodalomkritikus találóan jegyezte meg: „Ritka az olyan kisebbségi magyar író, aki a maga országában ugyanúgy benne van a többségi kultúra köreiben, mint a kisebbségiben. Grendel Lajos jut eszembe. Őt azonban egyaránt méltányolja a szlovák, a szlovákiai magyar és a magyarországi szellemi élet.” Ehhez érdemes hozzáfűzni, hogy ez egyedi jelenség, s nem találkozhatunk hasonló esettel sem Romániában, sem Szerbiában. Nemrég idéztük fel, hogy személyesen 1976 júniusában ismerkedtünk meg (ki más, mint Mészöly Miklós közvetítésével) Nagy Laci pozsonyi, Dolné hony lakótelepi lakásában, ahonnan szép kilátás nyílt a kiterjedt csallóközi rónára. Igazából Grendel a nevemre még egyetemi éveiből emlékezett, amikor érdekelni kezdte, ki a csuda lehet az a Wlachovský, aki a magyar irodalomból fordít (a *Revue svetovej literatúry [Világirodalmi Revue]* c. folyóirat számára, ahol külső szerkesztőként dolgoztam), s általában „nonkonformista” kortárs magyar szerzőket (Mándy Ivánt, Mészöly Miklóst, Örkény Istvánt, továbbá vajdasági magyar írókat)? Be kell azonban vallanom, hogy ezen írók kiválasztá-

* A fordító megjegyzése: Grendel Lajos 2018. december 18-án elhunyt.

sában, ami rendkívül imponált a fiatal prózaíró Grendel Lajosnak, akkoriban egy „láthatatlan kéz”, a magyar irodalomban engem kalauzoló Mészöly Miklós irányított. Grendel Lajossal való közös munkánk (egy épületben dolgoztunk a Mihálykapu utca 9. alatt) a magyar szövegek (nem csak saját prózája) értelmezésével kezdődött, s az alternatív fordítói megoldások keresésével folytatódott egészen az egyes művek végső fordítói változatának megalkotásáig. Első Grendel-fordításaim már megszerkesztett és megjelent művei alapján születtek. Alapvető változás ebben 1984 karácsonya előtt történt, amikor is megkaptam tőle az *Attételek* gépiratának másolatát, amely a később *Odtienené oblomky* [szó szerinti jelentésben: Árnyalt töredékek – T. O. Zs. megjegyzése] címmel megjelent szlovák trilógiakötet harmadik darabja. Abban a kérelemben, melyet kötelezően be kellett nyújtanunk a cenzúra feladatait is ellátó hivatalnak, ez a regény még nem szerepelt, ugyanis még nem volt kész. Dr. Vincent Šabík utólagos jóváhagyásával végül is odasorolták a két elkészült, már a végső szerkesztői fázisban lévő regény, az *Éleslövészet (Ostrá strelba)* és a *Galeri (Odkundesi)* mellé. Emlékszem, ezt a harmadik regényt szinte delíriumos állapotban fordítottam (még éjjelente is), hogy időben leadhassam a kiadónak. Csakhogy közben Grendel az eredeti kézirat szerkesztőjével lényegesen belenyúlt a szövegbe, és a befejező, 3. részben a múlt idejű fogalmazást jelen idejűvel cserélték fel. Ami teljesen indokolt változtatás volt, összhangban a szerzői szándékkal, de nekem már nem volt érkezésem ezeket a javításokat átvenni a szlovák szövegbe. (Csupán 30 évvel később, a mű második szlovák kiadásánál tettem meg.) Az eredeti, még szerkesztetlen kéziratból történő fordításnak tehát megvannak a maga előnyei és hátrányai is. Hátránya, hogy a fordítónak a végén még össze kell vetnie a szöveget a szerkesztett változattal is, ami időigényes feladat, az előnye pedig a pontosabb, jelentésstanilag egyenértékűbb fordítás létrehozása, amely során érvényesülnek a szerző eredeti szövegben előforduló lexikális és szemantikai szövegvariánsai. Magam azokhoz a fordítókhöz tartozom, akik előre elolvassák a teljes szöveget, mert vannak olyanok is (köztük jelentősek), aki (előre) nem olvassák el a szöveget, hanem rögtön nekiállnak fordítani. Mindegyik új Grendel-kéziratot vagy folyóiratokban megjelent szöveget ceruzával a kezemben elolvasom, jegyzeteket készítek hozzájuk, feljegyzem az ad hoc lefordított sajátos szókapcsolatokat vagy mondatokat, majd mindezt megfelelő időben (laza légkörben, pohárka kellemes vörösbor mellett, amit Lajoskának mértékkel engedélyezett az orvosa) megbeszélem a szerzővel, amit azután felhasználok (vagy nem használok fel) a fordítás során. Tulajdonképpen így jött létre az összes Grendel-fordításom, amióta 1990-től minden hónapban rendszeresen találkozunk még Budapesten is.

– *Ki az Ön számára a legrokonszenvesebb alakja Grendel prózájának?*

– Talán paradoxonnak tűnik, hogy a világos kérdésre nem tudok egyértelmű választ adni. Hiszen e tekintetben hiába próbálok felidézni azoknak az oldalak-

nak a százait, amelyeket az 1970-es évek közepétől napjainkig – többnyire a szerzővel szorosán együttműködve, illetve együtt alkotva – lefordítottam Grendeltől. Kedvenc szereplőm nincsen, de rokonszenvezek regényei őszülő hajú, elfogult (vagy elfogulatlan) narrátoraival, mint például a *Galerijével* vagy a *Nálunk, New Hontban*-éval. Fordítás közben ugyanúgy azonosultam velük, miként a szerző, amikor megalkotta őket. Nem kifejezetten „regénybeli” főhősök, hiszen Grendel az első prózáit, a hagyományos felfogásban írt elbeszéléseit leszámítva (ezeket nem is engedte besorolni a szlovák nyelvű válogatott novellásköteibe: *Obsažné batožiny* [Bőröndök tartalma]; *Okno po erotických snoch* [Emlékezteties erotikus álmok után]; *Cudná správa z vrcholu sna* [Szemérmes beszámoló egy álom közepéről]) elfordult a klasszikus elbeszélés-, illetve regénytípustól, amelyekben a főhősnek központi szerepe van a történet alakulásában. Éppen ellenkezőleg, első regénye, az Éleslövészet tulajdonképpen egy antiregény, bomlasztó „kollektív hős” elbeszélőkkel, akik kölcsönösen megkérdőjelezzik tanúvallomásaikat. Igaz, ez a hozzáállás főleg a fiatal, lázadó Grendelre jellemző, s csak később vesszük észre, hogy fokozatosan a történetmesélés hagyományosabb formáit kezdi előnyben részesíteni. Ami Grendel szereplőit illeti, megállapíthatjuk, hogy alig találunk köztük olyat, aki a történeti „főhőse” lenne, mert a szerző nem emel ki egy kizárólagos, meghatározó szereplőt, ahogy az a klasszikus elbeszélések és regények esetében szokásos. Ami pedig a férfi és a nő szereplőit illeti, talán megállapíthatjuk, hogy jobban, hitelesebben sikerül megrajzolnia a férfi szereplői karakterét. A magyar irodalomban ez nem egyedi eset, hiszen ugyanezt figyelhetjük meg Mikszáth Kálmán epikájában is. A külső hasonlóságon kívül („keves haj, sok ész”) ez az első művészi hasonlóság a két író között, akiket születésük alapján csaknem pontosan száz év választ el egymástól (1847, ill. 1948). [...] Talán a fordító az egyedüli, aki a regény mélyrétegeibe hatol – valószínűleg sokkal több réteget, rejtett jelentést, utalást tár fel, mint az átlagos olvasó.

– *Nincs olyan érzése, hogy az Odtienené oblomky c. szlovák trilógiakötetben sok olyan utalás van, amelyet egyszerű olvasás során nem lehet észrevenni?*

– Amikor annak idején Grendel Lajossal elkezdtek a közös munkát, még nem volt kellő fordítói tapasztalatom, és még ő sem volt túl első írói sikerein, de mindketten tisztában voltunk azokkal a kölcsönös előnyökkel, melyeket egymás számára jelenthettünk: Grendel otthonosan mozgott a magyar nyelvben és az irodalomban, csekélységem pedig a szlovák nyelvben és az irodalomban. Valahányszor összeültünk egyik-másik eredeti szövege és a nyersfordítás fölött, soha nem a konkrét szavak jelentéséről diskuráltunk (hisz arra ott vannak a szótárak), hanem megpróbáltunk az eredeti szöveg struktúrájába hatolni, és értelmezni az állandósult szókapcsolatait, tisztázni mondatszerkezeteinek működését. Összefoglalva: A közös munkánk során mindig az eredeti mű nyelvezetét és jelentését igyekeztünk értelmezni. És ehhez tartjuk magunkat a mai napig. Végül is, ha a fordító mellett ott van elérhető közelségben a szerző, az minden szempontból előnyös,

hiszen nincs teljesen magára hagyatva a megfelelőbb szófordulatok, mondatszerkezetek kiválasztásánál. Hiszen a fordítás végső változatánál minden esetben csak egyetlen megoldást választhat a kínálkozó lehetőségek közül. És Grendellel ez a munkamódszerünk már az első nagyobb közös munkáknál, az *Odtienené oblomky* regénytrilógia fordításánál bevált. Mint ahogy a szlovák elismeréseken és kritikai visszhangokon (Jozef Bžoch) kívül Tőzsér Árpád is kiemelte az *Az irodalom határai* (1991, 2016) című tanulmányában, hogy Grendelt „nemcsak a tehetsége, hanem a szerencséje is segítette, mert Karol Wlachovský nemcsak kitűnő fordítója, hanem szinte szerzőpárja is lett”. (*A könyv színe előtt*, Pred tvárou knihy, Kalligram 2015, 220. o.) Ugyanis a szlovák fordításban következetesen megkülönböztetett „uhorský” (hungarus, 1918-ig behatóan) és „maďarský” (magyar, 1918-tól kezdődően) kifejezés kettős identitást kölcsönöz az azonos területen, ám különböző politikai keretek között élő elbeszélőnek, amit a magyar nyelv nem tud (s nacionalista indíttatásból talán nem is akar) megnevezni, megkülönböztetni.

– *A három regényből* (Éleslövészet – Ostrá strelba; Galeri – Odkundesí; Áttételek – Odvodeniny) álló, Odtienené oblomky címmel napvilágot látott regénytrilógia, annak ellenére, hogy a regények megjelenése óta eltelt 30 év, a mai napig fel tudja kelteni az olvasók érdeklődését. Mi lehet ennek a magyarázata?

– Tény, hogy a Grendel első regénytrilógiáját magában foglaló szlovák kötet, az *Odtienené oblomky*, mely címválasztásához a szlovák regénycímek (*Ostrá strelba*, *Odkundesí*, *Odvodeniny*) hangzásvilágához való játékos igazodás vezetett minket (a trilógiának – Éleslövészet, Galeri, Áttételek – a mai napig nincs egy közös, összefoglaló magyar címe), 1985-ben jelent meg, úgy időzítve, hogy a szlovák kiadás legalább néhány nappal megelőzze az *Éleslövészet* francia nyelvű megjelenését, ami sikerült is. Míg azonban a trilógia szlovák kiadása (2500 példányban) a könyvesboltok polcaira került, s a szerzőnek és a fordítónak meghozta a legmagasabb szlovák irodalmi elismeréseket (A Szlovák Írószövetség díját a próza kategóriában és a Ján Hollý-díjat a fordításért), a háttérben sok minden történt, ami a mai fiatal és középnemzedék számára már értelmetlen, a művek mai értelmezése szempontjából pedig teljesen irreleváns is. (Ha valakit érdekel, a trilógia 2., javított szlovák kiadásának szerkesztői jegyzetében olvashat minderről bővebben, Marenčin PT, 2016.) Harmincéves távlatból ma már kijelenthető, hogy a trilógia első, 1985-ös kiadásának alapvetően kettős jelentősége volt. Először is, főleg az első regény, az *Éleslövészet* a maga posztmodern struktúrájával, nyílt filozófiai gondolkodásával, történelmi, erkölcsi és világnézeti relativizmusával emblematikus darabjává vált a a közép-európai posztmodern irodalomnak Szlovákiában, ahol abban az időben a szlovák prózát olyan meghatározó alkotások jellemezték, mint Ladislav Ballek, Peter Jaroš, Rudolf Sloboda és Vincent Šikula művei voltak. Tőzsér Árpád tanulmányában teljesen indokoltan állapította meg, hogy „a nyolcvanas évek szlovák posztmodern irodalma jóval szegényesebb lenne Grendel szlovákra fordított regényei és elbeszélései nélkül” (i. m., 1991, 2015). És Grendel

posztmodern regényei érezhetően hatással voltak a fiatalabb szlovák írónemzedék – ábécérendben Vladimír Balla, Ján Litvák, Václav Pankovčín, Pavol Rankov – munkáira is. Másodsor: Grendel prózájának csaknem párhuzamos szlovák és francia fogadtatása hozzájárult a szlovákiai magyar irodalom zárt, regionális keretéből való kitöréséhez, s nem csupán összmagyar viszonylatban, hanem tágabb értelemben is. Nem véletlen, hogy Grendel Lajos a szlovák Pavel Vilikovský mellett az egyik legtöbbet fordított szlovákiai szerző. Ami abból adódik, hogy bár Grendel Lajos regényeinek fiktív világa minden esetben Szlovákia magyar–szlovák vegyeslakosságú területén helyeződik el, és szereplői is nagyrészt magyar nemzetiségűek, akiket azonban az író univerzális felfogásban, a társadalom egyenrangú tagjaiként jelenít meg. Más szóval, nem az emberek közötti etnikai viszonyokat elemzi, és főleg nem siránkozik a határon túli magyarok szerencsétlen „kisebbségi” sorsán. Hiszen ezt a fejlett irodalmakkal rendelkező országokban csak kevesen tudják értelmezni, és csak keveseket érdekel. A trilógia új, javított szlovák változatának kiadásakor több kérdés is felmerült előttünk. A szerző eltökélten ragaszkodott azon álláspontjához, hogy a regénytrilógia szlovák fordítása már kanonizálódott szöveg, de a fordító legszívesebben újrafordított volna bizonyos dolgokat. (Végül kompromisszumos megoldásként csupán a nyilvánvaló nyomdahibák és fordítói tévedések javítására került sor.) Ebből az alkalomból azonban Grendel Lajos újból megfogalmazta egykori alkotói hitvallását (idézem a beszélgetést követő egykorú feljegyzésem alapján): „A történelem eszenciájáról, az autentikus létezésről és az ember szerepéről a történelemben akartam valamit mondani. (Tegyük hozzá, hogy konkrétan Közép-Európában a Duna menti, a szlovák–magyar vegyes lakosságú területen, a török félhold idejétől napjainkig.) De valójában ez hiábavaló igyekezet, mert mindig csak a cselekmény hiteles, annak lefolyása, és amikor végül megtörténik valami, az ember tudata mindig csak a cselekmény töredékét fogja fel vagy tudatosítja, amelyből nem lehet leszűrni az objektív igazságot vagy létrehozni a történelem objektív képét. Így hát ez egy fikció – bizonyos történelmi koordinátákkal és reáliákkal.” Az *Éleslövészet* párhuzamos elbeszélői „elveszítik” a történelmet a lábuk alól, de magukban „hordják” azt, együtt a világgal, amelyben élnek. Ebben az esetben az elbeszélő viszonya, a témához való hozzáállása a meghatározó, ami szokatlan irodalmi és szerkezeti megoldásokkal fejeződik ki, tehát itt az esztétikai megfontolások a mérvadók. A *Galeriben* az etikai megfontolás játszik fontos szerepet, pontosabban a kispolgári lét nyomasztó szorításából való kitörés képtelensége, az *Áttételek* esetében pedig végül a lételméleti vonatkozás emelhető ki. Tehát a lét kérdése, a létezése és a túlélése, melyek nem lehetnek autentikusak, mivel – az adott esetben a totalitárius – társadalmi rendszer és az általa teremtett környezet manipulálja az embert. Mindezek a témák állandóan időszerűek, mint ahogy nemcsak a történelmi tapasztalat, hanem napjaink politikai gyakorlata is erre int bennünket.

– Ön szerint milyen vallomásértékkel bír a *New Hont-trilógia*? A fordítás során sor került-e benne bizonyos változtatásokra, vagy kizárólag az eredeti szöveghez tartotta magát?

– A *New Hont-trilógia* szlovák kiadása (hasonlóan a fent említett első trilógiakötethez) ismét megelőzte e három regény máig hiányzó együttes magyar kiadását. Ezek a regények is folyamatosan, egymást követve láttak napvilágot, teljesen spontán módon, a trilógia-alkotás minden előzetes terve nélkül. Egyenként jelentek meg a Kalligramnál magyarul, majd szlovák fordításban: 1. *Tömegsír – Hromadný hrob pri New Honte* (1999 és 2006), 2. *Nálunk, New Hontban – U nás doma, v New Honte* (2001 és 2010) és 3. *Mátyás király New Hontban – Král' Matej v New Honte* (mindkettő 2005). A szerző a *New Hont-trilógiát* azzal teremtette meg, hogy a fordító ösztönzésére a *Tömegsír* helyszínét *New Hont* mellett határozta meg, s így megalkotta a saját képzeletbeli irodalmi *New Hontját*, a *New Hont-i* vidéket, világot. A világirodalomban számos hasonló, képzeletbeli települést és világot megalkotó regényciklust ismerünk, az egyik legismertebb talán az amerikai Nobel-díjas író, William Faulkner által kitalált Yohnapatawpha a Mississippi folyó mellett, de Grendel fikciója azért áll hozzánk közel, mivel alapját a hazai irodalmi tradíciók (Mikszáth Kálmán) és a 20. századi ember történelmi tapasztalatai adják. A figyelmes olvasó a *New Hont-i* vidéket könnyen azonosítja a hitelesen megrajzolt valóság és a történelmi események koordinátái alapján. Ha ezeket sikerül felismernie, az olvasói élmény érzékelhetően gazdagabb lesz, mint nélkülük. Ebben a *New Hont-i* világban a régi (*Hont*) összekapcsolódik az újjal (*New*), amit a szerző olykor szeretetteljes (mikszáthi) humorral, máskor az ironia és a paródia, vagy akár a groteszk és az abszurd eszközeivel jelenít meg. A személyes élet és a társadalomtörténet közti egyensúlyt azonban minden esetben a veszteség és a nyereség, az ostobaság és az értelem együttese adja. Úgy gondolom, a *New Hont-trilógiának* minden esélye megvan ahhoz, hogy Grendel szlovákra fordított művei közül ezek váljanak a legnépszerűbbekké. A szerző e három regényben – de különösen az elsőben és a harmadikban – egészen a nevetségességig kielezi az egyes helyzeteket. A képzeletbeli *New Hont* a szlovák–magyar nyelvhatáron fekszik. S ebben a környezetben teljesen természetesen a kétnyelvű helyi megnevezések. Ezekhez a eredetiben szereplő szlovák kifejezésváltozatokhoz kellett hozzárendelni a fordításban a többi megnevezés szlovák megfelelőjét, úgy, hogy megmaradjanak az eredeti szövegben szereplő jelentésváltozatok is. Nyilvánvaló, hogy az ilyen fordítói eljárás egyszer veszteséggel, máskor nyereséggel jár, s így a kedvvel létrehozott szlovák fordítás olyan jelentéstöbblettel is bírhat, ami nem von le semmit a fordítás értékéből, bár látszólag eltér az eredetitől. Egy szemléltető példa erre: jellegzetes megoldás volt például a *New Hont-i* vendéglő szlovák nevének megválasztása. A McLacný megnevezésben a „lacný – olcsó” és a „lačný – éhes” mellékneveket asszociálják az olvasóban. S épp ebben rejlik a fordítás varázsa. Az eredeti magyar változatban szereplő McLaci konyháját (amely a vásári

pecsenyét kínáló lacikonyhát idézi fel) egyébként lehetetlen lett volna átültetni szlovákra.

– *Egy brünni konferencia résztvevői felvetették a kérdést: Grendel Lajos vajon a szlovák vagy a magyar irodalom része? Ön hová sorolná?*

– A napnál is világosabb, hogy Grendel Lajos magyar író, aki kizárólag magyarul ír. Ez a szerzői szubjektumának természetes megnyilvánulása, hiszen a magán- és a társadalmi életbe is magyar anyanyelvüként érkezett. Emellett Szlovákiában él, tehát szlovákok között is, érzékeli maga körül a szlovák nyelvet, beszédet. A Szlovák Köztársaság állampolgára. Ez egy jogi kötelék, amelyet lehetősége lett volna megváltoztatni, de nem tette, s elmondhatom, hogy ez álmában sem jutott eszébe. Fiktív irodalmi világa a valóságban gyökerezik, amelyet a múlt történelme formált (a történelmi Magyarország, Csehszlovákia, a Horthy-korszak Magyar Királysága, a háború utáni Csehszlovákia, az önálló Szlovák Köztársaság), és amely egyenlő mértékben érinti a magyarokat és a szlovákokat, akik a fent említett államformákban éltek és élnek. A mai Szlovákia területén játszó és az itt élő emberek mindennapjait megörökítő regényeinek a szlovák változatai miatt ne lehetnének hát részei a szlovák irodalomnak is, amikor egyébként a szlovák irodalomtörténet a szlovák irodalmi nyelv törvényesítése előtt itt keletkezett idegen nyelvű irodalmi műveket is számontartja? Hiszen azok is az itteni történelmi és irodalmi múltból adnak számot. Grendel Lajosnak történelmileg indokolt módon honos joga van Szlovákiában. Az ő helyzete azonban alapvetően eltér az idegen nyelven író régi szlovák szerzőkétől, akiket egyébként szintén nem kellene elfelejtenünk. Egyébként tisztelet és becsület az elfogulatlan szlovák irodalomkritikának és -tudománynak, hogy észrevette és a szlovák irodalomtörténet részeként kezeli a magyar Grendel Lajos írói munkásságát. Igaz, ebben az esetben ő kivételt képez, amely erősíti a szabályt. Hiszen ez idáig ő az egyetlen ilyen alkotója a határon túli kisebbségi magyar irodalmaknak, amelyek az első világháborút követően, 1918 után létrejöttek Csehszlovákiában (Szlovákiában), a volt Jugoszláviában (a mai Szerbiában) és Romániában. Összefoglalásként: a józan ész azt diktálja, nem érdemes azon tanakodni, vajon melyik irodalomhoz tartozik Grendel Lajos. Életműve kétségkívül a magyar (egyetemes európai) irodalom részét képezi, műveinek szlovák fordításai viszont a szlovák irodalom részévé váltak, mivel az is ugyanúgy a magáénak érzi azokat. Ha nem így lenne, nincs miről beszélni. Pont.

Tóth Ozsvald Zsuzsanna fordítása



Pásztor Ádám: A színész

A marasztaló kocsmasztal

Egon Bondy rímeiből

A régi várlépcsőn

volt a pihenőm
Odalent látom Prágát
és a villamospályát
Szemben ott a Rudolfinum
s mögötte Týn tornyai
A folyóban nők fürdenek
szépek lehetnek
és a Hradzsín amott
panorámát alkot

Vladimírral inni járok

amikor még napot látok
Mindkettőnket marasztal
a kocsmasztal
Vladimír mindenfélét fecseg
s én fülelek
Hat sört benyomott
gyomra enyhén háborog
Már nyolcat megivott
és dalra fakad ott
Amíg ő gyönyörűen énekel
én verseimet mondom el
A sarokban ül egy zsernyák
lábain új gumicsizmák

Részeg voltam ma is

elcsesztük ez a napot is
Én csak vedeltem
mások fizettek
és akik fizettek
jókat nevettek
ki ne nevetne látva rajtam
hogy alaposan benyakaltam
Aztán hazafelé vonszoltak
mint a bokrot úgy szidtak
De reggel a Kampán
behavazott fák álltak

A francba

Az egészre tesztek nagyot
hétköznapok vasárnapok
A szovjet filmekben bizony ám
azokban van tudomány

Ugyanez a „vers” más, az eredeti, „*Vprdeli*” – szó szerint: *A seggben* – című rímfaragvány nyersségét, sőt vulgaritását jobban érzékeltető fordításban:

Szarok rá

Az egészre szarok
Hétköznapok vasárnapok
A szovjet filmekben bizony ám
Azokban van tudomány

Sírfelirat

Elnyelt már a sír gödre
Késő van már örökre

[Sírfelirat]

Szard le az életet és a halált,
Zbyněk Fišer hazatalált.

G. Kovács László fordításai

Egon Bondy (eredeti nevén Zbyněk Fišer, 1930–2007) itt közölt verseiből öt az *Ožralá Praha (Piás Prága)* című, 1951-ben szamizdatban publikált, majd 1992-ben közreadott gyűjteményből való, amely a perifériára került s a csavargók életét élő fiatal költő léthelyzetének a lenyomata. Verseik helyett talán pontosabb volna a Bondy-féle totális realizmus jegyében fogant rögtönzésekről és rímjátékokról beszélni, amelyekre egyaránt jellemző a fésületlenség és az (ön)íronia. A cinikus hangvételű „sírfelirat” a *Rokkant testvérek (Invalidní sourozenci)* címet viselő antiutópiából, a szerző egyik legjelentősebb prózai munkájából származik. A versek egyikében említett Vladimír minden kétségét kizáróan a Bohumil Hrabal (1914–1997) által is megörökített „gyöngéd barbárral”, az absztrakt művészet európai rangú képviselőjével, Vladimír Boudníkkal (1924–1968) azonos.

A Týn-templom (teljes nevén: A Týn előtti Boldogasszony-templom: Kostel Matky Boží před Týnem – székesegyházként is emlegetik) az Óvárosi tér és a cseh főváros domináns műemléke, jelképe. A Rudolfinum Prága legjelentősebb építészeti emlékei közé tartozik: gyönyörű neoreneszánsz épület a Moldva partján, a Cseh Filharmónia székhelye, a zenei és képzőművészeti élet egyik központja. A Kampa nevű sziget Prága egyik legfestőibb, legvonzóbb zuga; a Kisoldalnál (Malá strana) található, melytől a Moldva egyik mellékága, az Ördögárok (Čertovka) választja el. *(A fordító jegyzete.)*

DOMINIKA MORAVČÍKOVÁ

Európa

úgy hívnak, mint az otthonomat,
de az enyém nem voltál soha -

el tudom képzelni, hogy nem tartalmazol
élő szervezeteket s talán tüzeket sem

egyszer megeshet veled az égitest összeomlása,
kibillennél tengelyedből, az ütközés
tonnányi követ lökne ki belőled,
de kiáltás nem törne ki bensődből, talán
csak színlelhetnénk,

hogy az ütést el tudjuk képzelni
(ez mindig fontos)

azon tűnődöm, Európa, mi nyugtalanít
álmaidban, melyek olyanok, mint a sötét hamvas anyai
bársony

– ha belegondolok, hogy kicsiny testem
mennyire és mi mindentől tud félni -

ki és mikor jön el érted?

Fly Dubai

vannak küzdelmek, melyeket soha nem nyerek meg –
nem számít a pénz és a munka

a szabadpiac
a táj határtalan áttételét jelenti az embermértékű szépségbe

–

a szigetek és tavak új alakját (szívecskék és pálmák)
technológiai innovációkat
a kihalt bölények véréből készült italokat

tízezer méter tengerszint feletti magasságban szolgálják fel

a Qatar University professzora, Szaúd Ghani,
aki a World Cup 2022 stadionjainak
légkondicionáló rendszerét tervezi,
azt mondta, hogy a mostani magas hőmérsékleteknél
elegendő a talaj hűtése

a madarak eléghetnek.

Tinktúra

Több ok volt rá:
kimaradások, munka, pénz,
a hársfa,
melynek egy szálkája a körmöd alá ágyazódott.

Aznap, amikor az utolsó leveses sűrű hó lekecmergett
kihordtam a szobából mindent,
ami mulandó itt-tartózkodásodra emlékeztetett:

teáskannát, evőeszközt, tinktúrát.

Testemből eltávolítottam az elveket és befektetéseket,
melyek azelőtt átmenetileg megzavarták a zsírfalakat;
a haj vastagságát;

a bőr ruganyosságát;

a jelentőségek és a vese működését.

Egy furcsa folyami szerzet szemek és arc nélkül
abban a pillanatban belemart mellkasomba
s örökre ottmaradt.

Végh Zsoldos Péter fordításai



Simon Attila

TÓTH LÁSZLÓ

„...annyi forró láz gyümölcse”

Fábry Zoltán és Forbáth Imre levelezése 1956–1967

Közép-európai kor- és kórtörténeti adalékok a 20. század ötvenes és hatvanas éveihöz 3.

„Senectus ipsa morbus est”

Fábry Zoltán és Forbáth Imre levelezésében ezután hosszabb csend következett, melyet a stószói író levele tört meg 1961. április 26-án, feltételezve, hogy barátja hallgatásának ugyanaz lehet az oka, mint ami az övének. Azaz „a betegség”, ami persze a munkaképességét is befolyásolta: immár harmadik hónapja nem írt egy sort sem. Viszont, noha *Palackpostájá*t Szlovákiában „csökönyös” hallgatás övezi¹, Budapesten „egyekbe emelik”, és – amire Forbáth leveleiben már többször is utalt, ti. hogy Fábry antifasiszta publicisztikájának közvetlenül Romain Rolland-é mellett a helye (amit a stószói író szemérmesen „mögött”-re javított) – utóbbival együtt, Thomas Mann és Ilja Ehrenburg „mögött”, azaz, így Fábry, „Ady, Gábor A. és Bálint György mellett” emlegetik. Ez, szerinte, azért is figyelemreméltó, mert a szerzőik mind fiatalok („25–30 évesek”), ami – az eddigi „bénító” visszhangtalanság után – szinte hihetetlen a számára. S bár csak jobban lenne, hisz annyi az írni- és mondanivalója még.² Forbáth többek közt azért is örült Fábry magyarországi sikereinek, mert „Hitetlen Tamásaink legalább ilyen kerülőúton értesülnek, kijük van Benned”. Egyébiránt, magányossága mellett („Úgy járkálok itt elmagányosodva s félbolondan,

¹ Fábry leveléig a csehszlovákiai magyar lapokban mindössze Mártonvölgyi László írása jelent meg a *Palackpostáról* (*Gondolatok a Palackposta felett*, Új Ifjúság, 1961. március 28., 5. p.), melyet később is csupán Turczel Lajosé (*Egy elkésett könyv tragikus időszerege*, Irodalmi Szemle, 1961. 2. sz., 242–246. p.) és Rác Olivéré (*Palackposta. Fábry Zoltán könyve*, Új Szó, 1961. június 10., 6–7. p.), illetve, már a következő esztendőben, egy, az írószövetség magyar tagozatának a kötetéről rendezett „irodalmi vitadélutánjáról” szóló nyúlfarknyi beszámoló követett (Korpás Pál: *Vita a Palackpostáról*, Új Szó, 1962. április 5., 6. p.). Ezzel szemben Magyarországon Fábry leveléig Sós Endre (Magyar Nemzet, 1961. február 18.), Zsadányi Oszkár (Új Élet, 1961. március 15.), E. Fehér Pál (Kortárs, 1961. április), Pók Lajos (A Könyv, 1961. április) és Varga József (Élet és Irodalom, 1961. április 21.), valamint, már 1962-ben, Beládi Miklós (Irodalomtörténeti Közlemények, 1962. 1. sz.) és Weber Antal (Nagyvilág, 1962. február) írt a könyvről.

² MTAK Ms 5381/74.

mint valami Lear király, kit még hű Cordéliája is elhagyott”), ő is – a „Senectus ipsa morbus est” (A vénség maga betegség) latin szólásmondást idézve – a nyavalyáival küszködik. Ám amikor már úgy tűnt számára, hogy ebben a helyzetben „a koszorút fejemre magamnak kell majd összetákolnom szalmából, bogáncsból, barna falevelekből”, váratlanul egy kormánykitüntetéssel lepték meg a „forradalmi mozgalomban” végzett „sok éves áldozatos” munkájáért. S hát a magyar fővárosba is újból hívják, ahol „egy széles és hű baráti kör” várja, de egészségi állapota továbbra is „kérdéssé teszi az utazását” („ki-kihagy a vén szív és szikkadó agyvelő”). Majd afelől érdeklődött Fábrynál, hol tart az *Ady igazával*, illetve jólesne neki, ha legközelebbi könyvébe a róla szóló tanulmányát is besorolná (*Teplíce, 1961. május 8.*).

Ebben a Forbáth számára agyérgörcsök okozta „szédülésekkel és látási zavarokkal” sújtott helyzetben jelent meg a budapesti Irodalomtörténetben Koczogh Ákos – Fábry szóhasználatával: „vegyes érzelmű”³ – kritikája a *Mikor a néma beszélni kezd*-ről,⁴ de semmi ereje nincs válaszolni a kritikus e „buta cikkére” („Nagyon magányos vagyok, betegség és gondok a társaim” – *Teplíce, 1961. június 20.*). Hasonlóképpen tele van panasszal Forbáth következő, 1961. július 2-i levele is, melyben egészségi állapotának festése mellett („...minden táncol a szemeim előtt”) változatlanul versei elégtelen kritikai fogadtatását és ambivalens megítélését panaszolja. További méltatlanságnak véli, hogy a magyar Kommünről szóló írását az Irodalmi Szemléből azzal kapta vissza Dobos Lászlótól, hogy „nem aktuális írni” róla, s helyette új verseket kért tőle. Mire Forbáth a cseh Petr Bezručra és a szlovák Ivan Kraskora hivatkozott, „akik 40–50 évig nem írtak új verset”, mégsem „sanyargatta őket” senki ilyen „illetlen követeléssel”. Igaz, ő nem Krasko és nem is Bezruč („ami sajnos igaz!”, vetette oda zárójelben), „tehát vén kutya, ugass, verselj tovább, amíg megdöglesz...” Új kötetet is nehéz kiadnia, Pesten is, Pozsonyban is, Prágában is visszautasították ebbéli felvetését, s arra gyanakszik, hogy a Slánsky-perben elítélt sógora miatt esetleg őt is „rossz kádernak” tartják. Ebben a helyzetben már arra is gondolt, hogy elpusztítja „régii kézirat-kötegeit”, „Ne legyen hagyaték a költő után, akit mellőzni úgyszólván sportszerű napjaink-

³ MTA K Ms 5381/75. (1961. május 13.)

⁴ Koczogh Ákos: *Forbáth Imre: Mikor a néma beszélni kezd*. Irodalomtörténet, 1961. 1. sz., 71–74. p.– Koczogh – illetve, ahogy Forbáth aposztrofálja: „egy Koczogh Ákos nevű alakzat” – írása eredetileg még a Kortárs 1959. évi szeptemberi számában látott volna napvilágot, ám „főmedvényének”, „rosszindulatú, sunyi paszkvill”-jének közlését az épp Budapesten levő költő úgy mond „megtiltotta” (*Teplíce, 1959. december 26.*). – Forbáth hagyatékában egyébként megtalálható a kritika megjelenése után Koczogh Ákosnak válaszoló levelének fogalmazványa, melyben sértődötten száll vitába kritikával, „zavarosnak”, „tárgyi tévedésekkel” és „kétértelműségekkel” tele szövegnek minősítve írását. Miután pedig annak idejében sikerült megakadályoznia annak megjelenését, meglepetve látja azt az Irodalomtörténetben, mely másfél év elteltével sem lett jobb, „Félrevezeti az olvasót, nem tárgyilagos, nem ismeri a kontextust” stb. Azaz, összegezte véleményét, „Őn ír rólam Koczogh elvtárs, de aligha tud többet rólam, mint amit kiolvasott Fábry szép tanulmányából”. Forbáth Imre levélfogalmazványa Koczogh Ákosnak. MTAK Ms 5381/365.

ban”. Mindeközben „kimeredt szemmel” figyel a Irodalmi Szemle „permanens Győri-kultuszát” (értsd: Győry Dezső-kultuszát), s bár maga is „szereti Dodót” (azaz Győryt), és örül minden sikerének, „De ez a mértéktelen magasztalás nem válhat javára”. Ráadásul a Szemle többi verse közt is sok „a vidéki kontárság non plus ultrája”. És nem érti, „Hogy szabad a folyóiratnak, mely európai jelentőségű írásokat is közöl, úgyszólván minden számában ilyen apagyilkos verselményeket terjesztenie”. Miként azt sem, a lap főszerkesztője hogyan tévedhetett akkorát, hogy Tompa Mihály Kerényi Frigyesnek címzett, szállóigévé lett verssorát („Szívet cseréljen az, aki hazát cserél”) egy helyütt Kölcsey Ferencnek tulajdonította. És szarkazmusa Forbáthot most sem hagyta cserben: „A következő számban – írta Fábrynak –, remélem lesz néhány Forbáth-idézet Goethe tollából...” Persze lehet, vélte, elégedetlensége csupán az életkorával magyarázható, hisz mint ismeretes, „a legyek pusztulásuk előtt csipnek a legmérgebben” (*Teplíce, 1961. július 2.*).

Hiába volt minden?

Fábry pár soros, 1961. augusztus 2-i válaszevele is tele van szorongással, melyet azonban most nem saját helyzete és egészségi állapota, hanem az 1961-es esztendő világpolitikai fejleményei miatti depressziója jellemez: „Ami bénít: az a tudat, hogy háború lesz. Ezt minden agysejttel és idegdúccal érzem, tudom és borzongom. Néha órák hosszat ülök mozdulatlanul: hiába volt minden, már felesleges szólni, beszélni. Legyőztünk minden viszonylatban!”⁵ Amihez hozzájöttek még a betegségei, a sorozatos kivizsgálások s a gyógyszerek utáni hajszá, melyek közé persze a külvilág s irodalmi-szellemi viszonyairól szóló hírek is rendre be-beszivárogtak. 1961. október 26-án például pozsonyi utazásra buzdítja Forbáthot, ahol a hosszú idő után a városba látogató Balogh Edgár szeretne vele találkozni, de újabb „lelki megtépázottságáról” is hírt ad ugyanebben a levelében, miután Pesten „újra készülöben” ellene valami, ahogy legutóbb egy vele kapcsolatos „rádióelőadást nem mertek lehozni, mert mit szólnának hozzá »odaát«”.⁶ Marad tehát számára a munka, s a fentebbi, egy újabb háborútól való félelmeitől is hajtva, nekifogott az *Európa elrablásának*, és azt írja lendülettel, amivel sietnie kell, „mielőtt tényleg elrabolnak”. Igaz, megnehezíti a munkáját, hogy csak cezurával tud írni, mert a tollat nem tudja megfelelőképpen megnyomni (amikor ugyanis legutóbb, ujjai közé fogva, egy kemény csokoládédarabkát akart letörni, a megerőltető mozdulatot eléggé „megszenvedte” a jobb keze), pedig nyakig ben-

⁵ Csak emlékeztetőül: többek közt a kubai válság s Havanna bombázása, illetve a berlini fal építésének a kezdete is erre az évre esik; a világpolitika tele feszültséggel, egy új háború kitörésének lehetősége a levegőben... vagyis Fábry félelmei – ha túlzóak is voltak – visszamenőleg sem tűnnek indokolatlannak. MTAK Ms 5381/77.

⁶ MTAK Ms 5381/79. (1961. október 26.)

ne lenne a munkában, de így csak „bolhászzkodni” tud, „régí mondatokat javítva, anyagot rendezve”.⁷ Különb is „itt, hazánkban”, panaszoja, alig van, akivel kapcsolatot tarthatna, „elárvultnak” érzi magát, egyedül Forbáthtal levelezhet; igaz, a magyarországi irodalmi élettel azért elég intenzívek a kapcsolatai (azaz, Magyarország felé „élénkebb a forgalom”).⁸ Mire Forbáthot „feldühítette”, hogy „nyomorult bürokrátáknak van módjuk gépíró kisasszonyoknak diktálni, míg egy nagy író alkotásainak várni kell, hogy a keze megint tartani tudja” a tollat. És keserűen veszi tudomásul, hogy a „verseit dicsérő cikkek” mellé „megjött a negatív kritikák korszaka” (*Teplíce, 1962. január 26.*), miután Koczogh Ákos múltkorri, Irodalomtörténet-beli bírálata után most az őt egyébként korábban felkaroló Csanda Sándor azt írta róla a Hétben, hogy „A ritmusnak általában fittyet hányó szabad költői asszociációi [...] nem befejezett, sikerült műalkotások”, és költészete „megrekedt a többé-kevésbé sikerült kísérletezésnél”,⁹ szemben Zs. Nagy Lajos költészetével, aki úgymond „elérte a lírai tökéletességet”.¹⁰

Az Irodalmi Szemlében – az 1961. 2. számtól – Fábry ekkor már javában közölte az *Európa elrablása* című háború- és fasizmusellenes könyvének fejezeteit, melyet Forbáth 1962. március 19-i levelében „tartalmilag – s stilisztikusan remekműnek” minősített: „Megrázó olvasmány – írja –, az apokalipszis lovasai vágatnak benne. Nem is tudom kifejezni, mit érzek olvasás közben. Nagyszerű írás, a legfábirabb [sic!]” (*Teplíce, 1962. március 19.*). Sőt, 1962 márciusában Fábry már könyve utolsó fejezetei „előtt áll”, amihez újból elolvasta Nietzsche *Wille zur Macht*-ját (A hatalom akarása), mely szerint „Szédületes olvasmány: örület sok igazsággal...” Amikor azonban Balogh Edgár Korunk-beli szlovákiai beszámolóját (*Irodalmi utazás*) ismertette Forbáthnak, mintha némi fanyalgás is vegyült volna a hangjába („...az írás egésze bár friss, edgári, de sok a hajbókolás benne, és ez elveszi az ízt”). Balogh Forbáthtal (is) kapcsolatos mondatát azonban teljes egészében idézte: „Fábry Zoltán [izzó – T. L. betoldása] vox humana-ja mellett felcsendül ismét

⁷ MTAK Ms 5381/80. (1962. január 18.)

⁸ MTAK Ms 5381/81. (1962. március 15.)

⁹ Csanda Sándor *Költők és költészet* című írásáról van szó a Hét 1962. január 14-i számának 14–15. oldalán. Ennek Forbáthra vonatkozó része: „A csehszlovákiai magyar irodalomnak van (helyesebben volt) ilyen modern kifejezőeszközökkel élő költője, a csehországi elszigeteltségben élő Forbáth Imre, akinek az Irodalmi Szemle 5. számában is jelent meg néhány költeménye. Forbáth költészetét könnyebb felmérni, mint most fejlődő többi költőnkét, mert alkotása immár hagyomány, új verseket évtizedek óta nem írt, csak a régieket teszi közzé. Kassakék maista [sic!] csoportjából fejlődött ki, de forradalmi fantáziával telített költői képei később számos tekintetben »mesterének« alkotásait is felülmúlták. A ritmusnak általában fittyet hányó szabad költői asszociációi azonban nem befejezett, sikerült műalkotások, hanem inkább nagyvonalú, érdekes, forradalmi kísérletek. Míg Forbáth költészete megrekedt a többé-kevésbé sikerült kísérletezésnél, addig néhány fiatal költőnkől szeretnénk elvárni, hogy az új formák keresésével eljutnak a teljességig: szocialista világunkat korszerű eszközökkel kifejező tökéletes lírai alkotásokig” (14. p.).

¹⁰ A szövegösszefüggés alapján Zsélyi Nagy Lajos verseit Csanda nem Forbáthtal, hanem – egészen pontosan – Cselényi László, illetve Zala József és Fecsó Pál verseivel összevetve említi pozitív példaként.

Forbáth Imre költészete, s mindennél fontosabb, hogy Dobosék Irodalmi Szemléje a gyürköző fiatal erők irányításával egyre határozottabban hallatja hangját.¹¹ S annak is örül Fábry, hogy a csehek végre fordítani kezdték Forbáthot, vagyis ő legalább be tudja venni „a cseh bástyát”, ami viszont neki „sehogysem sikerül”. Lassan halad új könyve, az *Ember az embertelenségben* kiadása is, mely „november óta nyomódik”, de „még csak most ért a korrektúráig”, ráadásul mintegy két kéziratoldalnnyi anyagot ki is húztak belőle, igaz, ez „semmisség a *Palackposta* bárbar megcsonkításához képest”.¹²

Fábry közben újabb négy hetet töltött kórházban (fülvérzés, vérömleny, szívproblémák), s Forbáthot is valami „titkos féreg foga rágja” („látás- és beszédzavarok, 12 kg fogyás”), ő azonban inkább nem megy kórházba, így munkából hazaérve csak „döglötten hever, képtelen mindenre”.¹³ Ám Fábry időközben mégiscsak elkészült új könyve, az *Ember az embertelenségben* azonban kellően felrázta, amelyet „mindenkinek ismernie kell, akiben van egy szemernyi felelősségérzet az emberért e hidegglős világban”, Fábryé pedig a „legritkább, legnemesebb tehetségfajta – etikai zsenialitás” (*Teplice, 1962. július 10.*). A minősítés meglepte Fábryt, és telitalálatnak érezte, bár „kóvályog” tőle és nehéz elhinnie, mert ha így van, „miért nem látják meg”? Úgy érezte, idehaza a kutya se törődik vele, sőt már a kassai katonakórházban sem bánnak vele úgy, mint korábban; „tehetétel” lett, írta, „ezen a vonalon is”, de hát: „Így járnak az utolsó mohikánok!” S ha Budapest érdeklődik is némiképp iránta, „Irodalmilag sem a cseh, sem a német frontot nem tudta áttörni”, és épp e „két legfontosabb síkon” nem vesznek róla tudomást: „A kard így kénytelen felemészteni a hüvelyt”, zárta keserűen Forbáthnak írt, 1962. július 20-i levelét,¹⁴ mely barátját „mélységesen elbúsította”, és felrótta neki, hogy biztosan nem teszi meg a „szükséges lépéseket”, hogy javítson helyzetén, ezért ő is igyekezett felhívni rá budapesti és pozsonyi barátai figyelmét. És cseh vonalon is megpróbált segíteni neki, de Josef Rybák „elvtárs”, a Literárni noviny főszerkesztője, akivel beszélt, papírhiányra hivatkozva nem tudta támogatni Fábry cseh kiadását, és ugyanez volt az érve Forbáth verseinek cseh kiadása ellen is. Márpedig rajta kívül neki sincs más kapcsolata a cseh irodalommal, évenként csak egyszer-kétszer megy Prágába, ám akkor is elkerüli az irodalom berkeit, és „inkább régi barát nőit látogatja” meg. Pedig Fábry művei – melyeket ő klasszikus értékeként becsül – joggal tarthatnának igényt a legszélesebb elismerésre is: „A Te műveidet érvényesen megítélni csak nagy perspektívában lehet, túl az aktualitások apályán-dagályán. Te fegyvert kovácsoltál, harcolva az Ember igazáért, akár egy Hutten vagy Hugo Viktor. Témáid, esztétikád, stílusod alá van rendelve egy erkölcsi törvénynek. Csak így érthető írásaid zuhatagja, szenvedé-

¹¹ Balogh Edgár: *Irodalmi utazás*. Korunk, 1962. 1. sz., 45. p.

¹² MTAK Ms 5381/82. (1962. március 27.)

¹³ MTAK Ms 5381/83. (1962. május 11.), illetve Teplice, 1962. július 10.

¹⁴ MTAK Ms 5381/84. (1962. július 20.)

lyes megalkuvásnélkülisége. Ne lepődj meg hát az etikai zsenialitás kifejezésen. De hiszen az Eszmék őrtornyából őrző, figyelő, figyelmeztető Fábryt megírtam már 1938-ban, mert sajnos, kőbe faragom alakodat nem adatott meg nekem” (*Teplíce, 1962. július 24.*). Ezután arról értesítette, hogy szeptember elején meglátogatja Stószon, és ott maradna nála két-három napig (*Teplíce, 1962. augusztus 22.*). Fábry természetesen örült, hogy barátja feléje fordítja „kocsija rúdját”, csak érkezésének idejét kellene még pontosítaniuk, mert a „vendégek jönnek-mennek” nála, szeptember közepén például Sötér Istvánékat várja Budapestről.¹⁵ Az utat azonban Forbáth az utolsó pillanatban táviratilag lemondta,¹⁶ pedig a repülőjegye is megvolt már Kassára, de hirtelen támadt heves szívrohamai meghiúsították az útját, pedig már előre örült, hogy végre találkozhat Fábryval és „elbeszélgethetnek mindenről”. Újfent „Ebek harmincadján” van tehát, és már a körülötte levő csend sem érdekli: „...már nem törődöm semmivel, nem írok, nem olvasok és tudomásul veszem, hogy nem vesznek rólam tudomást” (*Teplíce, 1962. október 30.*).

Ha Fábry életrajzát és bibliográfiáját nézzük, az 1960-as években már biztos helye van a csehszlovákiai magyar irodalomban, és magyarországi elfogadottsága, elismertsége is jelentős, noha még mindig talál okot Forbáthnak a panaszra. Ő írta volna például a Monoszlóy Dezső fordításában 1962-ben magyarul is kiadott észak-morvaországi (sziléziai) lah költő, Óndra Lysohorsky válogatott verseinek utószavát (*Korom, te légy a mérce*), ám azt „a kiadó »túlértékelés« címén nem hozta”: „Azóta Párizsban megjelent a francia Lysohorsky-kötet is – dohogott. – Micsoda »túlértékelés«! Ami Berlinnek és Párizsnak jó, az Pozsonynak kevés. És ez nem aláértékelés!”¹⁷ Egyébként most is az *Európa elrablásán* dolgozik, az 1963-as esztendő első hónapjaiban már négy új fejezetet is írt hozzá, ami az egészségét újfent megviselte, a nagy tél, illetve az utakat elzáró hó miatt azonban nem mer elindulni Kassára, hogy kivizsgáltassa magát. Közben nyomdába került legújabb könyve, a *Harmadvirágzás* is, mely az 1948 utáni csehszlovákiai magyar könyvekről szóló írásai mellett eredetileg „a harmadvirágzás alatt írt, az első republika irodalmára vonatkozó” cikkeit is tartalmazta volna, ám ez utóbbiakat a kiadó – azzal, hogy ezeket, 1938 előtti szlovákiai magyar vonatkozású írásaival kiegészítve, külön kötetként adják ki – „leválasztotta” róla.¹⁸

(Befejezés a következő számban)

¹⁵ MTAk Ms 5381/85. – Akikkel csak délutánonként, esténként lehetett együtt, de nem „autókázhatott” velük afféle „környék-kalauzként”. MTAk Ms 5381/96.

¹⁶ MTAk Ms 5381/86. (1962. október 25.) – A költő e táviratát nem találtuk meg a Fábry-hagyaték Forbáth-levelei közt.

¹⁷ MTAk Ms 5381/87. (1962. december 14.) – Lysohorskyt mellesleg 1966-ban és 1970-ben Nobel-díjra is felterjesztették.

¹⁸ MTAk Ms 5381/88. 1963. március 14. – Azaz, „a gombhoz varrva a kabátot”, ez lett azután a *Kúria, kvaterka, kultúra* kötet 1964-ben.



Urbán György

A „Bermuda-négyszög”

(David Grossman: *Csak játszik velem az élet*)

Aki csak egy kicsit is jártas a világhírű izraeli író, David Grossman művészi világában, az tudja, hogy a regényei hőseinek egyik alapélménye az úton levés. Az utazás, konkrét és átvitt értelemben egyaránt – a pikareszk regény hagyományait folytatandó, ugyanakkor azt új tartalommal, jelentéssel megtöltő módon. Hiszen, amíg egy „hagyományos” pikareszk regényben általában egyetlen szereplő jellemfejlődését szolgálja a helyváltoztatás, Grossman műveiben több ember kölcsönös viszonyára hat – számos fordulaton keresztül – a mozgásban levés. Vagy egy születendő párcapcsolat (egy későbbi család) alakulásának ad teret az, hogy a szereplők újabb és újabb helyekre jutnak el – gondoljunk csak a *Futni valakivel* című regény hőseire, ahol az egyként hányattatott sorsú fiatal lány és fiú, Tamar és Aszaf fut – végül is – egymás felé, vagy egy, már meglévő család tagjai indulnak – egymásért, egymás megmentéséért vagy egymás megértése érdekében – útnak, mint *A világ végére* hősei, Ora asszony, és a párja, Avram, akik (közös) fiuk megmentése érdekében tesznek meg igen nagy távolságot.

Ezt a „családi pikareszket” folytatja Grossman a legújabb, a Scholar Kiadó jóvoltából most már magyarul is olvasható regényében, a *Csak játszik velem az életben*, ahol egy különös viszonyrendszeren alapuló, családnak nevezett, de éppen akként nem funkcionáló „rossz vonósnegyes” (231.) próbálja egy utazás során „újrahangolni” önmagát, a helyváltoztatással adva egy utolsó lehetőséget annak, hogy végre tényleg családként forrjon össze.

A történet elbeszélője, Gili, aki feljegyzések formájában és kamerával is dokumentálja, rögzíti a sorsdöntő utazást, a legfiatalabb tagja ennek a „vonósnegyesnek”, amelyben a nagyanyja, Vera, az ő első házasságából született lánya, azaz Gili anyja, Nina, valamint Nina férje, egyben Gili apja, Rafael játszanak egymás érzelmi húrjain. A család összetételét azonban az teszi különössé, hogy Nina és Rafael azon túl, hogy házastársak és Gili szülei, egyben mostohatestvérek is: Rafael ugyanis Vera második férjének, Tuvjának a fia, s amikor Vera és Tuvja összejött, a két gyerekük, Nina és Rafael is egymásra talált.

Ennek azonban a történet kezdetén már negyvenöt éve. A család Vera kilencvenedik születésnapjára gyűlik össze az izraeli kibucba, ahová annak idején Vera Szerbiából költözött. Itt ismerte meg a második férjét, Tuvját, aki azonban ekkorra már rég halott. A születésnap megülvése után innen veszi kezdetét a regényben kulcsszerepet játszó utazás: Veráék elindulnak, hogy tisztázzanak jó néhány homályos pontot a mozaikcsaládjuk életéből, s hogy filmen örökítsék meg Verának ezt a valószínűleg legutolsó nagy vállalkozását.

Az utazás célpontja pedig nem más, mint a zsidó, magyar felmenőkkel rendelkező Vera szülőföldje, Szerbia, a szülőfaluja, onnan pedig a hírhedt sziget, Goli Otok, ahol annak idején, a II. világháború után Verát három évig politikai okokból fogva tartották. S a konkrét utazással veszi kezdetét a Grossman-művekben szintén vissza-visszatérő, átvitt értelmű utazási motívum is: az egykori emlékek feltárása közbeni időutazás, ahol a jelenből az út egyes állomásainak hatására a szereplők folyamatosan visszaugranak a múltba, hogy az akkori események fényében tisztázzanak valamit a jelenükkel kapcsolatban.

Grossman Vera fiatal éveinek, a szerb katonával, Milossal való első házasságának, egyben Nina gyerekkorának felelevenítésével azonban egy, az eddigi műveiben nem szereplő motívumot is működésbe léptet: a kortárs pszichiátria tudományának egyik nagy „felfedezését”, a transzgenerációs traumát, s ennek a félelmetes módon, többnyire tudat alatt ható, a családok életét valóban tönkretenni képes hatását láttatja Vera és családja történetén keresztül.

Azaz azt, hogy ez a „család” Gili megfogalmazása szerint miért „Bermudánégyszög”, s miért lehet róla kizárólag „klasszikus katasztrófafilmlet forgatni lasított felvételekkel” (86).

A miértek középpontjában pedig a szerelem és az árulás mint érzelem és mint emberi magatartás állnak. A mindent elsöprő szerelemé, amelyet Vera annak idején Milos iránt, a „jugoszláv hadsereg elit lovas egységének a parancsnoka, Tito marsall lovasságának a tisztje, a második világháború napjaiban partizán” (129) Milos iránt érzett, aki, miután a II. világháborút követően Sztálin-barátsággal, egyben Tito elárulásával vádolták, a börtönben öngyilkos lett. A már halott férje becsületét pedig, hogy ne hívják őt még posztumusz formájában is árulónak, Vera szerelme úgy tudja megvédeni, ha a lányát „árulja el”. Azaz, ha a férje tisztességének megőrzése érdekében vállalja, hogy Goli Otokra számúzik, miközben az akkor hat és fél éves Ninát magára hagyja, úgy, hogy ő maga se tudja, hogy ezzel milyen sorsra ítéli.

A szerelem és árulás ily módon való keveredése, egymásra hatása aztán – derül ki a Vera (és Nina) múltját feltáró utazás során – valóban kihat a további generációkra is. Rafael és Nina szerelmére éppúgy, mint Nina és Gili viszonyára.

Hiszen, ahogy Milos annak idején az öngyilkosságával árulta el a Verával való szerelmüket, Nina ezt a „nemlétevel” teszi. Azzal, hogy nincs jelen. Hogy távozik Rafael és az akkor hároméves Gili életéből, úgy, ahogy Vera távozott annak idején

hat és fél éves lánya életéből. Ami az árulás és a szerelem mellett egy, az anyasággal kapcsolatos, szintén generációkra kiható traumát is eredményez. Azt pedig, hogy ezt valószínűleg a párkapcsolatban élő, de a gyerekvállalástól egyelőre ódzkodó Gili is tovább fogja vinni, a nőnek ez a fontos elszólása tükrözi „Hát igen, valamikor Vera elhagyta őt, aztán Nina elhagyott engem. És így tovább, ahogy a versikében van” (84.).

A generációkon átívelő, a szerelemmel, az árulással és az anyagsággal összefüggésben lévő problémák és traumák „keresztműzében” pedig egyértelműen az egyetlen férfi szereplő, Rafael áll. Mert, bár Gili szavai szerint „a mi kis négyesünk soha nem zár rendesen: a vizet mindig Nina részén ereszti át” (216.), ennek a „dupla” áldozata a férfi. Egyfelől azért, mert érdekes módon Vera nem is vérszerinti leszármazottjaként, hanem mostohaafiaként Nina felé épp azt a fajta szenvedélyes szerelmet éli át, amit az anyósa (és mostohaanyja) Milos iránt érzett, s amiből aztán csak baj származott. Nina ugyanis – valószínűleg szintén a gyermekkorában átélt traumái miatt – ugyanúgy, ahogy a lányát, a hozzá végig hű férjét se képes szeretni. Ráadásul Nina nem csak Gilit hagyja el, hanem vele Rafaelt is, s a férfi kénytelen (persze Vera segítségével) egyedül felnevelni a lányukat, aki utána nem is tud anyaként tekinteni az őt elhagyó Ninára. S csak szánja apját, akinek az egyetlen dolog az életében a rég nem velük élő Nina, s aki vajon – teszi fel a kérdést a lányuk: „mit kezdene az életével, ha lemondana arról, hogy rajong Nináért? Akkor miféle reménye lenne még az életben?” (79.).

Ám, amíg az utazás Rafaelben épp emiatt a végzetes ragaszkodása miatt egyre inkább táplálja a reményt, hogy talán most visszakapja az imádott Nináját, Gili Verához mint imádott nagymamájához fűződő érzelmeire épp fordítottan hat. A nagyanja Nina iránti egykori árulása arculcsapásként éri. S ekkor felmerül a regény véleményem szerint egyik legfontosabb kérdése: hogy vajon egy mindent elsöprő szerelem, a már halott férj hírüvének védelme lehet-e mentség egy gyermek elhagyására?

A Goli Otokon feltárt múlt, az ottani fogság borzalmas körülményeinek a felidézése nagyban árnyalja ennek a kérdésnek a megválaszolását a szereplőkben. Meg még rengeteg, a családot egyelőre széthúzó motívum megítélését. De hogy az utazás végül eléri-e a célját, s a számtalan kérdés felmerülése és új látószögbe kerülése újra rendezni tudja-e a család tagjainak az egymáshoz való viszonyát, azt már az olvasó aktivitására bízom. Ha a Grossman-regény szereplőivel együtt vállalkoznak erre a „kalandtúrára”, a megrázó jelenetekkel és párbeszédekkel teli utazás után bizton állíthatom, hogy mind a négy szereplőt másképp, másmilyennek fogják látni ahhoz képest, mint amikor a történetük elindult.

(Fordította Rajki András. Scholar Kiadó, Budapest, 2020, 256 oldal)

Nincs baj a humorral

A (cseh)szlovákiai magyar irodalom egyik legkiemelkedőbb írója Duba Gyula. A ma 91 éves szerző pályáját humoreszkek, szatírák és paródiák írásával kezdte, majd „megkomolyodván” olyan szociográfikus regényekkel gazdagította irodalmunkat, mint az *Ívnek a csukák* és a *Vajúdó parasztvilág*. Ma már kevés szó esik Duba szípkázó humoráról, pedig ezen írásaival nemcsak legitímálta a humort a csehszlovákiai magyar irodalomban, de a groteszk egyik első hazai képviselőjét is benne tisztelhetjük.

Duba Gyula *Baj van a humorral* című kötete a szerző több mint tízéves írói termését foglalja össze az első, 1954-ben, a Fáklya folyóiratban közölt írásaitól kezdve *A nevető ember és egyéb vidám írások* (1959), a *Szemez a feleségem és egyéb humoros írások* (1961), a *Na, ki vagyok?* (1965) könyvek anyagán át e kötet megjelenéséig (1967) íródott nagyobb lélegzetvételű írásokkal együtt, így joggal tekinthetünk a kötetre a gyűjtemény jellegén kívül egyfajta összegzésként is.

A kötetben megjelent írások érdekes ívet írnak le: a korai, Karinthy hatását le sem tagadható zsengek után Duba egyre magabiztosabb kézzel írta humoreszkeket, szatíráit és paródiáit. A szerző hősei korának kisemberei, akik apró-cseprő ügyeik nyomán szembesülnek az emberi sors infantilizmusával, az emberi gyarlósággal és a sokszor groteszk helyzeteket szülő társadalmi berendezkedéssel.

Ez utóbbi több ízben is visszaköszön, noha nem beszélhetünk politikai állásfoglalásról sem a rendszer mellett, sem ellen, inkább – és ez ma már furcsán hat – az élet természetes közegeként tekint az államszocializmusra. A diktatúrára kifigurázása helyett inkább annak egyes velejáróit ábrázolja hol a korrupció működési mechanizmusán keresztül egy lakóközösség szemszögéből, hol egy síkirándulás senki által sem akart, de rákényszerített programjain keresztül parafrázálva. Az ilyen groteszk élethelyzetek sokkal markánsabb velejárói voltak a szocialista diktatúrának, amik ellen a kötet hősei nem tudnak és talán nem is akarnak lázadni, ám sorsuk minden esetben finom rendszerkritikaként is olvasható innen, a 21. századból.

A kötet hangsúlyos témája a férfi-nő kapcsolat örök és kimeríthetetlen tárháza. Dubát már a kötet megjelenésekor kritikával illette az utószóban Turczel Lajos, amiért a nőt sematikusabban ábrázolta, amolyan gondolkodásra csak limitáltan képes, együgyű lényekként, akiket sokszor fel is lehetne cserélni az egyes írásokban, annyira egyívásúak. Ezek a nők mindig az érzelmeik rabjai, legyen szó szerelemről, házasságról, megcsalásról, egy fodrász vagy épp az indiánfilmek iránti

rajongásról. Ezen írások hangvétele sokkal könnyedebb, Duba otthonosan mozog a pergő szövegtársaságok és nagy, női monológok világában. A férfi ezen írásokban sokszor tehetetlen kisemberként jelenik meg, aki ugyan próbálja irányítani az életét, ám a női szeszély ellen csak ritkán talál működő megoldást, végső soron mindig veszít – nőt, vagyont vagy épp önértékelést.

Különösen érdekesek azok az írások, ahol a főhős újságíró, szerkesztő vagy épp író. Ezeknél a szövegeknél az olvasó óhatatlanul is a szerzőt sejtí a történetek főhőseként, és jókat mosolyog a vidám történetek olvasása közben.

Duba írásaiban nem csak arra ügyel, hogy amit leír, az ne okozzon fájdalmat senki számára sem, de a társadalmi feszültségeket se gerjeszti haraggá, inkább csak cinkos összekacsintássá „szépíti” a hamarosan tragikus eseményekké eszkalálódó társadalmi és politikai helyzetet.¹ Ez az összekacsintás Novotný Csehszlovákiájában pedig létfontosságú a magyar olvasóközönség számára, hiszen jól tudjuk, a bohóc (ez esetben a humorista) az, aki kimondhat a király előtt olyan dolgokat, amiket más nem, illetve amikről csak kocsmasztaloknál szokás ekkoriban sugdolózni.

A *Baj van a humorral* olvasása közben visszautazhatunk az időben egy mára már letűnt korba és egy olyan Pozsonyba, amit a magyar írók még igazán az otthonuknak tekintettek. Duba humoros írásaiban ugyan nem a groteszk a fő szervezőeleme, azonban a groteszk helyzetek ugyanúgy fontos részét képezik, akár csak az emberi jellemhibákat pellengérré állító szatirikus ábrázolások és a paródiák. Egy-egy írás ugyan ma, 2021-ben már elavultnak tűnik, a fiatalabb olvasók kellő ismeretek hiányában nem feltétlenül érthetik azokat a finom utalásokat, melyekkel Duba reflektál az akkori jelenségekre, ám kétségkívül most is kellemes kikapcsolódást jelent a *Baj van a humorral*.

(*Duba Gyula: Baj van a humorral. Tatran, Pozsony, 1967*)

(*A szerző a Petőfi Irodalmi Múzeum Oláh János-ösztöndíjasa*)

¹ Az 1968-as „prágai tavasz” reformkísérletét a Varsói Szerződés országainak katonai intervenciója pecsételte meg, hogy a *normalizáció* neosztálinista alapokon nyugvó diktatúrája elfojtson bármiféle társadalmi és politikai enyhülést.

Szemet behuny, hasat behúz, aztán ugrás!

Milyen gondjai lehetnek egy huszonöt éves fiatalnak a 21. században? Bárhová utazhatunk, vállalhatunk munkát külföldön, mindenkiből az lehet, ami csak szeretne. Mégis egyre gyakoribb téma az életkezdesi szorongás, vagyis a kapunyitási pánik. Minél több a lehetőség, annál nagyobb az esély, hogy probléma jelentkezik. Koncz Csilla fiatalként saját bőrén és a környezetében is megtapasztalta, hogy milyen kihívásokat támaszt a mostani kor az ifjak elé. A szerző könyvében úgy képes megmutatni ezeket a problémákat az olvasóknak, hogy nem megy bele fölösleges leírásokba. A kisregény rövid fejezetekből áll, és a szerző remekül ráértett arra, hogy mikor kell kicsit bővebbre engednie egy-egy leírást, dialógust, és mikor elég csak egy sorral összefoglalni akár évek történéseit is.

A történet helyszíne egy szlovákiai magyar falu, ami lehetne bármelyikünk nagymamájának otthona. Tamás és Vera lassan közelítenek a harminchoz. Az elvárásokkal szemben nem arra törekednek, hogy elkezdjék a saját, önálló életüket, hanem visszaköltöznek a nagyszülőkhöz a faluba. Tamás azt a típust eleveníti meg, aki a középiskola évei alatt mindig a figyelem középpontjában állt, zenekara van, igazi „menő” srác, viszont míg a többiek egyetemre jártak, elköltöztek, ő ott-hon maradt, és próbált úgy élni, mintha nem teltek volna el évek az érettségi óra. Vele ellentétben Vera a klasszikus „szürke egér”, aki próbál valahogy kitörni ebből a „láthatatlanságból”, de kockázatot mégsem vállal érte. Vágyódik a változás után, de tényleges cselekedetre képtelen, a legmerészebb tette az, hogy nagymamája halála után visszatér a családi fészekbe, és abban bízik, hogy a sors majd megoldja helyette a többit.

Mindkét főszereplő végignézi, ahogyan elhalad mellette az élet. A kortársaik lassan családot alapítanak, házat vásárolnak, külföldön vállalnak munkát, és messzire költöznek a falu és gyermekkoruk emlékeitől. A sors, amire próbálják döntéseik felelőségét átruházni, mégis kegyes hozzájuk, és újra összehozza őket. A kamaszkorból lopott pillanatukat újra átélhetik, és megkapják az esélyt, azt a kis lökést, amivel talán el tudják kezdeni az életüket. A labda csak száll, és arra vár, hogy lecsapják.

Koncz Csilla úgy ábrázolja ezt az érzelmi krízist, hogy nem bonyolódik bele hosszas leírásokba, monológokba. Párbeszédéből és a jelzők használatából ismerjük meg a szereplők lelki világát. A kisregény műfajának megfelelően nin-

csenek a könyvben felesleges karakterek vagy elnyúló beszélgetések, mindenről annyit tudunk meg, amennyit feltétlenül szükséges, egy szóval sem többet.

A *Mélymerülők*et bátran ajánlom mindenkinek, ugyanis remek indulásnak tartom. Remélem, még sok hasonlóan jó kisregényre számíthatunk Koncz Csillától.

(Koncz Csilla: Mélymerülők, Madách Kiadó, Pozsony, 2020)



Pásztor Ádám: Olvasás reggel

A teremtés aitiológiája

A hagymát, hogy csípje a szemem.
A földet, hogy kinőjön a fű.
Az oldalbordát, hogy aztán kivegye.
A fakanalat, hogy azzal üssenek.
A kávé, hogy karja melegébe zárjon.
A mágnest, hogy összetapadjon reggel és est.
A gránátalmát, hogy a Földet túléljem.
A sót, hogy jobban szeressem apámnál.
A tűzparancsolatot, hogy legyen mihez tartani magam.
Az ágy sarkát, hogy naponta belerúgjak.
A világhálót, hogy legyen hol elvesznem.
A jegyzetfüzetet, hogy magamra lelhessek.
A padlót, hogy kússzanak rajta a bogarak.
Anyát, hogy belőle én legyek.
Engem, hogy anyának legyek gyermeke.
Testvéreim, hogy ne egyedül legyek.
Engem, hogy bízzak és küzdjek.
Utoljára pedig téged, hogy ne legyél.

tápláléklánc

A tápláléklánc során a természetben élő szervezetek egymás segítségére sietve táplálékot biztosítanak egymásnak, önmaguk személyében.
A növények a szervetlen anyagot elfogyasztva szerves anyagot hoznak létre, ezt követően a növényevő állatok martalékává válnak.
A növényevő állatokat pedig a húsevő állatok falják föl.
A csúcsragadozót, az embert – miután mindezt elfogyasztja – saját élete emészti meg.

Ez a kiválasztódási folyamat készítetett minket arra,
hogy fogyasztóvá váljunk.
A természet mintájára az ember létrehozta saját táplálékláncát:
nehéz gépekkel termékeket gyárt későbbi fogyasztásra.
Az érintetlenül hagyott termékek a süllyesztőbe mennek.
Ez a szemét, melyet nehéz munkával megalkotunk,
szépen lassan felzabál mindannyiunkat,
vagy talán mi magunkat.

(A versek a Kortárs Hangan '21 Nemzetközi Irodalmi Pályázaton az OPUS Szerkesztőségi Lapdijában részesültek.)

CSÓKA ZSÓFIA

alaprjz

szeretem feltételezni
házaikban hogyan *laknak* az emberek
kívülről nézve hol lehetnek a szobák
mennyire függhet a ház mérete
a lakói számától

elképzelek egy kör alakú nappalit
konzervdobozban érzem magam
formára tökéletes de nincs kiút
a modern örök élet

elképzelek egy konyhapultot
tele tokjába tett késekkel
Kierkegaardra gondolok
vajon ő félne-e a lehetőségtől

elképzelek egy fedett medencét
klórral és falevelekkel
mi öl meg benne hamarabb
és mit

elképzelek egy hálósobát
lenémított tévével
motorfűrészeket hirdetnek
mindenki alszik

elképzelek egy fürdőszobát
a szennyes színek szerint a csempén
a mosópor összecsomósodva
ez az egyetlen kötelék

a szőnyegre gondolok
meg ami alatta van
a szekrényekre
meg a mélyükre

a *becsapni* szóra gondolok
meg hogy a belmagasság miatt
kinek kell fejet hajtani ki előtt

most már tudom
ez volt régen a plébánia
évtizedek óta üres
isten vajon kibérelte

PASTOREK VERONIKA

Amőbatánc

Az alternatív olyan más.
Olyan nem e világi.

Mintha amőbák járnák
Részeg táncuk
keskeny peremeken.
Fakó szélek
határai

a hátrahagyott
kopárnak,
mi számukra csak
a Földtől
s Innen való.

Itt a bolygói otthonizmus.
Az evilági tétova.
Most vörösen keserű
lét csordogál az odúkból
el-tova,
S utadon le
óva int minden,
mi lüktetőd
Élettel telelehelte
valaha.

Tisztul már a multság,
türkizzé lesz a kopár.
Hangtalan ódát kántál
a megmaradt amőbapár.
Kettős, mi itt valóság,
térkép, ki ott beléd
lát.
Zajtalan lelkek cikáznak
az alternatíván tova
s át.

PAPP VIKI

Lolita

Sétálgattam kulcscsontodon
Anyajegy-térkép kincsem tested
Bársony borította gyönyör
S benne értem élnek a sejtek

Álomba ringat néma füst
Pilládon remeg fuvallata
Szájon be, orron ki
Szerelmet kéne vallani

Kitépte szívem egy metafora
Hullasápadt árva
Kéj idegei megkövült görcsben
Etetésre várva

Tündérmese-vámpír ajkán
Csillan fűszeres vérem
Mentol ízű nyálcsere
Az absztrakt ölelésben

MATUŠ LILLA

Most visszszámolok háromig

El kell, hogy mondjam, mert már nem
egyszer belém fulladt ez a vessző,
Hiányzik a testhő(si) halált élek meg
magamban, ezt a kanapét most
arrébb raktam, nem baj majd holnap
visszaradjuk, aztán ismét át,
kellett a változás, mert már untat
a monotonitás,
most visszszámolok háromig,
aztán megtalálom a lelkem,
takaró, takaró, takaró,
Lábujjhegyen állva forgok
a szoba közepén,
S el kell, hogy higgyem így élni jó,
A hangom már forr, s annyira kellene
nekem egy oltóAnyag(gass) mást

a gondjaiddal, én utaztatom a sajátjaimat,
Zakatolok odabent, mert máshova utazni
Jelenleg tiltott,
de már ezt is ideje volt felfedezni,
Te fedezz engem, most kellemes a csendünk,
ne kiabáljon bele a szél sem,
Az még meg van, hogy az elején mennyire
féltem, és most hölgyeim és uraim,
már nem is tombolok,
Persze erre is vannak magyarázható okok,
de azt mondták higgyek magamban,
Ezúttal megpróbáltam magamnak,
A torkom száraz, fáj a fejem,
de hát mégiscsak kellett ez a veszedelem,
ha most meg szebb,
nem akarok futni, inkább csak úgy
szépen lassan lépkedek,
Nyugodtan megvétőzhatsz ha most tévedek,
de ettől olyan életszagú ez a fullasztó levegő,
Ez csak az én személyes valóságom,
Egy, kettő, három,
Aki bújt, aki nem, megyek.

MARTON MÁTÉ

Sötéttarka

Üres vödörként létezem,
minden festék falra kenve.
Fojtó terpentinként megérezem
elpocsékolt létünk benne.

Nem lesz elég két réteg
hajolj le lomha mozdulattal,
fehér reggelek így érnek
alattam egy rideg kartonlappal.
Apró szemcsék fogságában,

bölcsőtől sírig tartó fehérség.
Vastag lepel, mi bútorokon van,
lassan gyarapodó bizaloméhség.

Éveken át fakít majd a Nap,
bár nem kérdezett, elrendezte.
Boldog, hisz új életet kap
didergő falakkal berendezve.



Pásztor Ádám: A múlt szelleme

A SZMÍT és a szerkesztőség hírei

Életének 84. évében május 28-án elhunyt **Gál Sándor** József Attila-díjas író, költő, szerkesztő, a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának tagja, a szlovákiai magyar irodalom és a magyar irodalmi élet kiemelkedő alkotója, szervezője, a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) rendes tagja.

*

Az MMA székházában, a Pesti Vigadóban június 22-én **Szokolczay Lajos** irodalomtörténész, művészetkritikus, az MMA levelező tagja *Határontúli magyar irodalom* címmel tartotta székfoglaló előadását. Szokolczay Lajos laudátora Márkus Béla volt.

*

Június 23-án a Pesti Vigadóban tartotta meg székfoglaló előadását **Tóth László** József Attila-díjas író, a Magyar Művészeti Akadémia levelező tagja. *Közép-Európa: sors és identitás a 20. században* című előadásában a két világháború közti szlovákiai magyar irodalom, illetve az 1956 utáni emigráció jelentős közírója és esszéistája, a Pozsonyból indult Peéry Rezső életpályáját tekintette át.

DRÁMAPÁLYÁZAT – FELHÍVÁS

A Dialóg nonprofit szervezet 2021-ben drámapályázatot hirdet szlovákiai magyar szerzők részére. A kategóriákat a mű célcsoportja szerint határoztuk meg, tehát a felnőtt közönség számára készülő színművek mellett szeretnénk, ha a gyermek- és ifjúsági színművek is teret kaphatnának. A drámák témája és műfaja kötetlen.

Pályázni nyomtatásban és interneten még meg nem jelent, színpadon még be nem mutatott művel, illetve olyan drámai szöveggel lehet, mely nem nyert díjat korábbi drámapályázatokon, és a szerző rendelkezik a dráma felhasználás jogával.

Beadási határidő: 2021. szeptember 30.

Eredményhirdetés: 2021. december.

A szakmai zsűri mindkét kategóriában a legjobb 3 pályaművet jutalmazza, fenntartva magának azt a jogot, hogy a díjakat színvonal hiányában visszatartja, vagy az előző pályázathoz hasonlóan megosztott díjakat ad ki.

1. díj: 1500 euró

2. díj: 1000 euró

3. díj: 700 euró

A drámapályázat jelígyes. A pályaműveket két nyomtatott példányban, zárt borítékban mellékelve a szerző személyi adatait és elérhetőségeit, az alábbi címre kérjük eljuttatni: **Komáromi Jókai Színház, Petőfi utca 1., Komárno, 945 01.** A borítékon tüntessék fel: **Dráma 21.** További információk a dialog.officel@gmail.com e-mail címen.

E SZÁMUNK SZERZŐI

Bese Bernadett (Komárom, 1996): író, szerkesztő, egyetemi hallgató. Komáromban él.

Bíró József (Budapest, 1951): költő, performer. Budapesten él. József Attila-díjas. Legutóbbi kötetei: *Tizenkettő (+1)* (versek, 2020), *Napszentület után* (versek, 2021).

Egon Bondy, eredeti nevén **Zbyněk Fišer** (Prága, 1930 – Pozsony, 2007): cseh filozófus, író, költő, a prágai underground meghatározó alakja.

Csóka Zsófia (Galánta, 2001): költő, egyetemi hallgató. Násdszegen él.

Doncsev Toso (Budapest, 1944): író, szociológus, kultúrdiplomata, volt államtitkár. Korábban a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke, a Szófia Magyar Kulturális Intézet igazgatója. Legutóbbi kötete: *Haramiak lakomája* (2021)

G. Kovács László (Pozsony, 1961): történész, műfordító. Patrik Ouředník *Europeana* c. regényének fordításáért 2003-ban elnyerte Az Év Könyve díjat.

Gál Sándor (Búcs, 1937 – Buzita, 2021): Madách Imre- és József Attila-díjas író, költő. Legutóbbi kötete: *Néhány lépés az udvar kövein* (versek, 2020).

Gažík Viktória (Pozsony, 1999): költő, kiadványszerkesztő szakos hallgató a pozsonyi Comenius Egyetemen. Boldogfán él.

Gyürky Katalin (Balmazújváros, 1976): irodalomtörténész, színikritikus, műfordító. Debrecenben él. Dosztojevskij művészetéből doktorált, fő kutatási területe a klasszikus és kortárs orosz próza.

Jancsó Péter (Nagykürtös, 1986): író, szerkesztő, pedagógus. Nyitrán él.

Magdaléna Keresztesová (Losonc, 1998): Losoncon él. 2016-ban jelent meg interjúkötete *Vyznania a priznania* címmel.

Kenéz Ferenc (Nagyszalonta, 1944): József Attila-díjas erdélyi magyar író, költő. Legutóbbi kötete: *A visszaírt betű – Válogatott versek 1972–2018* (2020).

Kulcsár Ferenc (Szentes, 1949 – Dunaszerdahely, 2018): költő, író, szerkesztő. Madách Imre- és Forbáth Imre-díjas.

Marton Máté (Dunaszerdahely, 2001): író, költő, egyetemista, rész munkaidős újságíró

Matuš Lilla (Érsekújvár, 2000): költő. Párkányban él, egyetemista.

Dominika Moravčíková (1992) költő, író. Sztrecsényből (Strečno) származik, jelenleg zeneművészetet tanul Prágában. 2019-ben két irodalmi verseny, a Básne SK/CZ 2019 és a Poviedka 2019 győztese lett. Tavaly jelent meg első verseskötete *Deti Hamelnu [Hameln gyermekei]* címmel.

Papp Viki (Rozsnyó, 1996): tanár, lomi-lomi masz-szór. Az endorfin zenekar frontembere, dalszövegíró.

Pastorek Veronika (Érsekújvár, 2000): költő, egyetemi hallgató. Ímelyen él.

Szabó Zoltán Attila (Budapest, 1972) író, költő, film- és színházi rendező, a Nyugat Plusz folyóirat alapító főszerkesztője, az Újnyugat Irodalmi Kör vezetője.

Tóth László (Budapest, 1949): költő, író, szerkesztő. Dunaszerdahelyen él. József Attila-díjas. Legutóbbi kötete: *Megkötni az időt* (válogatott interjúk, 2019).

Tóth Ozsvald Zsuzsanna (Pozsony, 1967): szerkesztő, műfordító. Dunaszerdahelyen él. Legújabb műfordításkötete: *Jana Bodnárová: Nyakék/Nyakörv.*

Zsigmond Elemír (Vajka, 1949): nyugdíjas. Dénesdortorcsmisérden él. Prózát ír.

Zsille Gábor (Budapest, 1972): költő, író, esszéíró, műfordító, szerkesztő. József Attila-díjas. Budapesten él. Legutóbbi kötete: *Örökség, mulandóság* (tárcák, esszék, kritikák, beszélgetések, 2018), *Készülődés* (versek, 2019).

Végh Zsoldos Péter (Érsekújvár, 1952): A Portugál Köztársaság Érdemrendjének Nagykeresztjével kitüntetett műfordító. Angol, spanyol és portugál költőket, írókat fordít magyar és szlovák nyelvre. Pozsonyban él. Legutóbbi kötete: *A tenger sós kenete, Kanári-szigeteki költők antológiája* (versfordítások, 2020).